

Ἐξήντα χρόνια
Κατασκήνωσης
Ἁγίου Νικο-
λάου Στέγης

Νίκης Τρακοσιῆ

Σελ. 152

Ἀναμνήσεις
ἀπό τήν Κα-
τασκήνωση

Κατηχητικῶν 1953 καί 1954

Δρος Ἀνδρέα Κ. Φυλακτοῦ

Σελ. 162

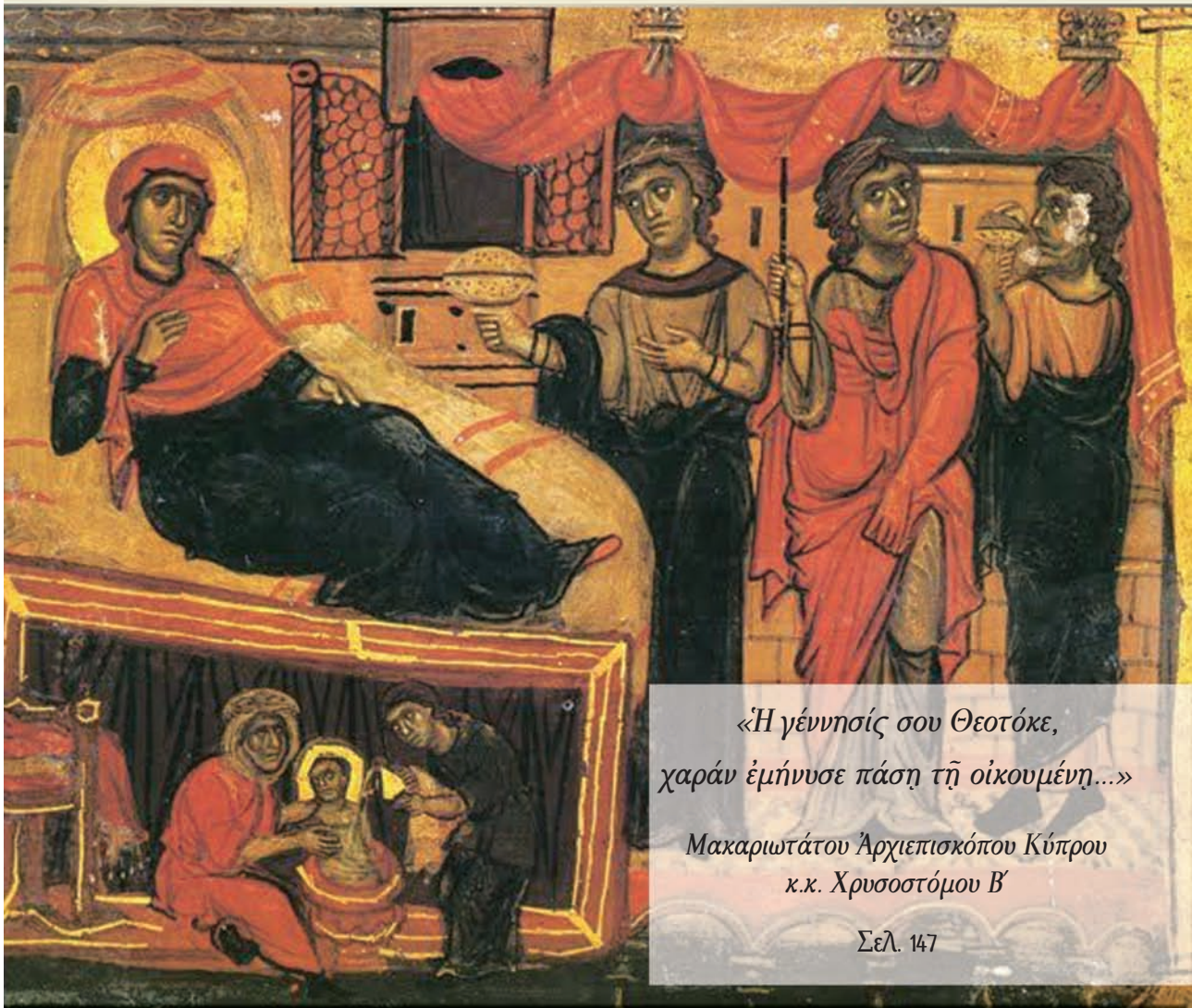
Οἱ «Ἑλληνο-
κύπριοι»
στήν Ἱστορία
τῆς Νήσου Κύπρου

Εὐδοκίου Δημητρίου

Σελ. 206

ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ

Ἐκκλησιαστική

«Ἡ γέννησίς σου Θεοτόκε,
χαράν ἐμήνυσε πάση τῇ οἰκουμένῃ...»

Μακαριωτάτου Ἀρχιεπισκόπου Κύπρου
κ.κ. Χρυσοστόμου Β΄

Σελ. 147

ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ Εκκλησιαστική

ΟΡΘΟΔΟΞΟ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟ ΕΝΤΥΠΟ

ΕΚΔΙΔΕΤΑΙ
ΑΠΟ ΤΟ ΓΡΑΦΕΙΟ

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗΣ
ΚΑΤΗΧΗΣΕΩΣ ΚΑΙ ΔΙΑΚΟΝΙΑΣ
ΙΕΡΑΣ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΗΣ ΚΥΠΡΟΥ

Διεύθυνση: Τ.Κ. 21130
1502 Λευκωσία

Τηλ.: (+357) 22554600

Τηλεομοιότυπο (Fax): (+357)
22439074

Ήλεκτρονική διεύθυνση (E-mail):
diafot@cy.net

Λευκωσία

Ιούλιος - Σεπτέμβριος 2013

Έτος 6ο - Τεύχος 24ο

ΓΡΑΦΙΚΕΣ ΤΕΧΝΕΣ «ΜΕΛΙΣΣΑ»
570 21 Άσπροβάλτα - Θεσσαλονίκης
Τηλ.: (+30) 2397023313
E-mail: melissa@melissaprint.com

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

- «**Η** γέννησίς σου Θεοτόκε,
χαράν ἐμίγησε πάση τῇ οἰκουμένῃ...»
*Μακαριωτάτου Ἀρχιεπισκόπου
Κύπρου κ.κ. Χρυσοστόμου Β΄* 147
- Ε**ξήντα χρόνια Κατασκήνωσης
Ἁγίου Νικολάου Στέγης
Νίκης Τρακοσιῆ 152
- Α**ναμνήσεις ἀπό τὴν Κατασκήνωση
Κατηχητικῶν 1953 καὶ 1954
Δρος Ἀνδρέα Κ. Φυλακτοῦ.....162
- Α**ρχὴ τῆς Ἰνδίκτου
Πρωτοπρ. Γεωργίου Ἀντωνίου.....170
- «**Τ**ὸν υἱὸν τῆς βροντῆς,...
τὸν ἡγαπημένον Ἰωάννην καὶ παρθένον,
μερόπων γένος κατὰ χρέος εὐφημήσωμεν»
Πρωτοπρ. Μιχαὴλ Βοσκοῦ 172
- Τ**ὸ σῶμα τοῦ ἀνθρώπου
στὸν Χριστιανισμό
Μιχάλη Νικολάου 180
- Ο** ἀσκητικοευχαριστιακὸς τρόπος
ζωῆς τῆς Ἐκκλησίας
Ἀντώνη Χαραλάμπους 186
- Β**ασικὲς διαφορὲς μεταξὺ Μουσουλμανικῆς
καὶ Χριστιανικῆς Διδασκαλίας
Σάββα Παρῆ 193
- Σ**ελίδες ἀπὸ τὴν Ἱστορία
τῆς ἐν Κύπρῳ Ἐκκλησίας
Χρίστου Χατζημιχαήλ 201
- Ο**ὶ «Ἑλληνοκύπριοι»
στὴν Ἱστορία τῆς Νήσου Κύπρου
Εὐδοκίου Δημητρίου 206
- Π**ὼς νὰ ξεχωρίσεις
Ἐλένης Ἀναστασίου 218
- Β**ιβλιοπαρουσίαση 223

«Ἡ γέννησίς σου Θεοτόκε,
χαρὰν ἐμήνυσε πάσῃ τῇ οἰκουμένῃ...»¹

Μακαριωτάτου Ἀρχιεπισκόπου Κύπρου
κ.κ. Χρυσοστόμου Β΄

«**Σ**ήμερον, ὁ τοῖς νοεροῖς θρό-
νοις ἐπαναπαυόμενος Θεός,
θρόνον ἅγιον ἐπὶ γῆς ἐαυτῷ
προποίμασεν· ὁ στερεώσας ἐν
σοφία τοὺς οὐρανοὺς, οὐρανὸν
ἔμψυχον, ἐν φιλανθρωπία κα-
τεσκεύασεν· ἐξ ἀκάρπου γὰρ ῥί-
ζης, φυτὸν ζωφόρον, ἐβλά-
στησεν ἡμῖν τὴν Μητέρα αὐ-
τοῦ»².

Δέν θά μπορούσε, νομίζω, νά
τεθεῖ καλύτερος πρόλογος σέ
μιά ἀναφορά στό μεγάλο γεγο-
νός τῆς Γεννήσεως τῆς Θεοτό-
κου, ἀπό αὐτό τό ὑπέροχο
τροπάριο, τό πρῶτο τοῦ Μεγά-
λου Ἐσπερινοῦ τῆς Ἑορτῆς.

Σήμερα -λέγει ὁ ἱερός ὕμνω-
δός- ὁ Θεός, πού ἀναπαύεται
πάνω σέ νοερούς (ἀγγελικούς)
θρόνους, (μέ τή Γέννηση τῆς Θε-

οτόκου) προετοίμασε γιά τόν Ἐ-
αυτό του πάνω στή γῆ θρόνο ἅ-
γιο (τὴν Παναγία). Αὐτός, ὁ Ὀ-
ποῖος μέ σοφία στερέωσε τοὺς
οὐρανοὺς, ἀπό ἀγάπη γιά τοὺς
ἀνθρώπους κατασκεύασε ἕνα
ἔμψυχο οὐρανό (τὴν Παρθένο).
Διότι ἀπό ἄκαρπη ρίζα (τὴ
στεῖρα Ἄννα) βλάστησε γιά
χάρη μας φυτό, πού φέρει ζωή,
τὴ Μητέρα Του!

Γιατί, ὅμως, ἔπρεπε νά γεννη-
θεῖ ἡ Θεομήτωρ ἀπό μητέρα
στεῖρα; Ὅπως ἐρμηνεύουν οἱ Ἅ-
γιοι Πατέρες, αὐτό συνέβη γιά
δύο λόγους: α) Γιά νά φανεῖ μέ
τὴν ὑπέρβαση τῆς ἀνθρώπινης
ἀσθένειας ἡ ἐπέμβαση τοῦ
Θεοῦ (Ἅγιος Νικόλαος ὁ Καβά-
σιλας) καί β) Γιά νά συμβολιστεῖ
τό γεγονός ὅτι ἡ Κυρία Θεοτό-

1. Ἀπολυτίκιον τῆς Ἑορτῆς τῆς Γεννήσεως τῆς Θεοτόκου.

2. Ἰδιόμελον τοῦ Μεγάλου Ἐσπερινοῦ τῆς Ἑορτῆς τῆς Γεννήσεως τῆς Θεοτόκου.

κος, δίνοντας σάρκα στὸν Υἱὸ καὶ Λόγο τοῦ Θεοῦ, ἔγινε αἰτία νά λυθοῦν τὰ δεσμά τῆς «στειρώσεως» τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως. Διπλαδί, νά λυθεῖ ἡ ἀδυναμία τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως (λόγῳ τῆς πτώσεως τῶν πρωτοπλάστων) νά γεννᾶ τέκνα τῆς Βασιλείας τοῦ Θεοῦ, ἀφοῦ ὅλοι οἱ πρό Χριστοῦ ἄνθρωποι κατέληγαν μετὰ τὸν θάνατό τους στὸν Ἄδην! Νά πῶς συνοψίζει τὰ λεγόμενα τὸ Δοξαστικὸν τῶν Ἀποστίχων τοῦ Μικροῦ Ἑσπερινοῦ τῆς Ἑορτῆς: «*Ἰωμεν οἱ πιστοί, δοξάζοντες τὴν Κόρην· ἐτέχθη γὰρ ἐκ στείρας, τὴν στειωθεῖσαν φύσιν, ἡμῶν ἀνακαινίζουσα*».

Ἡ Γέννηση τῆς Θεοτόκου ἦλθε μετὰ ἀπὸ μακροχρόνιες προσευχές τῶν ἀγίων γονέων τῆς Ἰωακείμ καὶ Ἄννης, οἱ ὁποῖοι, παρὰ τὴν πάροδο τῶν ἐτῶν δέν ἀπελπίζονταν. Ἀντιθέτως, πρόσθεταν δεήσεις πάνω στίς δεήσεις, ἀγρυπνίες στίς ἀγρυπνίες, θυσίες στίς θυσίες, καθαροὺς στοὺς καθαροὺς καὶ ἐπίμονο ἀγῶνα γιὰ τὴν ἀ-

κριβῆ τήρηση τοῦ Νόμου τοῦ Θεοῦ.

Σέ ὁμιλία του «*Εἰς τὴν Ὑπερένδοξον τῆς Ὑπεραγίας Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου Γέννησιν*»³ ὁ Ἅγιος Νικόλαος ὁ Καβάσιλας, ἀπευθυνόμενος στοὺς γονεῖς τῆς, λέγει χαρακτηριστικά (σέ μετάφραση): «*Γιὰ τὸ γεγονός ὅτι μπορέσατε νά πραγματοποιήσετε τόσο μεγάλα πράγματα ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καὶ τιμηθήκατε ἐξ αἰτίας τους μέ τόσο ἀξιοθαύμαστη τιμῇ, εἶναι λαμπρὴ ἀπόδειξη ὅτι εἶσθε περισσότερο ἀπ' ὅλους τοὺς ἀνθρώπους ἀγαπητοὶ στὸν Θεό. Καὶ αὐτὸ τὸ τελευταῖο ἀποδεικνύει καθαρά, ὅτι τηρήσατε τὸν Νόμο τοῦ Θεοῦ περισσότερο ἀπ' ὅλους τοὺς ἀνθρώπους καὶ ὅτι τοὺς ξεπεράσατε ὅλους στὴν ἀρετή. Καὶ ἐφόσον εἶναι πρέπον νά ἀποκαλέσουμε καρπὸ δικό σας τὴ μακαρία Παρθένο -ἀφοῦ καὶ ὁ Κύριος λέγει "ἀπὸ τῶν καρπῶν αὐτῶν ἐπιγνώσεσθε αὐτούς" (Ματθ. ζ', 16)- ποιὸς καρπὸς θά μποροῦσε νά θεωρηθεῖ μεγαλύτε-*

3. Βλ. Νικολάου Καβάσιλα, *Ἡ Θεομήτωρ*, ἐκδ. Ἀποστολικῆς Διακονίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, 1995.

ρος, ἀφοῦ δὲν ἦταν ἓνα ἀπλό γέννημα τῆς φύσεως τό τέκνο σας, ἀλλά ὑπῆρξε ἔργο τῆς προσευχῆς καί τῆς ἀρετῆς σας;

»Γιατί βέβαια ἡ φύση ἦταν ἀδύνατον νά παραγάγει ἓνα τόσο ὑπέροχο καρπό, πράγμα πού ἐξ ὀλοκλήρου παραχωρήθηκε ἀπό τόν Θεό. Εἶναι ὁμως φανερό, ὅτι ὁ Θεός ἀκολούθησε τίς προσευχές σας καί πάλι ἡ προσευχή σας πῆρε δύναμη ἀπό τήν ἀρετή σας».

Παρενθετικῶς, ἀξίζει νά σημειώσουμε ὅτι ἡ συμπεριφορὰ τῶν γονέων τῆς Θεοτόκου εἶναι ἓνα ἄριστο ὑπόδειγμα γιά τούς χριστιανούς γονεῖς, πού ἐπιθυμοῦν, ὄχι ἀπλῶς νά ἀποκτήσουν παιδιά, ἀλλά κυρίως νά τά μορφώσουν κατά Χριστόν μέσα στή σύγχρονη κοινωνία-Βαβέλ, πού τόσο μοιάζει μέ τήν κοινωνία τῆς ἐποχῆς τῆς Θεοτόκου. Προσευχή καρδιακή καί πιστή ἐφαρμογή τῶν ἐντολῶν τοῦ Χριστοῦ εἶναι ἡ συνταγή.

Μέ αὐτές τίς προϋποθέσεις ἀπό βρέφος ἡ Κυρία Θεοτόκος ἦταν «ἄσπιλος, ἀμόλυντος, ἄ-

φθορος, ἄχραντος, ἀγνή Παρθένος»⁴. Ἴχοντας, λοιπόν, αὐτό τό ἅγιο πνευματικό καί σωματικό θεμέλιο, ἔκτισε πάνω του μέ τόν δικό της ἀγῶνα -συνεχῆ νήψη, καρδιακή προσευχή καί πιστή τήρηση τῶν θείων ἐντολῶν- τόν «ἔμψυχον ναόν», στόν ὅποιο ἦλθε καί κατοίκησε ὁ Θεάνθρωπος Λυτρωτής καί ἔτσι ἔγινε καί αὐτή «αἰτία τῆς τῶν πάντων θεώσεως»⁵!

Στό σημεῖο αὐτό, πρέπει νά διευκρινίσουμε ὅτι ἡ Θεοτόκος γεννήθηκε μέν θαυματουργικῶς, ἀλλά ὄχι ὑπερφυσικῶς, ὅπως ὁ Θεάνθρωπος Κύριος. Ἡ σύλληψή της, δηλαδή, ἔγινε μέ τή θαυματουργική ἐπέμβαση τοῦ Θεοῦ γιά τή θεραπεία τῆς στειρότητας τῆς Ἄννης, ἀλλά ἀκολούθησε ἡ φυσική συνεύρεση αὐτῆς μέ τόν Ἰωακείμ. Γι' αὐτό τόν λόγο ἡ Θεοτόκος δὲν ἦταν ἀμέτοχη τῶν συνεπειῶν τοῦ προπατορικοῦ ἁμαρτήματος, ὅπως ὑποστηρίζουν οἱ Παπικοί, οἱ ὅποιοι μέ τόν Πάπα Πίο τόν 9ον, τό 1854, εἰσήγαγαν αὐθαίρετως τό δόγμα τῆς «Ἀσπίλου

4. Βλ. Ἀκολουθία τοῦ Μικροῦ Ἀποδείπνου.

5. Βλ. Κανόν τοῦ Ἀκαθίστου Ἵμνου, Ὁδὴ ΣΤ'.

Συλλήψεως τῆς Θεοτόκου». Σύμφωνα μ' αὐτό, ἡ Θεομήτωρ κατά τή στιγμή τῆς συλλήψεως της, μέ ξεχωριστή Χάρη ἀπό τόν Θεό, ἀπαλλάχθηκε ἀπό τίς συνέπειες τοῦ προπατορικοῦ ἁμαρτήματος.

Οἱ Παπικοί ὀδηγήθηκαν σ' αὐτή τήν πλάνη, γιατί δέν δέχονται ὅτι θά μποροῦσε ὁ Υἱός τοῦ Θεοῦ νά κατοικήσει στή μήτρα τῆς Θεοτόκου καί νά λάβει σάρκα ἀπ' αὐτήν, ἐάν ἦταν «μολυσμένη» μέ τό προπατορικό ἁμάρτημα. Τό σκεπτικό αὐτό ὀφείλεται στό ὅτι οἱ Παπικοί τήν κληρονομικότητα τοῦ προπατορικοῦ ἁμαρτήματος δέχονται ὡς μετάδοση τῆς ἐνοχῆς τῶν προπατόρων (τοῦ Ἀδάμ καί τῆς Εὕας) σέ ὅλους τούς ἀπογόνους τους. Οἱ Ἅγιοι Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας μας, ὅμως, διδάσκουν ὅτι μέ τή φυσική σύλληψη κληρονομεῖται ὄχι ἡ ἐνοχή τῶν προπατόρων, ἀλλά οἱ συνέπειες τῆς πτώσεώς τους, πού εἶναι ἡ ἀσθένεια τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, δηλαδή ἡ φθορά

καί ὁ θάνατος⁶.

Εἶναι φανερό, λοιπόν, ὅτι ἡ Κυρία Θεοτόκος δέν εἶχε ἀνάγκη ἀπό ἄσπιλη σύλληψη, γιά νά εἶναι ἀπαλλαγμένη «ἀπό παντός μολυσμοῦ σαρκός καί πνεύματος», ἀλλά εἶχε ἀνάγκη σωτηρίας ἀπό τή φθορά καί τόν θάνατο, πού εἶχε κληρονομήσει ὡς ἀπόγονος τοῦ Ἀδάμ καί τῆς Εὕας. Νά γιατί ἀπαντώντας στήν προσφώνηση τῆς Ἐλισάβετ, λέγει σαφῶς: «Μεγαλύνει ἡ ψυχή μου τόν Κύριον καί ἠγαλλίασε τὸ πνεῦμά μου ἐπὶ τῷ Θεῷ τῷ σωτῆρι μου» (Λουκ. α', 46).

Μολονότι ἡ Θεοτόκος μέ τήν Ἐνανθρώπιση τοῦ Θεοῦ Λόγου ἔλαβε καί αὐτή τή σωτηρία, δηλαδή ἀπαλλάχθηκε ἀπό τή φθορά καί τόν θάνατο, εἶχε ἐξ ἀρχῆς κατορθώσει -ὅπως ἤδη ἀναφέραμε- μέ τή Χάρη τοῦ Θεοῦ καί τή δική της συνέργεια νά διατηρήσει τήν πλήρη ἀγνότητα καί καθαρότητα. Ἔτσι, ὁ Ἅγιος Νικόδημος ὁ Ἄγιορείτης, συνοψίζοντας τή διδασκαλία

6. Γιά περισσότερη ἐνημέρωση ἐπὶ τοῦ σοβαροῦ τούτου ζητήματος συνιστῶμε τή μελέτη τῆς διδακτορικῆς διατριβῆς τοῦ μακαριστοῦ π. Ἰωάννου Ρωμανίδου, Καθηγητῆ τῆς Δογματικῆς στό Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, μέ τίτλο «Τὸ Προπατορικὸν Ἅμάρτημα».

τῶν προγενεστέρων του Πατέρων (Αγίων Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ, Ἀνδρέου Κρήτης, Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ), χωρίς νά φθάνει στή «Μαριολατρία» τῶν Παπικῶν, ἀνεβάζει στά ὕψη τή Θεοτόκο, γράφοντας στό βιβλίο του «Ὁ Ἀόρατος Πόλεμος» ὅτι «κατέχει τά δευτερεῖα τῆς Ἁγίας Τριάδος», εἶναι δηλαδή «θεός μετὰ τόν Θεόν»! Σέ μιά σημείωση τοῦ βιβλίου, μάλιστα, γράφει:

«Μέ κάθε δίκαιο χαιρόταν -καί χαιρόταν μέ τό παραπάνω- ἡ Ἁγία Τριάδα πρὶν ἀπό τή δημιουργία τοῦ κόσμου, γνωρίζοντας ἐκ τῶν προτέρων... τήν ἀειπάρονο Μαριάμ...

»Διότι μόνον αὐτή, χωρίς καμία σύγκριση, Τόν ἀγάπησε περισσότερο ἀπό κάθε ἄλλον· διότι αὐτή περισσότερο ἀπό κάθε ἄλλον ὑπάκουσε στό θέλημά Του· διότι μόνον αὐτή μπόρεσε νά δεχθεῖ ὅλα ἐκεῖνα τά φυσικά, ὑπερφυσικά καί προαιρετικά χαρίσματα, πού ὁ Θεός διαμοίρασε σ' ὅλη τήν κτίση.

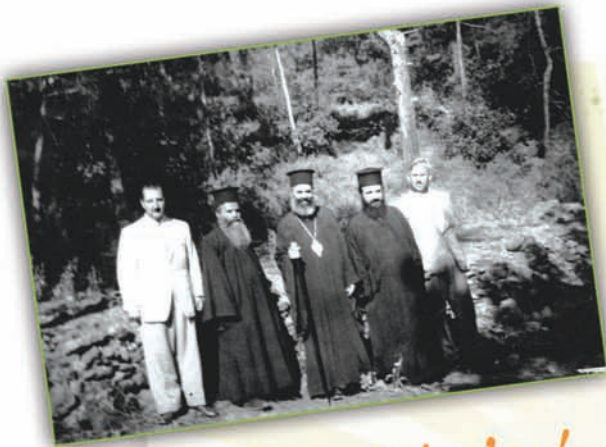
»Καί μ' ἓνα λόγο, διότι αὐτή ἔγινε ἓνας ἄλλος δεύτερος κόσμος, ἀσύγκριτα καλύτερος ἀπ' ὅλον τόν αἰσθητό καί νοητό κόσμο καί ἀρκετός καί μόνος του νά δοξάζει αἰώνια τόν Ποιητή, μέ τήν καλλονή καί ποικιλία τῶν χαρισμάτων του περισσότερο ἀπ' ὅλη τή δημιουργία τοῦ σύμπαντος...

»Ἀπό αὐτά, λοιπόν, βγαίνει τό συμπέρασμα ὅτι, ὅπως δημιουργεῖται τό περιβόλι γιά νά φυτευθεῖ τό δένδρο καί πάλι τό δένδρο φυτεύεται γιά τόν καρπό, ἔτσι καί ὁλος ὁ κόσμος, αἰσθητός καί νοητός, ἔγινε γιά τόν σκοπό αὐτό, δηλαδή γιά τήν Κυρία Θεοτόκο· καί πάλι ἡ Κυρία Θεοτόκος ἔγινε γιά τόν Κύριό μας Ἰησοῦ Χριστό· καί ἔτσι ἐξεπληρώθη ἡ ἀρχαία βουλή καί ὁ πρῶτος σκοπός τοῦ Θεοῦ· μέ τό ὅτι ἀνακεφαλαιώθηκαν ὅλα ἐν Χριστῷ καί ἐνώθηκε ἡ κτίση μέ τόν Κτίστη...»⁷!

Νά, λοιπόν, γιατί ἡ Γέννηση τῆς Θεοτόκου «χαρὰν ἐμήνυσε πάση τῇ οἰκουμένῃ...»⁸.

7. Παραθέτουμε τό απόσπασμα ἐλαφρῶς προσαρμοσμένο στό σύγχρονο γλωσσικό ἰδίωμα.

8. Ἀπολυτίκιον τῆς Ἑορτῆς τῆς Γεννήσεως τῆς Θεοτόκου.

Ἐξήντα χρόνια Κατασκήνωσης Ἀγίου Νικολάου Στέγης

«Καλόν ἐστίν ἡμᾶς ὧδε εἶναι»

Νίκης Τρακοσιῆ
Φιλολόγου

Δέν εἶναι τό ωραιότερο μέρος τοῦ κόσμου, κι ὅμως ὅσοι ἔζησαν σ' αὐτό τό ἀγαποῦν περισσότερο ἀπό κάθε ἄλλο τόπο. Δέν ἔχει τίς πιό ἄνετες ἐγκαταστάσεις, κι ὅμως ἡ ζωή σ' αὐτό περνᾶ τόσο ἄνετα. Δέν εἶναι ἡ πιό κερδοφόρα ἐπιχείρηση, κι ὅμως τό κέρδος ἀπό αὐτήν εἶναι ἀνυπολόγιστο. Δέν πρόκειται νά λύσουμε κάποιο αἴνιγμα, ἀναφερόμαστε στήν Κατασκήνωση. Δέν παραβλέπουμε ὅτι παρόμοιο ἔργο γίνεται καί σέ πολλούς ἄλλους τόπους, ὅμως τώρα μιλοῦμε γιά τί δική μας Κατασκήνωση, πού, κάτω ἀπό

τήν προστασία τοῦ Ἀγίου Νικολάου, ὀλοκληρώνει ἐξήντα χρόνια καρποφόρας λειτουργίας κι ἔχει γίνει σταθμός ζωῆς γιά πλῆθος ἀνθρώπων, πού ὁμολογοῦν ὅτι ἐδῶ γνώρισαν τί σημαίνει χριστιανική ζωή καί ἀγώνας πνευματικός γιά μία ζωή πού νά ἀνταποκρίνεται στόν ἀνώτερο προορισμό τοῦ ἀνθρώπου.

Οἱ πρῶτοι πού ἐμπνεύστηκαν τήν ὀργάνωση μίας Κατασκήνωσης, σέ καιρούς πνευματικοῦ λιμοῦ γιά τήν Κύπρο τήν ταλαιπωρημένη ἀπό τίς ἀλλεπάλληλες κατακτήσεις, μέ σκο-

---

1. Ὁμιλία, πού ἐκφωνήθηκε στήν Κατασκήνωση τῆς Ἱερᾶς Ἀρχιεπισκοπῆς Κύπρου, στόν χώρο τῆς πάλαι ποτέ Ἱερᾶς Μονῆς τοῦ Ἀγίου Νικολάου τῆς Στέγης στήν Κακοπετριά, τήν Κυριακή, 7 Ἰουλίου 2013, ἐπί τῆ συμπληρώσει ἐξήντα χρόνων ἀπό τῆς ἰδρύσεώς της.

πό τήν χριστιανική διαπαιδαγώγηση νέων, ἦταν ὁ πατήρ Πάμφιλος Παπαγιάννης τῆς Ἀδελφότητας «Ζωή», ὑπεύθυνος γιά τά Κατηχητικά τῆς Ἱερᾶς Ἀρχιεπισκοπῆς, καί ὁ πατήρ Διονύσιος Χαραλάμπους, διευθυντής τῆς Ἱερατικῆς Σχολῆς. Αὐτοί πρῶτοι μάζεψαν τριάντα περίπου παιδιά τῶν Κατηχητικῶν τό καλοκαίρι τοῦ 1950 καί ἔκαναν Κατασκίνωση στήν περιοχή «Πεζουνόκρεμμος», πού βρίσκεται στό δάσος ἀρκετά κοντά στόν Ἅγιο Νικόλαο. Ἐκεῖ ἐμεῖς σταθεμεύουμε συνήθως γιά προσευχή καί πρόγευμα, ὅταν βγαίνουμε γιά πρωινό περίπατο.

Πιό ὀργανωμένα, στόν χῶρο τῆς παλαιᾶς Μονῆς τοῦ Ἁγίου Νικολάου, ἄρχισε νά λειτουργεῖ ἡ Κατασκίνωσή μας τό 1953, μέσα σέ σκηνές, γιά μαθητές καί νέους. Τό 1954 ἄρχισε καί ἡ Κατασκίνωση γιά τίς μαθήτριες καί νέες μέ τό ὄνομα «Ἐλπιδοφόρες», ἕνα ὄνομα πού σάν μυστικό σύνθημα ἔφτανε στίς καρδιές, γιά νά προμηνύσει ὅτι σύντομα θά ἄρχιζε ὁ ἀγώνας γιά τήν ἀποτίναξη τοῦ ἀγγλικοῦ ζυγοῦ. Ἀρχηγός ἦταν ἡ θεολόγος καί ἀγωνίστρια τῆς ΕΟΚΑ Οὐρανία Κοκκίνου. Τά πρῶτα χρόνια ἦταν πολύ φυσικό ὁ ἀγώνας γιά τήν ἐσωτερική

ἐλευθερία ἀπό τό κακό, πού σκλαβώνει τόν ἄνθρωπο, νά συνυφαίνεται μέ τόν ἀγώνα γιά τήν ἐλευθερία τῆς πατρίδας ἀπό τοὺς ξένους πού τήν καταδυνάστευαν.

Τό 1955 κτίστηκαν τά πρῶτα κτήρια, ἀλλά ὄχι ἀρκετά γιά νά καλύψουν ὅλους, κι ἔτσι οἱ σκηνές συνυπῆρχαν. Ὁ ἀγώνας τῆς ΕΟΚΑ εἶχε ἀρχίσει καί αὐτό ἀσφαλῶς δονοῦσε καί τίς καρδιές τῶν κατασκηνωτῶν. Τά γεγονότα πού συνέβαιναν, ἐπηρέαζαν ἄμεσα καί τήν ἀτμόσφαιρα, ἀλλά καί τή λειτουργία τῆς Κατασκίνωσης. Στό μέσο τῆς κατασκηνωτικῆς περιόδου θηλέων ἀπελάθηκε ἀπό τοὺς Ἕλληνας ὁ πατήρ Ἀνάργυρος Σταματόπουλος, πνευματικός καθοδηγητής τοῦ ἔργου. Ἀπό τό 1956 - 1958 δέν λειτούργησε ἡ Κατασκίνωση, ἀφοῦ ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Μακάριος ἐξορίστηκε καί ἡ Οὐρανία Κοκκίνου φυλακίστηκε. «Ἐλευθερία» ἦταν τό ὄνομα τῆς Κα-

τασκίνωσης τό 1959, όταν έπαναλειτούργησε, μέ συμπληρωμένα τά δύο κτήρια καί τήν τραπεζαρία.

Τά έτη 1964 - 68 «τό *ώραίο πολύπαθο νησί*» μας πάλι περνᾶ δύσκολες ὥρες καί ἡ Κατασκίνωση γίνεται στρατόπεδο γιά τήν ἑλληνική μεραρχία πού ἤλθε στήν Κύπρο. Τά πεῦκα πού βρίσκονται στόν χῶρο τῆς σημαίας εἶναι «δῶρο» τῶν Ἑλλήνων στρατιωτικῶν. Ἀρκετές φορές ἔχουν ἔλθει στρατιωτικοί ἀπό τήν Ἑλλάδα, πού ἡ νοσταλγία τούς φέρνει, γιά νά δοῦν ξανά αὐτό τόν τόπο. Τό 1969 ἡ Κατασκίνωση, ἔχοντας ἔνοπλη φρουρά ἀστυνομικῶν, συνεχίζει τό ἔργο τῆς πνευματικῆς διαπαιδαγώγησης τῶν νέων.

Καλοκαίρι τοῦ 1974, 15 Ἰουλίου, μέρα ἑναρξης τῆς Κατασκίνωσης γιά τούς μαθητές. Τά παιδιά ξεκίνησαν μέ τά λεωφορεῖα, ὅμως ἀναγκάστηκαν ἀπό τούς πραξικοπηματίες νά ἐπιστρέψουν. Ἡ Κατασκίνωση σώπασε γιά ἀκόμα μία φορά, ἀφοῦ βροντοῦσαν τά ὄπλα. Ἀκολούθησε ἡ εἰσβολή καί ἡ Κατασκίνωση ἔγινε καταφύγιο γιά πρόσφυγες.

Μέ τί βοήθεια τοῦ Θεοῦ ἔπαναλειτούργησε τό 1978. Ἡ ἐπόμενη δοκιμασία ἦταν τό

1987, όταν κατά τί διάρκεια τῆς κατασκηνωτικῆς περιόδου τῶν ἀγοριῶν ξέσπασε πυρκαγιά στό ἀπέναντι βουνό. Οἱ φωτογραφίες πού ὑπάρχουν δίνουν μία πραγματική μαρτυρία γιά τήν ἐπέμβαση τοῦ Θεοῦ. Οἱ φλόγες ἔφτασαν στήν περίφραξη τῆς Κατασκίνωσης, ἄρχισαν νά καίγονται τά δέντρα πίσω ἀπό τόν Ναό, ἐκεῖ πού σήμερα βρίσκεται ὁ σταυρός. Ἐκείνη τήν στιγμή ἄλλαξε ἡ φορά τοῦ ἀνέμου καί σώθηκε ὁ Ναός καί ἡ Κατασκίνωση. Κάποια δέντρα στήν περίφραξη κἀκαν ἀπό τήν ἐξωτερική πλευρά μόνο. Ὁ Ἅγιος Νικόλαος, ὅπως πολλές φορές τό νιώθουμε καί τό ζοῦμε, φύλαξε τόν τόπο του, γιά νά φιλοξενεῖ τά παιδιά τοῦ Χριστοῦ. Οἱ μικρές ἐστίες φωτιᾶς δημιουργοῦσαν κάποιο φόβο, ὅμως οἱ κατασκηνωτές ἐπέστρεψαν. Κάποια πιστή ψυχή εἶπε, «*τόρα μία βροχή χρειάζεται...*». Κι ἔπεσε μία πλούσια βροχή, πού ἔσβησε κάθε ὑποψία φωτιᾶς καί καθάρισε τόν τόπο ἀπό τίς στάχτες.

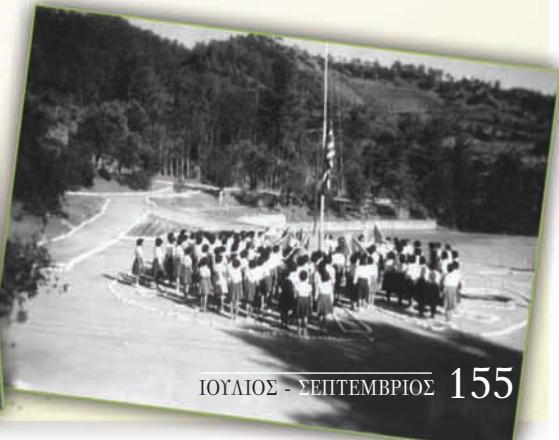
Ἔτσι, μέ τί βεβαιότητα ὅτι ὁ Θεός ἀγαπᾶ αὐτό τόν τόπο, ἡ μᾶλλον τό ἔργο πού γίνεται ἐδῶ, συνεχίζεται κάθε καλοκαίρι καί αὐξάνεται ἡ δραστηριότητα τῆς Κατασκίνωσης. Προστέθηκαν

κατασκηνωτικές περιόδοι για τὰ παιδιά τοῦ Δημοτικοῦ καί ὀργανώθηκαν τὰ τριήμερα γυναικῶν καί τριήμερα συνδέσμων ἄλλων Μητροπόλεων.

Τό 2009 μέ πρωτοβουλία τοῦ Ἐπισκόπου Καρπασίας κ. Χριστοφόρου, πού ἔχει τήν εὐθύνη γιά τό πνευματικό ἔργο τῆς Ἱερᾶς Ἀρχιεπισκοπῆς, καί μέ τήν ἔγκριση καί τή γενναιοδωρη προσφορά τοῦ Μακαριωτάτου Ἀρχιεπισκόπου κ.κ. Χρυσοστόμου Β΄, ἡ Κατασκήνωση ἀνακαινίστηκε. Οἱ θάλαμοι ἄλλαξαν μέ τρόπο πού ἐξυπηρετοῦν καλύτερα καί τό κτήριο τῆς τραπεζαρίας καί τῆς κουζίνας ἀνακαινίστηκε ἐκ βάθρων. Οἱ νέες ἐγκαταστάσεις ἔδωσαν μία νέα πνοή στή ζωή τῆς Κατασκήνωσης, δεδομένου ὅτι τώρα γίνονται κατά τή διάρκεια τῆς χρονιάς περισσότερα κατασκηνωτικά τριήμερα, πραγματικοί σταθμοί ἀνεφοδιασμοῦ γιά τὰ παιδιά πού συμμετέχουν.

«Εἰς τόν κόπον» ὄλων τῶν πρωτεργατῶν καί τῶν τόσων ἄγνωστων σέ μᾶς ἐργατῶν, «εἰσεληλήθαμεν» κι ἐμεῖς καί μάθαμε πάνω στά πράγματα αὐτό πού ὁ Ἄπ. Παῦλος λέγει: «Οὔτε ὁ φυτεύων ἐστί τί οὔτε ὁ ποτίζων, ἀλλ' ὁ αὐξάνων Θεός» (Α΄ Κορ. γ', 7). Εἶναι πραγματικά ἓνα θαῦμα πῶς ἐνεργεῖ ἡ Χάρις τοῦ Θεοῦ μέσα σέ λίγες μέρες πού μένουν τὰ παιδιά ἐδῶ. Πόσα μαθήματα μποροῦν νά πάρουν, πόσα βιώματα! Πόσες ἀλλαγές γίνονται μέσα τους! Πόσες ψυχές βρῆκαν ἐδῶ τόν δρόμο τῆς σωτηρίας.

Ὅταν ἡ Κατασκήνωση πρωτολειτούργησε, ἀσφαλῶς ἔκανε ἄλλη ἐντύπωση, γιατί τότε τὰ παιδιά τήν θεωροῦσαν, καί ἦταν, μοναδική εὐκαιρία γιά διακοπές, γιά νά ζήσουν στήν ἐξοχή λίγες μέρες, χωρίς νά ὑποτιμοῦμε τήν πνευματική ὠφέλεια πού εἶχαν. Σήμερα, Κατασκηνώσεις γίνονται πολλῶν

ειδών
καί τά παιδιά ἔχουν πολλές
εὐκαιρίες καί προκλήσεις, γιά νά
περάσουν τό καλοκαίρι τους ἤ
ἓνα τριήμερο. Κι ὅμως, ἀναμφί-
βολα ἡ χριστιανική Κατασκή-
νωση ἀσκεῖ μία ἔντονη ἔλξη σέ
ὅσους τήν γνώρισαν. Δέν εἶναι
σπάνιο νά βρίσκεται ἐδῶ μία
νέα, ἕνας νέος, 12, 13 καί 16 χρό-
νια. Γυμνάσιο, Λύκειο, φοιτητι-
κή ζωή, ὀμαδάρχης. Κι ὕστερα,
νά ὄνειρεύονται πότε θά στεί-
λουν τά παιδιά τους, γιά νά ζή-
σουν τήν ἴδια ὠραία ζωή.

Μέσα στήν πνευματική ξηρα-
σία τοῦ σύγχρονου κόσμου,
στόν καταιγισμό πληροφοριῶν,
στόν ἀγχωτικό τρόπο πού ζοῦν
καί μορφώνονται οἱ νέοι, χρει-
άζονται ιδιαίτερα αὐτή τήν ἀνά-
παυλα, αὐτό τό ἀνοιγμα σέ
ἕναν ἄλλο κόσμο, τόν πνευμα-
τικό. Χρειάζονται νά βρεθοῦν σ'
ἕνα τόπο πού ὁ ὀρίζοντας δέν
τελειώνει στήν ἄκρη τῆς γῆς,
ἀλλά ὑπάρχει καί ἡ οὐράνια διά-

σταση. Τό βλέμμα στρέ-
φεται στόν ἀπέραντο
οὐρανό καί διεισδύει
στά μυστικά τοῦ πα-
ραδείσου. Ἡ γαλήνη
ἐμποτίζει τή ζωή, ἡ
ἀγάπη καί ἡ χαρά
δέν εἶναι σπάνια εἶδη,

ἀλλά τρόπος ἐπικοινωνίας καί
ζωῆς. «Οὐ γάρ εἰσὶ δύο ἢ τρεῖς
συνηγμένοι εἰ τό ἐμόν ὄνομα,
ἐκεῖ εἰμί ἐν μέσῳ αὐτῶν» (Ματθ.
ιν', 20), ὑποσχέθηκε ὁ Κύριος.
Αὐτή εἶναι ἡ διαφορά ἀνάμεσα
στήν Κατασκήνωση καί σέ ὅποι-
οδήποτε ἄλλο τόπο. Ἡ παρου-
σία τοῦ Χριστοῦ, πού γίνεται
ἔντονα αἰσθητή ἐκεῖ ὅπου οἱ
ἄνθρωποι μαζεύονται στό δικό
Του ὄνομα. Στό τελευταῖο διή-
μερο πού εἶχαμε τήν Πεντηκο-
στή, μία ἀπόφοιτη Λυκείου,
πού μέ δισταγμό ἤλθε γιά πρῶ-
τη φορά, εἶπε φεύγοντας:
«Ἄλλος κόσμος ἐδῶ, ἄλλη ζωή».

Ἀλλά ἐπειδή, ὅπως ὁ Κύριος
βεβαιώνει, ἀπό τόν καρπό ἀπο-
δεικνύεται ἄν ἕνα δέντρο εἶναι
πραγματικά καλό, γιά τήν Κα-
τασκήνωση οἱ καρποί ἀπό τά
ἐξήντα χρόνια λειτουργίας της
ἀποδεικνύουν ὅτι εἶναι εὐλο-
γημένη ἀπό τόν Θεό καί πραγ-
ματικά καρποφόρα.

Μέσα στήν πολύχρονη πορεία

της διαπαιδαγώγησε και χάρισε στην κοινωνία ανθρώπους που γνωρίζουν να αγωνίζονται για την προσωπική τους τελείωση, αλλά και για την προσφορά στους άλλους. Πολλοί ιερείς όμολογούν ότι έδω αισθάνθηκαν ή επιβεβαίωσαν τη μεγάλη κλίση για την ιερωσύνη. Εκείνη ή εικόνα του Χριστού με τό επίμονο βλέμμα κάτω στον Ναό του Αγίου Νικολάου, πόσες προσευχές άκουσε από καρδιές που αισθάνθηκαν τό κάλεσμά Του για μία ζωή άφοσιωμένη στον Ίδιο και στά παιδιά Του! Άλλά και μοναχοί και άλλοι άφιερωμένοι στον Θεό άνθρωποι βγήκαν από τά στοργικά χέρια της Κατασκίνωσης. Μήπως ή ήρεμία, ή πνευματική άτμόσφαιρα αυτού του τόπου, κάνει να άκούγεται πιό καθαρά τό κτύπημα του Κυρίου στή θύρα της καρδιάς;

Μόρφωσε άκόμη ή Κατασκή-

νωση εκπαιδευτικούς με τό όραμα της χριστιανικής διαπαιδαγώγησης των παιδιών, πρεσβύτερες άξίες της θέσης και άποστολής τους, κοινωνικούς εργάτες που γνωρίζουν ότι ό άνθρωπος εκτός από την ύποστήριξη στά καθημερινά προβλήματα της ζωής, χρειάζονται και τά πνευματικά στηρίγματα που δίνει ή πίστη.

Κυρίως όμως, ή Κατασκίνωση, σαν μάνα πνευματική, χάρισε στην κοινωνία γονιούς με συνείδηση της άποστολής τους, που αγωνίζονται να αναθρέψουν τά παιδιά τους έν παιδεία και νοηθεία Κυρίου. Είμαι χαρακτηριστικό ότι μεγάλο ποσοστό των παιδιών που έρχονται τώρα στην Κατασκίνωση είναι παιδιά ή και έγγονια κατασκηνωτών, που θέλουν να ζήσουν τά παιδιά τους ό,τι οί ίδιοι έζησαν.

Είμαι τόσο συνηθισμένο για μās να συναντούμε, όπου βρεθούμε, ανθρώπους που με τό πρώτο κοίταγμα σπεύδουν να πουν: «Σās θυμάμαι από την Κατασκίνωση. Ήταν οί καλύτερες μέρες της ζωής μου... πιστέψτε με, δέν ύπερβάλλω». Άλλά και φίλιες πραγματικές και ισόβιες έχουν έδω τί γενεσί τους, γιατί άκριβώς Αυτός

πού
συνδέει ἀληθινά
τούς ἀνθρώπους εἶναι μόνο ὁ
Χριστός.

Ἀσφαλῶς, ἡ ἐπίδραση καί οἱ ἐμπειρίες πού ἀποτυπώνονται σέ κάθε ψυχή διαφέρουν καί πουθενά δέν ὑπάρχει ἕνας μαγικός τρόπος, γιά νά ἐπιδράσει κανεῖς στήν ψυχή τοῦ ἀνθρώπου. Μοῦ φαίνεται ὅτι ἡ Κατασκίνωση λειτουργεῖ σάν τίς παραβολές τοῦ Κυρίου. Μία ἀπλή ἱστορία, εὐχάριστη στήν ἀκοή ἦταν ἡ κάθε παραβολή. Ἄλλος ἔμπαινε στό βαθύ νόημα καί προχωροῦσε σέ ὕψη πνευματικά κι ἄλλος θυμόταν τόν σποριά καί τόν βοσκό σάν ἕνα ἀπλό δίδαγμα γιά τήν καθημερινή ζωή. Ἔτσι καί ἐδῶ. Ἄλλος

θά φύγει, κρατώντας στή μνήμη του τήν ὁμορφιά φύσης, τήν ψυχαγωγία καί τίς ξέγνοιαστες στιγμές κι ἄλλος θά φύγει μέ μία αἴσθηση πώς ἔζησε γιά λίγο τόν Παράδεισο.

Ἔσως, τό ρεῦμα τῆς ζωῆς νά τραβᾷ καί νά παρασύρει πάλι κάποιους, μόλις φύγουν. Ἔσως, τά τραγούδια τῆς Κατασκίνωσης νά σβήνουν μέσα

στίς δυνατές μουσικές τοῦ κόσμου, ὅμως ὅταν, μετά ἀπό καιρό, θά σκύψουν πάνω ἀπό τό κρεβατάκι τοῦ παιδιοῦ τους, γιά νά τοῦ τραγουδήσουν ἕνα γλυκό τραγούδι πού θά τό ἡρεμήσει, τότε ἀνασκαλεύουν στή μνήμη τά τραγούδια πού χάρισαν στούς ἴδιους τή γαλήνη, μία φορά κι ἕναν καιρό, ἐκεῖ «*στή σιγή τῆς βραδιᾶς*», «*στ' Ἀν-Νικόλα τά ὁμορφα βουνά*».

Ἡ Κατασκίνωση εἶναι ἕνα βιωματικό ἐργαστήριο. Ὅπως οἱ σύγχρονες μέθοδοι γιά μετάδοση ὁποιοῦδήποτε μηνυμάτων, σέ μικρούς καί μεγάλους, στηρίζονται σήμερα στή μέθοδο τῶν βιωματικῶν ἐργαστηρίων, ἔτσι καί ἡ Κατασκίνωση ἀπό τήν ἀρχή της στηρίζει τήν προσφο-

ρά της στίς ψυχές τῶν νέων στήν ἐμπειρία. Ἐδῶ, θά μιλήσουμε γιά προσευχή, ἀλλά καί θά προσευχηθοῦμε μέσα σέ ἀτμόσφαιρα γαλήνης, χωρίς τούς περισπασμούς τοῦ κόσμου. Θά μιλήσουμε γιά τή μετάνοια, ἀλλά θά ὀλοκληρωθεῖ ἡ γνώση μέ τήν ἐμπειρία τῆς ἐξομολόγησης πού γίνεται συνειδητά, γιά νά καθαριστοῦν οἱ ψυχές τῶν παιδιῶν ἀπό τά μικρά, ἔστω, λάθη πού τά βαραίνουν. Θά διδαχτοῦν γιά τή Θεία Λειτουργία, ἀλλά τό σημαντικό εἶναι ὅτι θά τήν ζήσουν μέσα στήν ἡσυχία καί τήν κατάνυξη τοῦ Ναοῦ μας. Κάποιες φορές, μᾶς ρωτοῦν τά παιδιά: «Ἐδῶ γίνεται ἄλλη Λειτουργία ἀπό αὐτήν πού γίνεται ἄλλοῦ;». Ἐχουν αὐτή τήν ἐντύπωση, γιατί ἡ προετοιμασία πού προηγεῖται καί ἡ δυνατότητα πού ἔχουν νά παρακολουθοῦν πιά ἄμεσα τή Θεία Λειτουργία τούς δίνει τήν αἴσθησι ὅτι πρώτη φορά τήν ἔζησαν.

Ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ εἶναι σπόρος καί ἔχει μία δύναμη δραστηκί. Μία δύναμη πού μπορεῖ νά κρύβεται, ἀλλά κάποια στιγμή ξυπνᾷ καί βλαστάνει. Καί οἱ ἐμπειρίες κρύβονται ἀπό τή μνήμη κάποτε, ἀλλά μένου στήν καρδιά. Ὅταν σέ πιά ὠρι-

μη φάση τῆς ζωῆς ὁ ἄνθρωπος ἀναζητήσῃ τήν Ἀλήθεια, ὅταν μέσα σέ μία θλίψη θά ἀναζητήσῃ κάπου νά ἀκουμπήσει, ὅταν σέ μία πτώση αἰσθανθεῖ τήν ἀνάγκη τῆς κάθαρσης, τότε, ἂν δέν ἔχει θεληματικά ἀποκλείσει τή φωνή τοῦ Θεοῦ, θά ἀναζητήσῃ αὐτό πού ἔζησε κάποτε καί τοῦ ἔδωσε τήν αἴσθησι ὅτι δέν περπατοῦμε μόνοι σ' ἓναν ἔρημο κόσμο. Συνοδοιπόρος εἶναι ὁ Χριστός.

Ἀκόμα καί τό παιγνίδι καί ἡ ψυχαγωγία, τολμῶ νά πῶ ὅτι ἀποκτοῦν μία ἱερότητα ἐδῶ, γιατί εἶναι ἓνα ἔμπρακτο μάθημα γιά τά παιδιά ὅτι ψυχαγωγία δέν εἶναι αὐτό πού μαθαίνουν στόν κόσμο, συνδυασμένη μέ σπατάλη χρημάτων, σέ χώρους καί μέ τρόπους πού τίθεται συχνά σέ κίνδυνο ἡ πνευματική καί σωματική τους ὑγεία, δυστυχῶς καί ἡ ζωή τους πολλές φορές. Γιά τούς νέους εἶναι σημαντικότερο κεφάλαιο ἡ ψυχαγωγία καί, δυστυχῶς, οἱ μεγάλοι ἐκμεταλλεύονται μέ τόν χειρότερο τρόπο αὐτή τήν ἀνάγκη, γιά νά κερδίσουν χρῆμα. Ἡ Κατασκίνωση δίνει μαθήματα πραγματικῆς καί ὑγιοῦς ψυχαγωγίας μέ ἀπλά καί καθαρά μέσα.

Στήν ἐποχή μας, πού μᾶς συν-

τα-
ράζει ή κρίση
στήν οικονομία και τό
δικό της κτύπημα έκανε νά συ-
νειδητοποιήσουμε ότι προηγή-
θηκε και ύπάρχει κυρίως πνευ-
ματική κρίση, εΐναι ανάγκη νά
κάνουμε προσεγμένες και σί-
γουρες επενδύσεις. Όλοι λέμε
ότι οι νέοι εΐναι τό μέλλον, αλλά
αφήσαμε τόσο φτωχά τά παιδιά.
Έπικεντρωθήκαμε στά γΐνα
και φθαρτά. «Έταπείνωσεν εις
γΐν τήν ζωήν» (Ψαλμός 142) μας
ή σύγχρονη νοοτροπία. Δώσαμε
τόση έμφαση στή γνωσιολογική
μόρφωση, σ' όλα αυτά πού
τούς παρουσιάζονται ως εμπει-
ρίες και ευκαιρίες για νά πλου-
τίσουν τόν κατάλογο τών προ-
σόντων τους. Τρέμουν συχνά οι
γονείς νά μΐν κατηγορηθούν
από τά παιδιά τους ότι στερή-
θηκαν κάτι. Τώρα, πού τρέμου-
με όλοι, μΐπως πρέπει νά τά μά-
θουμε νά ζούν κάπως όπως ζού-
σαμε παλιότερα, μέ πολύ λιγό-
τερα υλικά αγαθά. Τώρα, χρει-
αζόμαστε πνευματικά στηρίγ-
ματα. Αυτά τά βιώματα πού
προσφέρει και ή Κατασκίνωση

εΐναι
πλουτός αναφαΐρετος, πού αν
δέν τόν έχει ό άνθρωπος, δέν
έχει τόν τρόπο νά διαχειριστεί
τίς καταστάσεις τΐς ζωΐς.

Έρχονται εδώ τά παιδιά,
παιδιά του σύγχρονου κόσμου
τΐς έντασης, τΐς αντίδρασης,
των πολλων προβλημάτων. Φεύ-
γουν παιδιά του Χριστου. Πιο
ήρεμα, μέ πιο καθαρή σκέψη,
γνωρίζοντας πως ύπάρχει και ή
άλλη διάσταση τΐς ζωΐς, ή
πνευματική, πως οι άνθρωποι
ανήκουμε και σε έναν άλλο
πνευματικό κόσμο, πως μπο-
ροΐμε νά ελπΐζουμε και νά
προγευόμαστε τήν πραγματική
ευτυχία. Ακολουθει άγώνας ισό-
βιος για όποιον θέλει νά κρα-
τήσει αυτό τόν πλουτό.

Όσοι άξιωνόμαστε νά έργα-
στοΐμε σ' αυτό τόν άγιασμένο
τόπο, ζοΐμε κάθε φορά τΐ
Χάρη του Θεου. Έδω έρχόμαστε

μέ τή συναίσθηση τῆς ἀδυναμίας μας, ξεκινῶμε μέ τό «*ἡ δύναμίς μου ἐν ἀσθενείᾳ τελειοῦται*» (Β΄ Κορ. ιβ΄, 9) καί φεύγουμε μέ τό «*δόξα σοι, ὁ Θεός*», γιατί αισθανόμαστε πώς ὅ,τι ἐπιτελεῖται δέν εἶναι ἀνθρώπινο. Φυσικά, ἡ γενίκευση τῶν καταστάσεων θά ἦταν ἓνα λάθος. Πάντα τό θαῦμα ἐπιτελεῖται κατά τήν πίστη καί ἡ Χάρις δίνεται κατά τή δεκτικότητα. Δέν ἔχουμε ὅλοι τίς ἴδιες δυνάμεις, δέν εἴμαστε ὅλοι τό ἴδιο ἔτοιμοι. Φεύγοντας, ἄλλος καρποφορεῖ ἑκατόν κι ἄλλος ἐξήντα κι ἄλλος τριάντα.

Νιώθουμε ἀκόμη ἐδῶ τί θαυμαστή προστασία τοῦ Θεοῦ σέ περιστάσεις πού οἱ ἄνθρωποι ἀδυνατοῦμε νά ἀνταπεξέλθουμε. Τό περιστατικό μέ τήν πυρκαγιά ἦταν ἴσως τό πιό ἔντονο, ἀλλά ὄχι τό μοναδικό, πού τό χέρι τοῦ Θεοῦ κάλυψε τά παιδιά Του καί τόν δικό Του τόπο προστατευτικά. Ἐμεῖς μιλοῦμε στά παιδιά καί σέ μᾶς μιλοῦν τά γεγονότα. Ὁ Ἅγιος Νικόλαος σκεπάζει μέ τίς πρεσβεῖες του τόν τόπο του καί τόν αισθανόμαστε πατέρα, πού μποροῦμε νά ἐπικαλεστοῦμε σέ κάθε στιγμή πού χρειαζόμαστε χέρι βοήθειας.

Κάθε φορά, ἡ Κατασκήνωση παίρνει ἓνα ὄνομα, πού δίνει καί τόν πνευματικό της στόχο. Τό πιό ταιριαστό ὄνομα γι' αὐτό τόν τόπο εἶναι «Θαβώρ». Αὐτό εἴχαμε τό 1972, 1983, 1999, ἀλλά κι ὅταν εἶναι ἄλλο τό ὄνομα, ἡ Κατασκήνωση εἶναι ἓνα Θαβώρ, ὅπου οἱ ἄνθρωποι ἀπολαμβάνουμε τήν παρουσία τοῦ Χριστοῦ. Ἐδῶ ἀποκαλύπτεται ἡ δόξα Του, ὅσο μποροῦμε νά Τήν δοῦμε, ἐδῶ καλούμαστε νά ἀγωνιστοῦμε γιά τή δική μας ἐσωτερική μεταμόρφωση. Κάθε φορά πού μία κατασκηνωτική περίοδος τελειώνει, πολλά παιδιά ἐκφράζουν τήν ἐπιθυμία νά εἴχαμε κι ἄλλες μέρες, νά μέναμε πιό πολύ ἐδῶ. Σάν τόν Πέτρο, λέμε ὅλοι μας «*καλόν ἐστίν ἡμᾶς ὧδε εἶναι*» (Ματθ. ιζ΄, 4) κι ἄς μὴν εἴχαμε οὔτε σκηνές. Φτάνει νά συνεχίζεται ἡ γλυκιά παρουσία τοῦ Χριστοῦ.

Προσωπικά, κάθε φορά πού κλείνω τήν πόρτα, φεύγοντας, αὐθόρμητα κάνω τόν σταυρό μου, ὅπως θά ἔκανα ἄν ἔβγαίνα ἀπό ἓνα Ναό. Γιατί γνωρίζω ὅτι ἐδῶ ἱερουργεῖται ἔργο στόν πιό ἱερό χῶρο, τίς ψυχές τῶν παιδιῶν. «*Ἴδού ἡ σκηνή τοῦ Θεοῦ μετά τῶν ἀνθρώπων*» (Ἀποκ. κá, 3).

Ἐναμνήσεις ἀπὸ τὴν Κατασκήνωση¹ Κατηχητικῶν 1953 καὶ 1954

Δρος Ἀνδρέα Κ. Φυλακτοῦ

Διευθυντοῦ τοῦ Ἰδρύματος Ἀρχιεπισκόπου Μακαρίου Γ΄

Κάθε φορά πού ἡ μνήμη φέρνει εἰκόνες ἀπὸ τὴν Κατασκήνωση τῶν Κατηχητικῶν Σχολείων στὸν Ἅγιο Νικόλαο Στέγης, μία δροσερή, μυρωμένη αὐρα πλημμυρίζει τὴν ψυχὴ καὶ μία ἀπέραντη γαλήνη ἀπλώνεται σέ ὅλο μου τό εἶναι. Αὐτά πού ἡ μνήμη ἀνακαλεῖ εἶναι μόνο εὐχάριστες ἀναμνήσεις, μόνο

χαρά, κέφι, ψυχικὴ ἀνάταση, συναισθηματικὴ εὐφορία, ἀλψιμόνιες στιγμές ὀμαδικῆς ζωῆς, ἀπέραντη ἀγάπη πρὸς τό Θεό καί τό συνάνθρωπό μας, φωνὴ πατρίδας.

Στά ἐξήντα χρόνια πού πέρασαν ἀπὸ τότε, ὄχι μόνο δέν ξεθώριασαν οἱ εὐχάριστες ἐκεῖνες στιγμές πού βίωσα στό φιλόξε-

---

1. Ὁμιλία, πού ἐκφωνήθηκε στὴν Κατασκήνωση τῆς Ἱερᾶς Ἀρχιεπισκοπῆς Κύπρου, στὸν χώρο τῆς πάλαι ποτέ Ἱερᾶς Μονῆς τοῦ Ἁγίου Νικολάου τῆς Στέγης στὴν Κακοπετριά, τὴν Κυριακὴ, 7 Ἰουλίου 2013, ἐπὶ τῆ συμπληρώσει ἐξήντα χρόνων ἀπὸ τῆς ἰδρύσεώς της.

νο χώρο του Αγίου Νικολάου της Στέγης, αλλά, αντίθετα, ζωντανεύουν και ζωηρεύουν κάθε φορά που στό μακρύ αυτό χρονικό διάστημα, τίς φέρνω στό μυαλό μου. Έτσι, όταν ο Θεοφιλέστατος Έπίσκοπος Καρπασίας κ. Χριστοφόρος, με εισήγηση του δασκάλου μου κ. Μιχαλάκη Μαραθεύτη και μέ τήν έγκριση του Μακαριωτάτου Αρχιεπισκόπου κ.κ. Χρυσοστόμου Β΄, μου πρότεινε νά μοιραστώ σήμερα μαζί σας τά βιώματα και τίς εμπειρίες μου από τίς Κατασκηνώσεις εκείνες, πού έγιναν αναμνήσεις, δέ δίστασα ούτε στιγμή νά δεχτώ μέ εύχαρίστηση τήν πρόσκλησή του. Τούς εύχαριστώ και τούς τρεῖς γιά τήν εμπιστοσύνη πού έδειξαν στό πρόσωπό μου.

Σ' αυτά πού είπα, πρέπει νά προσθέσω ακόμη ένα γεγονός πού ήρθε νά κεντρίσει τί μνήμη μου και νά μέ πείσει πώς έπρεπε κι εγώ νά συμβάλω, μέ τίς δικές μου ασήμαντες δυνάμεις, στον πανηγυρικό έορτασμό γιά τά εξηντάχρονα των Κατασκηνώσεων. Τό γεγονός αυτό ήταν ή παρουσίαση, τόν περασμένο Μάιο, στό Ίδρυμα Αρχιεπισκόπου Μακαρίου Γ', ενός βιβλίου, αφιερωμένου στή ζωή και στή δράση ενός άφοσιωμένου κληρικού, του αείμνηστου πατρός Ανάργυρου Σταματό-

πουλου, τόν όποιο γνώρισα έδω, στον Άγιο Νικόλαο της Στέγης. Ο πατήρ Ανάργυρος υπήρξε γιά μās τούς μικρούς κατασκηνωτές ό πνευματικός μας πατέρας και στό νεανικό μυαλό μας φάνταζε σαν ένα μοναδικό σύμβολο βαθιάς θρησκευτικότητας και άγνού πατριωτισμού. Θεωρώ άπαραίτητο νά τονίσω, εϋθύς εξαρχής, πώς όλες οι αναμνήσεις μου από τίς δύο Κατασκηνώσεις του 1953 και 1954, πού μοιράζομαι σήμερα μαζί σας, προέρχονται από έναν κατασκηνωτή, μαθητή της δευτέρας τάξης, στην πρώτη, και της τρίτης τάξης στή δεύτερη Κατασκίνωση, του Έλληνικού Γυμνασίου της Πάφου.

Θά προσπαθήσω, μέσα στό σύντομο χρονικό διάστημα των δεκαπέντε λεπτών πού μου δόθηκε από τούς διοργανωτές, νά εκθέσω όσα από τά πιό σημαντικά, τό μνημονικό μου αναμοχλεύει και σας παρακαλώ νά μέ συγχωρέσετε γιά όσα εξίσου σημαντικά θά παραλείψω.

Βρέθηκα, λοιπόν, και στίς δύο Κατασκηνώσεις μαζί μέ άλλους συμμαθητές μου, ύστερα από προτροπή του τότε καθηγητή της Φιλολογίας στό Έλληνικό Γυμνάσιο Πάφου και καθηγητή, αλλά και άρχηγού της Κατασκίνωσης, κ. Μιχαλάκη Μαραθεύτη, του μετέπειτα

Διευθυντῆ τῆς Παιδαγωγικῆς Ἀκαδημίας Κύπρου.

Τό γεγονός ὅτι κατηχητόπαιδες ἀπό ὅλες τίς ἄλλες ἐπαρχίες τῆς Κύπρου, ἐκτός ἀπό τήν ἐπαρχία Λευκωσίας, συμμετεῖχαν στίς Κατασκηνώσεις τῶν Κατηχητικῶν Σχολείων τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς, φανέρωνε καθαρά, κατά τήν ἄποψή μου, τήν πρόθεση τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Μακαρίου, μέ τίς εὐλογίες τοῦ ὁποῖου δημιουργήθηκαν οἱ Κατασκηνώσεις, νά συγκεντρώσει στόν ἴδιο χῶρο μαθητές Γυμνασίων ἀπό ὅλη τήν Κύπρο, γιά λόγους θρησκευτικῆς καί ἐθνικῆς διαφώτισης καί διαπαιδαγώγησης, μέσα στά δύσκολα καί καθοριστικά, γιά τό ἐθνικό μας θέμα, ἐκεῖνα χρόνια.

Ἀρκεῖ νά ἀναφέρω, ἐνδεικτικά, μερικά γεγονότα πού φανερόνουν πώς τό 1953 ἦταν ἔτος κρίσιμο γιά τήν ἐθνική μας ὑπόθεση: Ὁ Ἐθνάρχης Μακάριος ἐπιστρέφει, τό Μάρτιο τοῦ 1953, στήν Κύπρο, ὕστερα ἀπό πεντάμηνη ἀπουσία στό ἐξωτερικό, στή διάρκεια τῆς ὁποίας ἐπισκέφθηκε τήν Ἀμερική, τό Λονδίνο καί τήν Ἀθήνα γιά τήν προώθηση τοῦ ἐθνικοῦ ζητήματος. Τόν Ἰούνιο τοῦ 1953, πραγματοποιήθηκε συλλαλητήριο στή Λευκωσία, μέσα καί ἔξω ἀπό τήν ἐκκλησία τῆς Φανερωμένης, στό ὁποῖο μίλησε ὁ Ἀρχιεπίσκοπος

Μακάριος, καλώντας τή Μεγάλη Βρετανία νά ἐφαρμόσει στήν Κύπρο τήν ἀρχή τῆς Αὐτοδιάθεσης.

Τόν Ἰούλιο τοῦ χρόνου ἐκείνου, ἐξαιτίας τῶν γεγονότων τῆς Στέφης τῆς βασίλισσας τῆς Ἀγγλίας, πού συνέβησαν στήν Πάφο, καί τήν παύση τοῦ Γυμνασιάρχου Παυλίδου καί τήν στήριξη τῆς ἀδείας ἐξάσκησης ἐπαγγέλματος ἀπό καθηγητές τοῦ Γυμνασίου Πάφου, ὁ Ἐθνάρχης Μακάριος ἀπευθύνθηκε πρὸς τόν κυπριακό λαό, καλώντας τον νά ἀντισταθεῖ καί νά μὴ συνεργαστεῖ μέ τόν κατακτητή στόν ἀφελλνισμό τῆς ἑλληνικῆς παιδείας πού ἐπιχειροῦσαν οἱ Ἄγγλοι. Τόν ἴδιο μήνα συνῆλθε ἡ ὀλομέλεια τοῦ Γραφείου Ἐθναρχίας, γιά νά ἀντιμετωπίσει τήν ἀποικιακή αὐθαιρεσία καί τόν Αὐγούστο ἀποφασίστηκε ἡ προσφυγή Ο.Η.Ε. μέ αἴτημα τήν ἐφαρμογή τῆς ἀρχῆς τῆς Αὐτοδιάθεσης γιά τόν κυπριακό λαό.

Ἡ συγκέντρωση τῶν μαθητῶν ἀπό ὅλα τά μέρη τῆς Κύπρου ἀπέβλεπε, κατά τήν ἄποψή μου, στή διαφώτιση καί στή διαπαιδαγώγηση τῶν αὐριανῶν στελεχῶν τῶν Κατηχητικῶν, ἀλλά καί τῆς ἴδιας τῆς Ἐκκλησίας καί στήν προετοιμασία τῶν μελλοντικῶν μαχητῶν, πού μέ τά ὄπλα θά ἔδιωχναν τόν

ξένο κατακτητή από τό νησί. Οί επισκέψεις του Ἀρχιεπισκόπου καί ἄλλων Ἱεραρχῶν στίς Κατασκηνώσεις ἦταν συχνές καί στίς ὁμιλίες τους ἄφηναν νά νοηθεῖ ὅτι κάτι πιό σοβαρό ἀπό τίς προκηρύξεις, τά διαγγέλματα καί τούς λόγους, ἐκυοφορεῖτο. Ἦταν οἱ παραμονές τῆς ἐναρξῆς του ἔνοπλου ἀγῶνα του κυπριακοῦ ἑλληνισμοῦ ἐναντία στόν ξένο κατακτητή.

Οἱ κατασκηνωτές, ἡμαστέ περιπίου ἐκατό στό σύνολό μας, κατανεμημένοι σέ ὁμάδες τῶν δέκα, περίπου, παιδιῶν. Ἡ κάθε ὁμάδα εἶχε τό δικό της ὁμαδάρχη, πού ἦταν, κατά κανόνα, κατηχητής ἢ κυκλαμινάρχης. Οἱ ὁμαδάρχες ἦταν ὅλοι τους νέοι καί θρησκευόμενοι ἄνθρωποι, κυρίως ἐκπαιδευτικοί ἢ φοιτητές σέ διάφορες σχολές πανεπιστημίων τῆς Ἑλλάδας. Οἱ ὁμάδες στίς ὁποῖες εἶχα ἐνταχθεῖ, τόσο στήν πρώτη ὅσο καί στή δεύτερη Κατασκήνωση, ἀπαρτίζονταν ἀπό μαθητές ἀπό διαφορετικές ἐπαρχίες. Οἱ κατασκηνωτές-μαθητές σέ

Γυμνάσια, σχεδόν σέ ὅλες τίς τάξεις. Μέναμε σέ ἀντίσκηνα τά ὁποῖα εἶχαμε στήσει ἐμεῖς, μέ τή βοήθεια καί τήν καθοδήγηση τῶν ὁμαδάρχῶν μας, ἤδη ἀπό τήν πρώτη μέρα τῆς ἀφιξῆς μας στό χωρο τῆς Κατασκήνωσης, ὄχι πολύ μακριά ἀπό τήν ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Νικολάου τῆς Στέγης καί κοιμόμαστε σέ κρεβατάκια ἐκστρατείας πτυσσόμενα, τά «ράντζα». Μία σειρά ἀπό βρύσες βρίσκονταν στήν αὐλή τῆς Κατασκήνωσης, γιά νά ξεδιψοῦμε, ιδιαίτερα ὅταν ἐπιστρέφαμε ἀπό τίς ἐκδρομές, πού πραγματοποιούσαμε, πεζοπορώντας τά ἀπογεύματα, ἐνῶ πιό κάτω ἦταν μία σειρά ἀπό ντούς γιά τήν καθαριότητά μας. Ἡ τραπεζαρία, μέ τά μεγάλα τραπέζια καί τούς μπάγκους γιά νά καθόμαστε τήν ὥρα τοῦ φαγητοῦ (τοῦ προγεύματος, τοῦ γεύματος καί τοῦ δείπνου) ἢ κάποιων ἐκδηλώσεων, εἶχε ἀπλῶς ἓνα σκέπαστρο γιά νά ἐμποδίζει τόν ἥλιο, ἐνῶ στά πλάγια ἦταν ἀνοικτή.

Στεγασμένο ἦταν τό μαγειρεῖο, δίπλα στήν τραπεζαρία. Περιττό νά ἀναφέρω ὅτι σέ ὅλα τά γεύματα προηγεῖτο καί ἀκολουθοῦσε προσευχή. Ἐπίσης, μέ προσευχή ἄρχιζε ἡ μέρα μας καί μέ προ-

σευχή τελείωνε. Γινόταν, ακόμη, κάθε πρωί, ή έπαρση τής έλληνικής σημαίας και τό απόγευμα, πρίν από τί δύση τοῦ ήλιου, ή ύποστολή της. Τόσο στήν έπαρση όσο και στήν ύποστολή τής σημαίας, πηγαίναμε όλες οί ομάδες σέ παράταξη. Τό πρωινό γέμιζε μέ τήν τακτοποίηση τών κρεβατιών, τόν καθαρισμό τής σκηνής μας, ή όποία έπιθεωρείτο πρῶτα από τόν ομαδάρχη μας και μετά από τόν άρχηγό τής Κατασκίνωσης, και μέ συγκέντρωση όλων τών κατασκηνωτῶν κάτω από ένα μεγάλο δέντρο μέ βαριά σκιά, πού βρισκόταν κοντά στήν είσοδο τής Κατασκίνωσης.

Τό κολύμπι κάτω στόν ποταμό άπαγορευόταν. Μερικοί, ώστόσο, κατασκηνωτές, παρά τήν άπαγόρευση, δέν άντεχαν στόν πειρασμό και κατέβαιναν στόν ποταμό, ιδιαίτερα τήν ώρα τής μεσημβρινής άνάπαυσης, για νά κολυμπήσουν στά κρύα νερά του.

Η θρησκευτική και ή έθνική διαπαιδαγώγηση τών κατασκηνωτῶν άποτελοῦσε τό κύριο μέλημα τοῦ άρχηγοῦ τής Κατασκίνωσης και τών ομαδαρχῶν, μέ όμιλίες και συζητήσεις στίς συγκεντρώσεις, είτε τών ομάδων είτε όλόκληρης τής Κατασκίνωσης. Οί νεαροί θεολόγοι, φιλόλογοι και άλλων ειδικοτήτων

πτυχιούχοι μιλοῦσαν μέ πολύ πειστικό τρόπο για τί θρησκεία και τήν πατρίδα στους νεαρούς κατασκηνωτές. Επίσης, δέν ήταν λίγες οί φορές πού οί ομαδάρχες και οί άλλοι υπεύθυνοι τής Κατασκίνωσης άνέπτυσαν θέματα πού είχαν σχέση μέ τί φοίτηση τών μαθητῶν στά σχολεία τους και μέ τά προβλήματα πού άντιμετώπιζαν.

Αυτό, ώστόσο, πού μου έκανε ιδιαίτερη έντύπωση και πού δέ φεύγει από τό μυαλό μου, ήταν ή προσπάθεια όλων μας, ομαδαρχῶν και κατασκηνωτῶν, νά νικήσουμε τόν κακό έαυτό μας. Νά άντιμετωπίσουμε έμείς οί νέοι, πού μόλις δρασκελούσαμε τό κατώφλι τών πρώτων δύσκολων χρόνων τής έφηβείας μας, όλους εκείνους τούς πειρασμούς πού μάς πολιορκοῦσαν και πού άσταμάτητα προσπαθοῦσαν νά καταβάλουν τήν άντίστασή μας σ' αυτούς.

Η πάλι εκείνη τοῦ καλοῦ πρὸς τό κακό, ό άγώνας νά θεμελιώσουμε ένα δυνατό έαυτό, καλύτερο από αυτόν πού διαθέταμε, σημάδεψε και καθόρισε, όχι μόνο τήν περίοδο τής Κατασκίνωσης, αλλά και τά χρόνια τής ζωής μας πού άκολούθησαν. Μπορεί στόν άγώνα εκείνο νά μίν ήμαστε πάντοτε οί νικητές, αλλά αυτό πού μάθαμε στήν πάλι μας μέ τόν κακό έαυτό μας,

ἦταν τό ἀνασκήνωμά μας, ἡ ἀνόρθωσή μας ἀπό τό πέσιμο καί ἡ συνέχιση τῆς μάχης. Ἦταν ἡ βεβαιότητα τῆς τελικῆς νίκης, πού θά ἦταν ἡ νίκη τοῦ καλοῦ ἐναντία στό κακό. Στό δύσκολο ἐκεῖνο ἀγώνα, εἶχαμε βοηθούς καί συμπαραστάτες, ἐκτός ἀπό τό Θεό, τούς ὀμαδάρχες, τούς ὑπευθύνους τῆς Κατασκίνωσης, πού πέρα ἀπό τά διοικητικά καθήκοντά τους καί τήν ἔγνοια καί φροντίδα τους γιά τήν ὀμαλή λειτουργία τῆς Κατασκίνωσης, βοήθουσαν τούς κατασκηνωτές στόν πνευματικό τους ἀγώνα. Μεγάλη στήριξη ἔβρισκαν οἱ μαθητές στή βελτίωση τοῦ χαρακτήρα τους καί ἀπό τούς πνευματικούς τῆς Κατασκίνωσης, πού ἦταν ὁ πατήρ Ἀνάργυρος, ὁ Χωρεπίσκοπος Σαλαμίνας Γεννάδιος καί ὁ πατήρ Σταῦρος Παπαγαθαγγέλου.

Ἡ ἐξομολόγησή μας στούς τρεῖς αὐτούς πνευματικούς πατέρες ἔδινε θάρρος σέ ὅλους μας καί ἐνέπνεε αἰσιοδοξία γιά τήν ἐπιτυχή ἔκβαση τοῦ ἀγώνα μας. Αὐτή ἡ αἰσιοδοξία ὅτι τό καλό θά ἐπικρατήσει στό τέλος καί ὅτι τό κακό θά νικηθεῖ, σφράγισε ὀλόκληρη τή ζωή μας. Πρότυπό μας, βέβαια, σ' αὐτό μας τόν ἀγώνα ὑπῆρξε ὁ ἴδιος ὁ Χριστός, μέ τόν ὁποῖο μᾶς ἔνωσε ἡ κοινή μας ἀγάπη καί ἡ ἐπιθυμία μας νά μιμηθοῦμε τή δική του ἀγάπη στίς σχέσεις μεταξύ μας.

Ἡ Κατασκίνωση μᾶς θωράκισε, μᾶς καλλιέργησε τόν ψυχικό μας κόσμο, σμίλεψε στίς τρυφερές παιδικές καρδιές μας τήν ἀγάπη πρὸς τό Χριστό καί στήν πατρίδα.

Ἡ συμβίωσή μας μέ τούς ἄλλους κατασκηνωτές, ἐξάλλου, μᾶς βοήθησε νά ἀποδεχτοῦμε, νά συμβιβαστοῦμε, νά διεκδικήσουμε ἢ νά συγχωρέσουμε, προκειμένου νά συμβιώσουμε. Τό γεγονός ὅτι ζήσαμε ὅλοι μαζί μία ὀμαδική ζωή καί ἀνακαλύψαμε τή σχέση μέ τούς ἄλλους μέσα ἀπό τήν καθημερινή ζωή, μᾶς βοήθησε νά δοκιμάσουμε στήν πράξη ἰδέες, ἀλήθειες, μηνύματα καί διδάγματα. Μᾶς βοήθησε νά βιώσουμε, ὅλοι μαζί, τήν παρουσία τό ἴδιου τοῦ Θεοῦ. Σ' ἐκεῖνο τό χῶρο τῆς Κατασκίνωσης καλλιερгоῦνταν ἀρετές καί οἱ κατασκηνωτές ὀπλιζόνταν μέ πίστη καί αἰσιοδοξία.

Ἡ Κατασκίνωση μᾶς βοήθησε νά ἀποκτήσουμε νέους φίλους. Μέ μερικούς ἀπό αὐτούς συνδεθήκαμε μέ στενή φιλία. Μέ ἄλλους, συναντηθήκαμε, ἀργότερα, στήν Ἀθήνα, στή διάρκεια τῶν φοιτητικῶν μας χρόνων ἢ ἀκόμη ὑστερότερα, ὅταν ἀρχίσαμε νά ἐργαζόμαστε. Ἀνάμεσα στούς πολλούς μέ τούς ὁποίους γνωρίστηκα, θά ἦταν παράλειψή μου νά μή μνημονέψω, αὐτές τίς ὄρες, τό ὄνομα τοῦ Μιχαήλ

Γιωργάλλα, τοῦ ἥρωα τοῦ ἀπελευθερωτικοῦ ἀγώνα τῆς ΕΟΚΑ. Τόν γνώρισα στήν Κατασκίνωση τοῦ Αὐγούστου τοῦ 1954. Ἐκεῖνος μαθητής τῆς πέμπτης τάξης τοῦ Παγκυπρίου Γυμνασίου καί ἐγώ μαθητής τῆς δεύτερης τάξης τοῦ Γυμνασίου. Μοῦ διάθεσε ἀρκετές σελίδες στό ἡμερολόγιό του, τό ὁποῖο δημοσιεύτηκε ἀπό τό Σπύρο Παπαγεωργίου, στό βιβλίο του «Διά χειρός ἡρώων».

Ἄρχισε νά γράφει τό ἡμερολόγιό του, ὅπως ἀναφέρει ὁ ἴδιος, ἐξαιτίας τῆς γνωριμίας μας στήν Κατασκίνωση, τόν Αὐγουστο τοῦ 1954. Τόν φωνάζαμε Μάκη καί ὄχι Μιχάλη ἢ Μιχαήλ, γιατί ἔτσι καθιερώθηκε τό ὄνομά του ἀπό τόν ἴδιο καί γιατί μέ τό ὄνομα αὐτό ἀκόμα καί σήμερα οἱ φίλοι του τόν αἰσθάνονται πιό κοντά τους. Ἐξάλλου, καί ὁ «μάστρος» του, ὁ Γρηγόρης Αὐξεντίου, ἔτσι τόν ἀποκαλοῦσε. Παρόλο τό νεαρό

της ἡλικίας του, ὁ Γιωργάλλας ἔδειχνε μία ἐντυπωσιακή ὠριμότητα πού μόνο σέ ἀνθρώπους μέ πολλή γνώση καί μέ πλούσιες ἐμπειρίες μπορεῖς νά συναντήσεις. Στίς συζητήσεις μας, πού περιστρέφονταν γύρω ἀπό τά θέματα πού ἀπασχολοῦσαν τότε τούς ἀνθρώπους πού βρίσκονταν στήν ἀφετηρία τῆς νεότητάς τους - ἄλλοι καιροί, ἄλλες ἀξίες- εἶχε πάντοτε τή δική του ἀποψη καί θέση, πού στηριζόταν πάνω στά διαβάσματά του καί στίς δικές του συμπυκνωμένες ἐμπειρίες, ὅσες πρόλαβε στή σύντομη ζωή του νά ἀποκτήσει. Ἦταν ἓνα βαθιά θρησκευόμενο ἄτομο, ἀπό τό ὁποῖο ἔλειπε ἐντελῶς ἡ προσποίηση, ὁ ἐγωισμός ἢ ἡ ἐπίδειξη. Διέθετε πολύ χιοῦμορ καί ἦταν ἐξαιρετικά εὐχάριστος στίς συντροφίες. Βρέθηκε στό χῶρο τῆς ἀθανασίας στίς 31 Δεκεμβρίου 1956, ὕστερα ἀπό σύγκρουση στό χωριό Ζωο-

πηγή. Ήταν είκοσι χρονῶν. Ἄς εἶναι αἰώνια ἡ μνήμη του.

Ἐπιτρέψτε μου, ἀκόμη, νά μνημονέψω τόν ὀμαδάρχη μου στήν πρώτη κατασκήνωση, τόν αἰμνηστο πατέρα Βασίλειο Παπαφῶτη, ὁ ὁποῖος τότε ἦταν λαϊκός, ὁ κύριος Βάσος Παπαφῶτης. Ἔχω ἀπό τότε καί τό φυλάω ὡς πολύτιμο κεμήλιο, τό «Ἐγκόλπιν Θείας Λειτουργίας», ἔκδοση τῆς «Ζωῆς», 1950, πού μου δώρισε μέ τό τέλος τῆς Κατασκήνωσης τοῦ 1953. Σημείωσα τήν ἡμερομηνία: 30 Αὐγούστου 1953. Ἄς εἶναι ἐλαφρῦ τό χῶμα πού τόν σκεπάζει.

Ἐνα ἀκόμη περιστατικό θά ἀναφέρω γιά τίς στενές ἀγνές φιλικές σχέσεις, πού δημιουργήθηκαν στίς Κατασκηνώσεις ἐκεῖνες. Ὅταν τελείωσε ἡ πρώτη Κατασκήνωση, τέλος τοῦ Αὐγούστου τοῦ 1953, καί ἐπιστρέψαμε στούς τόπους καί στά σπίτια μας, συνέβη στήν Πάφο, στίς 10 Σεπτεμβρίου, ἕνας φοβερός καί καταστρεπτικός σεισμός, ὁ ὁποῖος ἄφησε πίσω του ἀρκετούς νεκρούς καί πολλούς τραυματίες, πολλά ἰσοπεδωμένα χωριά καί χιλιάδες ἄστεγους. Ἀνάμεσα στούς νεκρούς ἦταν καί ἕνα παιδί ἀπό τό Κτῆμα, ἔτσι ὀνομαζόταν τότε ἡ πόλη τῆς Πάφου, πού ἔφερε τό ὄνομα Ἀντρέας Φυλακτής. Ἀρκετὰ ἀπό τά παιδιά τῆς Κατασκήνωσης ἔπαιρναν, τήν ἐπομένη τοῦ σειμοῦ, στό τηλέφωνο τί

Μητρόπολη Πάφου καί μέ πολύ ἐνδιαφέρον ρωτοῦσαν νά μάθουν, ἄν ὁ νεκρός ἦμουν ἐγώ.

Μακαριώτατε, Θεοφιλέστατε, Κυρίες καί Κύριοι,

Μάζεψα ἀπό τόν ἐξηντάχρονο ἀγρό τοῦ θερισμοῦ τά ὄρμα ἐκεῖνα στάχυα, πού ξεχώριζαν ἀπό τά ὑπόλοιπα, τά ἔκανα θημωνιά καί σᾶς τά παρουσίασα, χωρίς νά τά ἀλλοιώσω ἢ νά τά φορτώσω μέ στολίδια. Ήταν ἀναμνήσεις, ἄσβηστες θύμψεις, πού γιά πρώτη φορά ἀπλώνονταν στό χαρτί, τίς ὁποῖες μέ «*γλυκιά νοσταλγία τίς γύρισα στό νοῦ μου*», ὅπως ἔλεγε ἕνα παιδικό τραγούδι, τό «*Στήν πηγή τοῦ χωριοῦ μου*», πού μάθαμε στίς Κατασκηνώσεις αὐτές. Ἀπό τό ἴδιο τραγούδι θά πάρω ἀκόμη δύο στίχους, ἀντικαθιστώντας τίς λέξεις «*πηγή τοῦ χωριοῦ μου*» μέ τί λέξη «Κατασκηνώσεις»: «*Τίς Κατασκηνώσεις δέν τίς ἔχω ξεχάσει / κι ἄς μ' ἀσπρίσαν τά τόσα χρόνια πού ἔχουν περάσει*». Εὐχαριστῶ καί πάλι τούς διοργανωτές αὐτῆς τῆς ἐκδήλωσης γιά τά 60 χρόνια τῶν Κατασκηνώσεων τῶν Κατηχητικῶν Σχολείων τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς, γιατί μοῦ ἔδωσαν τί χαρά τῆς παρουσίας τοῦ σύντομου αὐτοῦ ὁδοιπορικοῦ μῆμης, καί ὅλους ἐσᾶς, Κυρίες καί Κύριοι, πού εἶχατε τήν ὑπομονή νά μέ ἀκούσετε.

ΑΡΧΗ ΤΗΣ ΙΝΔΙΚΤΟΥ

(1η Σεπτεμβρίου)

Πρωτοπρ. Γεωργίου Ἀντωνίου
Θεολόγου - Νομικοῦ

(Λουκ. δ', 16 - 22)

«**16** Καὶ ἦλθεν εἰς Ναζαρέτ, οὗ ἦν τεθραμμένος, καὶ εἰσῆλθεν κατὰ τὸ εἰωθὸς αὐτῷ ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῶν σαββάτων εἰς τὴν συναγωγὴν, καὶ ἀρέστη ἀναγρῶραι. **17** Καὶ ἐπέδότη αὐτῷ βιβλίον Ἡσαΐου τοῦ προφήτου, καὶ ἀναπτύξας τὸ βιβλίον εὗρεν τὸν τόπον οὗ ἦν γεγραμμένον· **18** Πνεῦμα Κυρίου ἐπ' ἐμέ, οὗ εἶρεκεν ἔχρισέ με, εὐαγγελίσασθαι πτωχοῖς ἀπέσταλκέ με, ἰάσασθαι τοὺς συρτετριμμένους τὴν καρδίαν, **19** κηρύξαι αἰχμαλώτοις ἄφρουν καὶ τυφλοῖς ἀράβλεψιν, ἀποστεῖλαι τεθραυσμένους ἐν ἀφέσει, κηρύξαι ἐνιαυτὸν Κυρίου δεκτόν. **20** Καὶ πτύξας τὸ βιβλίον ἀποδὸς τῷ ὑπηρέτῃ ἐκάθισε· καὶ πάντων ἐν τῇ συναγωγῇ οἱ ὀφθαλμοὶ ἦσαν ἀτερίζοντες αὐτῷ. **21** Ἦρξατο δὲ λέγειν πρὸς αὐτοὺς ὅτι σήμερον πεπλήρωται ἡ γραφὴ αὕτη ἐν τοῖς ὠσίν ὑμῶν. **22** Καὶ πάντες ἐμαρτύρουν αὐτῷ καὶ ἐθαύμαζον ἐπὶ τοῖς λόγοις τῆς χάριτος τοῖς ἐκπορευομένοις ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ καὶ ἔλεγον· οὐχ οὗτός ἐστιν ὁ υἱὸς Ἰωσήφ;».

Ο νέος ἐκκλησιαστικός χρόνος ἀρχίζει σήμερα, δίνοντάς μας τὴν εὐκαιρία νὰ προβληματιστοῦμε στό μεγάλο τοῦτο θέμα.

Ἀπὸ τὴν ἀρχὴ θὰ πρέπει νὰ τονίσουμε ὅτι ὑπάρχει παλαιὸς καὶ νέος χρόνος. Παλαιός, εἶναι ὁ πρὸ Χριστοῦ, ὁ ἀλύτρω-

τος, πού ἔσερνε στό ἀδιέξοδο. Ὁ χρόνος τῆς σκλαβιάς, ὁ χωρίς Σωτήρα, ὁ χρόνος τῆς φθορᾶς καί τοῦ θανάτου.

Πάει, λοιπόν, ὁ παλιός ὁ χρόνος, ὅπως φεύγει ἡ νύχτα κι ἔρχεται ἡ μέρα. Φεύγει ἡ παλαιά ἐποχή καί ἔρχεται ἡ νέα, ἡ καινή. Ὁ Χριστός κάνει τήν ἀντιδιαστολή μεταξύ παλαιοῦ καί νέου χρόνου. Ἡ παλιά ἀλήθεια εἶχε ὀρίζοντα περιορισμένο, ἐνῶ ἡ νέα ἔχει εὐρύτητα, καθολικό κύρος, ἀλλά καί ἀπόλυτη σταθερότητα.

Γιά τήν Ἐκκλησία τά παλαιά παρῆλθαν, τά πάντα πλέον εἶναι καινούργια, διαποτισμένα ἀπό τό φῶς τοῦ Ἀναστάσιου Κυρίου.

Οἱ πρῶτοι Χριστιανοί ζοῦσαν τήν καινότητα τῆς ζωῆς, πού εἶναι ἡ ζωή τῆς Ἀνάστασης, ἀφήνοντας πίσω τους τήν κενότητα τῆς ζωῆς..., τοῦ θανάτου. Ζοῦσαν τή νέα ζωή, πού εἶναι ἡ νέα μέρα. Ἡ ὀγδόη. Ἡ Χριστόλουστη μέρα. Ἡ ἡμέρα τοῦ Παραδείσου.

Ὁ Χριστός, ὁ Ἄναρχος, θέλησε νά μπεῖ μέσα στόν χρόνο, ἐπιτρέποντας στόν χρόνο νά στιγματίσει γιά λίγο τό Σῶμα Του μέ τή σφραγίδα τοῦ πόνου καί τοῦ θανάτου. Ὡστόσο, ὁ Χριστός ὑπερέβη καί μεταμόρφωσε τόν χρόνο μέ τήν Ἀνάστασή Του.

Ἡ Ἀνάσταση δέν εἶναι μόνο ὁ θρίαμβος τῆς ζωῆς πάνω στόν θάνατο. Εἶναι καί ὁ θρίαμβος τῆς αἰωνιότητας πάνω στόν χρόνο· ἡ μεταβολή καί μεταστοιχείωση τοῦ χρόνου σέ αἰωνιότητα. Ἔτσι, ἐν Χριστῷ, ὅλος ὁ χρόνος εἶναι νέα ὑπόθεση. Εἶναι τό αἰώνιο παρόν. Τό «σήμερον» τῶν ὕμνων. Τό «σήμερον ὁ Χριστός ἐν Βηθλεέμ γεννᾶται» καί τό «σήμερον κρεμᾶται ἐπί ξύλου».

Ἄραγε, μέ τό πέρασμα τοῦ παλιοῦ χρόνου λησιμονοῦμε ὅσα κακά πέρασαν; Κρατᾶμε τήν πείρα πού κερδίσαμε; Οἱ πληγές θεραπεύονται; Οἱ ζημιές ἐπανορθώνονται; Τά λάθη ἀποφεύγονται;

Αὐτά, μόνο μέ τή βοήθεια τοῦ Χριστοῦ μποροῦν νά γίνουν πραγματικότητα. Εἶναι ὁ μόνος τρόπος.

«Τὸν υἱὸν
τῆς βροντῆς,...
τὸν ἠγαπημένον
Ἰωάννην
καὶ παρθένον,
μερόπων γένος
κατὰ χρέος
εὐφημήσωμεν»

Πρωτοπρ. Μιχαὴλ Βοσκοῦ
Θεολόγου

Ένας ἀπὸ τοὺς μεγάλους Ἁγίους ποὺ κοσμοῦν τὸ στερέωμα τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ εἶναι χωρὶς ἀμφιβολία ὁ Ἅγιος Ἀπόστολος καὶ Εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης ὁ Θεολόγος, ὁ Ἀπόστολος καὶ Εὐαγγελιστὴς τῆς ἀγάπης, ὅπως δικαίως ὀνομάστηκε. Μόνο τὸ πλῆθος τῶν ὀνομάτων, ποὺ τοῦ ἀπέδωσε ἡ Παράδοση τῆς Ἐκκλησίας μας, φανερώνει τὴ μεγαλωσύνη του.

Ὁ ἴδιος ὁ Κύριος τὸν ὀνόμασε μαζὶ μὲ τὸν κατὰ σάρκα ἀδελφὸ τοῦ Ἰάκωβο **Βοανηργῆς ἢ Βοανεργῆς**, «ὁ ἐστὶν υἱὸς βροντῆς» (Μάρκ. γ', 17), ποὺ σημαίνει παιδιὰ βροντῆς. Πιθανότατα, μὲ τὴν ὀνο-

μασία αὐτὴ ἤθελε ὁ Κύριος νὰ δηλώσει τὸν φλογερὸ καὶ θερμὸ χαρακτῆρα τῶν δύο Ἀποστόλων ἢ ἴσως καὶ νὰ φανερώσει ὅτι «*δικὴν βροντῆς οὐρανόθεν ἐβρόντησαν οὗτοι τὰ θεολογικὰ δόγματα*» (Εὐθύμιος Ζιγαβνός).

Ἐλαβε τὴν ἐπωνυμία **Θεολόγος**, λόγω τοῦ ὅτι ὑπῆρξε ὁ κατ' ἐξοχὴν Θεολόγος τῆς Καινῆς Διαθήκης. Συνέγραψε τὸ θεολογικότερο Εὐαγγέλιο, στὶς σελίδες τοῦ ὁποίου τὰ περιγραφόμενα θαύματα εἶναι λιγιστὰ καὶ αὐτὰ εἶναι κατὰ κύριο λόγο θαύματα μὲ ἰδιαίτερη θεολογικὴ σημασία, ἐνῶ κυριαρχεῖ σ' αὐτὸ ἡ προφορικὴ διδασκαλία τοῦ Κυρίου. Ἐὰς σημειωθεῖ ἐν προκειμένῳ, ὅτι ἡ Ἁγία τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία μόνον σὲ τρία πρόσωπα ἀπέδωσε ἐπισήμως τὸν τίτλον τοῦ Θεολόγου: στὸν ἡγαπημένο μαθητὴ τοῦ Κυρίου, στὸν Ἅγιον Γρηγόριο τὸν Ναζιανζηνὸ καὶ στὸν Ἅγιον Συμεὼν τὸν Νέον Θεολόγο.

Ἐπονομάστηκε **Ἀπόστολος καὶ Εὐαγγελιστὴς τῆς ἀγάπης**, γιατί ὑπῆρξε ὁ κατ' ἐξοχὴν κήρυκας τῆς ἀγάπης, τόσο μὲ τὸ προφορικὸ του κήρυγμα ὅσο καὶ μὲ τὰ γραπτὰ του κείμενα, ἰδιαίτερος δὲ μὲ τὴν Ἀ Καθολικὴ Ἐπιστολή του. Εἶναι αὐτὸς ποὺ διεκήρυξε, ὅτι «*ὁ Θεὸς ἀγάπη ἐστίν,*

καὶ ὁ μένων ἐν τῇ ἀγάπῃ ἐν τῷ Θεῷ μένει καὶ ὁ Θεὸς ἐν αὐτῷ» (Α΄ Ἰω. δ', 16). Μάλιστα, ἀναφέρεται στὸν βίον του ὅτι, εὐρισκόμενος σὲ βαθύτατο γῆρας, ἀρκεῖτο νὰ λέγει πρὸς ὅσους τὸν πλησίαζαν τὴ φράση: «*Τεκνία, ἀγαπᾶτε ἀλλήλους*».

Ἐπονομάστηκε **Ἠγαπημένος**, γιατί ἦταν ὁ ἀγαπημένος μαθητὴς τοῦ Κυρίου. Καὶ ἦταν ὁ ἀγαπημένος μαθητὴς Του, ὄχι γιατί ὁ Κύριος ἔκανε διακρίσεις ἀνάμεσα στοὺς μαθητὲς Του, ἀλλὰ γιατί ὁ ἴδιος ὁ Ἰωάννης τὸν ἀγαποῦσε περισσότερο ἀπὸ ὅλους τοὺς ἄλλους μαθητὲς Του. Αὐτὴ του τὴν ἀγάπη πρὸς τὸν Κύριο ἀπέδειξε μὲ ὅλη τὴ ζωή, κυρίως ὅμως μὲ τὴ στάση του κατὰ τὴ διάρκειά του Πάθους καὶ τοῦ σταυρικοῦ θανάτου τοῦ Θεανθρώπου. Ἦταν ὁ μόνος ἀπὸ τοὺς μαθητὲς τοῦ Κυρίου ποὺ ἔμεινε κοντὰ Του στὶς δύσκολες ἐκεῖνες στιγμές, ὅταν οἱ ἄλλοι μαθητὲς ἐκρύβησαν διὰ τὸν φόβον τῶν Ἰουδαίων. Ὁ Ἀπ. Πέτρος, ὅπως εἶναι γνωστὸ, ἦταν μὲν παρὼν κατὰ τὴ δίκην τοῦ Θεανθρώπου, ὀδηγήθηκε ὅμως στὴν τριπλῆ ἄρνηση τοῦ διδασκάλου του.

Ἐπονομάστηκε ἐπίσης **Παρθένος**, γιατί «*ὁλος οικειώθη μὲ τὴν παρθενίαν..., ἐπειδὴ μετεχειρί-*

ζετο ἄκραν ἐγκράτειαν εἰς ὅλα τὰ βλέπτοντα», κατὰ τὸν Ἅγιο Νικόδημο τὸν Ἀγιορείτη. Ὀνομάστηκε ἀκόμη **Φίλος**, ὡς ὁ κατ' ἐξοχὴν φίλος τοῦ Χριστοῦ, καὶ **Ἐπιστήθιος**, γιατί ἦταν αὐτὸς πού, καθήμενος δίπλα ἀπὸ τὸν Κύριο κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ Μυστικοῦ Δείπνου, «ἀνέπνευσε... ἐπὶ τὸ στήθος αὐτοῦ καὶ εἶπε· Κύριε, τίς ἐστὶν ὁ παραδιδούς σε;» (Γω. κα', 20).

Ὁ Ἅγιος Ἀπόστολος καὶ Εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης ὁ Θεολόγος ἐορτάζει δύο φορὲς τὸν χρόνο, στὶς 8 Μαΐου καὶ στὶς 26 Σεπτεμβρίου. Στὶς 26 Σεπτεμβρίου ἐορτάζεται ἡ μετὰστασις τοῦ Ἀποστόλου, ἐνῶ στὶς 8 Μαΐου ἐορτάζεται «ἡ σύναξις τῆς ἁγίας κόνεως, τῆς ἐκπεμπομένης ἐκ τοῦ τάφου αὐτοῦ, ἧγουν τοῦ μάννα». Ὁ τάφος -στὸν ὁποῖο ἐτάφη ὁ μέγας Ἀπόστολος μέχρι τῆ μετὰστασί του- μιὰ φορὰ τὸν χρόνο, στὶς 8 Μαΐου, «κόνιν ἁγίαν, ἣν οἱ ἐγγώριοι “μάννα” μετονομάζουσιν,... ἐπινεύσει Πνεύματος Ἁγίου... ἐτησίως ἐξαίφνης ἀναβρῦει καὶ ἀναδίδωσιν· ἦν οἱ προσερχόμενοι λαμβάνοντες, χρωῖνται εἰς παντοίων παθῶν ἀπολύτρωσιν, εἰς θεραπείαν ψυχῶν, εἰς ῥῶσιν σώματος» (Συναξάριον 8ης Μαΐου).

Ἄς δοῦμε ὅμως ποιὸς ἦταν ὁ Μέγας Ἀπόστολος καὶ Εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης ὁ Θεολόγος. Καταγόταν ἀπὸ τὴ Βηθσαϊδὰ τῆς Γαλιλαίας καὶ ἦταν γιὸς τοῦ Ζεβεδαίου καὶ τῆς Σαλώμης. Ἡ Σαλώμη ἦταν, κατὰ τὴν Παράδοσι τῆς Ἐκκλησίας μας, κόρη τοῦ Ἰωσήφ τοῦ Μνήστορος. Ὁ Δίκαιος Ἰωσήφ εἶχε ἀπὸ ἄλλη γυναίκα τέσσερις γιούς, τὸν Ἰάκωβο (τὸν ἐπονομαζόμενον Ἀδελφόθεο), τὸν Ἰωσή, τὸν Σίμωνα ἢ Συμεῶν καὶ τὸν Ἰούδα (βλ. Ματθ. ιγ', 55), καὶ τρεῖς θυγατέρες, τὴν Ἐσθήρ, τὴ Μάρθα καὶ τὴ Σαλώμη. Κατὰ ταῦτα, ὁ Ἅγιος Ἰωάννης ἦταν ἀνεπίδ τοῦ Κυρίου καὶ ὁ Κύριος θεῖος τοῦ Ἰωάννου «ὡς νομιζόμενος ἀδελφὸς Σαλώμης τῆς θυγατρὸς Ἰωσήφ, μητρὸς δὲ Ἰωάννου» (Ἅγιος Νικόδημος Ἀγιορείτης). Ὁ πατέρας τοῦ Ζεβεδαίου ἦταν ψαράς, γι' αὐτὸ καὶ τόσο ὁ ἴδιος ὅσο καὶ ὁ μεγαλύτερος ἀδελφός του Ἰάκωβος ἐργάζονταν ὡς ψαράδες μαζὶ μὲ τὸν πατέρα τους στὴ λίμνη τῆς Γαλιλαίας.

Φλεγόμενος ἀπὸ μικρὴ ἡλικία ἀπὸ τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ, ὑπῆρξε μαθητὴς καὶ ἀκόλουθος τοῦ Τιμίου Προδρόμου, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοὺς πρῶτους πού ἀκολούθησαν τὸν Θεάνθρωπο. Ὁ

ἴδιος περιγράφει στὸ πρῶτο κεφάλαιο τοῦ Εὐαγγελίου του (βλ. α', 35 - 43) τὸ γεγονός τῆς πρώτης γνωριμίας του μὲ τὸν Σωτήρα τοῦ κόσμου. Ὅταν μιὰ μέρα κήρυττε ὁ Τίμιος Πρόδρομος στὶς ὄχθες τοῦ Ἰορδάνη ποταμοῦ καὶ εἶδε τὸν Ἰησοῦ Χριστὸ νὰ περνᾷ ἀπὸ ἐκεῖ, σταμάτησε τὸ κήρυγμά του καὶ ὁμολόγησε: «Ἴδε ὁ ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ». Φανέρωσε μ' αὐτὸν τὸν τρόπο στοὺς μαθητές του, ἀνάμεσα στοὺς ὁποίους ἦταν ὁ Ἀνδρέας καὶ ὁ Ἰωάννης, ὅτι ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ἦταν ὁ ἀπὸ αἰώνων ἀναμενόμενος Μεσσίας, ὁ ἀπὸ αἰώνων ἀναμενόμενος Σωτήρας τοῦ κόσμου. Παράλληλα, τοὺς προέτρεπε ἐμμέσως ν' ἀκολουθήσουν πλὴρον τὸν Ἰησοῦ. Ὁ Ἀνδρέας καὶ ὁ Ἰωάννης πλησίασαν τότε τὸν Ἰησοῦ καὶ τὸν ἐρώτησαν ποῦ μένει. Καὶ ἐκεῖνος τοὺς ἀπάντησε: «Ἔρχεσθε καὶ ἴδετε». Τὸν ἀκολούθησαν καὶ ἔμειναν μαζί του ὅλη τὴν ἡμέρα. Ἡ ἐπίσημη κλήση τοῦ Ἰωάννη ἔγινε λίγο καιρὸ ἀργότερα στὶς ὄχθες τῆς λίμνης τῆς Γαλιλαίας. Ἀφοῦ πρῶτα ὁ Κύριος κάλεσε τὸν Ἀνδρέα καὶ τὸν Πέτρο μετὰ ἀπὸ τὸ γνωστὸ περιστατικὸ, ποὺ μᾶς περιγράφει μὲ ἀρκετὲς λεπτομέρειες ὁ Εὐαγγελιστὴς Λουκᾶς (βλ. ε', 1 -

11), ἀκολούθως κάλεσε καὶ τοὺς δύο συνεργάτες τους, τὸν Ἰωάννη καὶ τὸν Ἰάκωβο, γιὰ νὰ Τὸν ἀκολουθήσουν καὶ νὰ γίνουν ἀπὸ τοῦδε καὶ στὸ ἐξῆς ἀλιεῖς ἀνθρώπων.

Μαζὶ μὲ τὸν ἀδελφὸ του Ἀπόστολο Ἰάκωβο καὶ τὸν Πρωτοκορυφαῖο Ἀπόστολο Πέτρο ἀποτελοῦσαν τὸν στενότερο κύκλο τῶν μαθητῶν τοῦ Κυρίου, ποὺ Τὸν συνόδευαν σὲ καίριες στιγμὲς τῆς ζωῆς Του. Ἔτσι, οἱ συγκεκριμένοι τρεῖς μαθητὲς ἦσαν μόνο αὐτοὶ παρόντες κατὰ τὴν ἀνάστασι τῆς κόρης τοῦ Ἰαείρου, στὸ Ὅρος Θαβὼρ σαράντα ἡμέρες πρὸ τοῦ Πάθους, ὅταν ὁ Κύριος μετεμορφώθη ἔμπροσθεν αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν ὥρα τῆς τελευταίας συγκλονιστικῆς προσευχῆς Του στὸν κῆπο τῆς Γεθσημανῆ, λίγη ὥρα πρὶν ἀπὸ τὴ σύλληψή Του.

Κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ Μυστικοῦ Δείπνου, ὅπως προαναφέραμε, καθόταν δίπλα ἀπὸ τὸν διδάσκαλό του καὶ ἦταν ἐκεῖνος ποὺ ἀκούμπησε στὸ στήθος του καὶ τόλμησε νὰ Τὸν ἐρωτήσει ποιὸς ἐκ τῶν μαθητῶν Του θὰ Τὸν παραδώσει. Μόνος αὐτός, ὅπως ἐπίσης προαναφέραμε, ἀκολούθησε τὸν Κύριο μετὰ τὴ σύλληψή Του, ὄχι μόνον κατὰ τὴ

διάρκεια τῆς δίκης Του, ὅπου ἦταν παρὼν καὶ ὁ Πέτρος, ἀλλὰ μέχρι καὶ τὴν ταφὴ Του. Ἡ παρουσία του ἐνώπιον τοῦ Ἐσταυρωμένου Θεανθρώπου ἀνταμείφθηκε μὲ τὸν καλύτερο τρόπο. Ἀξιώθηκε νὰ πάρει τὴ θέση τοῦ Θεανθρώπου ὡς υἱὸς τῆς Παρθένου Μαρίας, ὅταν ὁ Κύριος «*ιδὼν τὴν μητέρα καὶ τὸν μαθητὴ παρασετῶτα ὃν ἠγάπα*», εἶπε στὴ μητέρα Του: «*Γύναι, ἴδε ὁ υἱὸς σου*». Ἀκολουθῶς, εἶπε στὸν Ἰωάννη: «*Ἴδου ἡ μήτηρ σου*» καὶ «*ἀπ' ἐκείνης τῆς ὥρας ἔλαβεν ὁ μαθητὴς αὐτὴν εἰς τὰ ἴδια*» (Ἰω. ιθ', 26 - 27). Εἶχε, λοιπὸν, τὴν ἰδιαίτερη τιμὴ ν' ἀναλάβει τὴν προστασία τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου, τὴν ὁποία πῆρε μετὰ ταῦτα στὸ σπίτι του καὶ τὴ διακόνησε πιστὰ μέχρι τὴν Κοίμησίν της.

Μετὰ τὴν Ἀνάστασι τοῦ Θεανθρώπου, πρῶτος αὐτὸς ἔφθασε στὸν κενὸ Τάφο καὶ εἶδε τὰ ἐντάφια. Ὅπως ὁ ἴδιος διηγεῖται: «*Προέδραμε τάχιον τοῦ Πέτρου καὶ ἦλθεν πρῶτος εἰς τὸ μνημεῖον, καὶ παρακύψας βλέπει κείμενα τὰ ὀθόνια, οὐ μέντοι εἰσῆλθεν*» (Ἰω. κ', 4 - 5). Μετὰ τὴν Πεντηκοστὴ καὶ τὴν ἰδρυσι τῆς χριστιανικῆς Ἐκκλησίας ὡς ἱστορικῆς πλέον κοινότητος,

ἐθεωρεῖτο στύλος τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ μαζί μὲ τὸν Ἀπόστολο Πέτρο καὶ τὸν Ἀπόστολο Ἰάκωβο τὸν Ἀδελφόθεο (Γαλ. β', 9: «*οἱ δοκοῦντες στύλοι εἶναι*»). Ὅταν δὲ ἀποφασίστηκε ποῦ θὰ κηρύξει ὁ κάθε Ἀπόστολος, τοῦ ἔλαχε ὁ κληρὸς νὰ κηρύξει στὴ Μικρὰ Ἀσία. Μετὰ, λοιπὸν, ἀπὸ τὴν Κοίμησι τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου, ἔδρασε στὴ Μικρὰ Ἀσία καὶ κυρίως στὴν Ἐφεσο, ποῦ ὑπῆρξε τὸ ἐπίκεντρο τῆς ὅλης δράσεως καὶ τοῦ κηρύγματός του. Γιὰ ἀρκετὰ χρόνια, ἐπίσης, ἔζησε στὴν Πάτμο, ὅπου ἐξορίστηκε ἀπὸ τὸν Αὐτοκράτορα Δομετιανό. Συνέγραψε τέσσερα ἀπὸ τὰ εἴκοσι ἑπτὰ βιβλία τῆς Καινῆς Διαθήκης: τὸ τέταρτο Εὐαγγέλιο, ποῦ εἶναι, ὅπως ἦδη ἀνεφέρθη, τὸ κατ' ἐξοχὴν θεολογικὸ Εὐαγγέλιο τῆς Καινῆς Διαθήκης, τρεῖς ἀπὸ τὶς ἑπτὰ Καθολικὲς Ἐπιστολὲς καὶ τὴν Ἀποκάλυψη, τὸ τελευταῖο καὶ μοναδικὸ προφητικὸ βιβλίον τῆς Καινῆς Διαθήκης.

Κοιμήθηκε στὴν Ἐφεσο σὲ ἀρκετὰ προχωρημένη ἡλικία (ἄνω τῶν 90 ἐτῶν). Κάποιοι ἰσχυρίστηκαν ὅτι δὲν πέθανε, ἀλλὰ μετετέθη ζωντανὸς, ὅπως ὁ Ἐνῶχ καὶ ὁ Ἡλίας ὁ Θεσβίτης,

ἐνῶ ἄλλοι ὑπεστήριξαν ὅτι ἐτάφη μὲν, ἀλλὰ ὁ θάνατός του ἦταν φαινομενικός. Αὐτὲς ὅμως οἱ ἀπόψεις δὲν συνάδουν μὲ τὴν Παράδοση τῆς Ἐκκλησίας μας. Ὁ Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Θεολόγος ὄντως ἀπέθανε καὶ ἐτάφη, ὅπως καὶ ἡ Ὑπεραγία Θεοτόκος. Ὁ τάφος του δὲ ἀποτελεῖ ἀδιάφευστο μάρτυρα τοῦ θανάτου του. Ἐκεῖνο ποὺ συνέβη μετὰ τὸν θάνατό του εἶναι τὸ ἑξῆς: Κάποιοι μαθητὲς τοῦ Ἀποστόλου ἐπεσκέφθησαν τὸν τάφο του μετὰ ἀπὸ λίγες ἡμέρες καὶ δὲν βρῆκαν τὸ τίμο λείψανό του. Ὁ τάφος του ἦταν κενός. Τί συνέβη λοιπόν; Συνέβη ἀκριβῶς ὅ,τι καὶ στὴν περιπτώση τῆς Παρθένου Μαρίας. Ἀπέθανε καὶ ἐτάφη, μετὰ ὅμως ἀπὸ λίγες ἡμέρες ἀνέστη καὶ μετέστη σωματικῶς στοὺς οὐρανοὺς.

Ἡ ἐσφαλμένη ἐντύπωση ὅτι δὲν πρόκειται διῆθεν νὰ πεθάνει, εἶχε δημιουργηθεῖ ἐξαιτίας τοῦ λόγου τοῦ Κυρίου πρὸς τὸν Ἀπόστολο Πέτρο (στὸν ὁποῖο εἶχε ἀμέσως προηγουμένως ἀποκαλύψει ὅτι θὰ πεθάνει μὲ μαρτυρικό θάνατο), ὅταν ὁ Πέτρος τὸν ἐρώτησε -ἀπὸ ἀγάπη πρὸς τὸν Ἰωάννη, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ περιέργεια: «Κύριε, οὗτος δὲ τί;»

(Ἰω. κα', 21) (δηλαδή ποιός θὰ εἶναι ὁ θάνατός του). Ὁ Κύριος, θέλοντας νὰ θεραπεύσει τὴν περιέργειά του, εἶχε πει τότε στὸν Πέτρο: «Ἐὰν αὐτὸν (ὑποθετικά) θέλω μένειν (ζωντανός) ἕως ἔρχομαι (κατὰ τὴ Δευτέρα μου Παρουσία), τί πρὸς σέ; Σὺ ἀκολούθει μοι» (Ἰω. κα', 22). «Ἐξῆλθεν οὖν ὁ λόγος οὗτος εἰς τοὺς ἀδελφούς ὅτι ὁ μαθητὴς ἐκεῖνος οὐκ ἀποθνήσκει» (Ἰω. κα', 23). Ὁ ἴδιος ὁ Εὐαγγελιστὴς ὅμως διαφεύδει ἀμέσως μετὰ τὸν λόγο αὐτό, διευκρινίζοντας μὲ κάθε σαφήνεια ὅτι δὲν εἶπε κάτι τέτοιο ὁ Ἰησοῦς.

Ἀπὸ τὴν Ἀκολουθία τῆς Μεταστάσεως τοῦ Ἀποστόλου καὶ Εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου θὰ παραθέσουμε καὶ θὰ σχολιάσουμε ἐν συντομίᾳ τὸ Δοξαστικὸν τοῦ Ἑσπερινοῦ, τὸ ὁποῖο μᾶς φανερῶνει μὲ πολὺ ὁμορφο τρόπο, γιατί ὁ Ἀπόστολος ἔλαβε τὴν ἐπωνυμία Θεολόγος. Τὸ Δοξαστικὸ αὐτὸ ἔχει ὡς ἑξῆς:

«Τὸν υἱὸν τῆς βροντῆς, τὸν θεμέλιον τῶν θείων λόγων, τὸν ἀρχηγὸν τῆς θεολογίας, καὶ κήρυκα πρώτιστον, τῆς ἀληθοῦς δογμάτων Θεοῦ σοφίας, τὸν ἠγαπημένον Ἰωάννην καὶ παρθένον, μερόπων γένος κατὰ

χρέος εὐφημίσωμεν· οὗτος γάρ, ἄληκτον ἔχων τὸ Θεῖον ἐν ἑαυτῷ, τό, ἐν ἀρχῇ μὲν ἔφησε τοῦ Λόγου, αὐθίς τε τὸ πρὸς τὸν Πατέρα ἀχώριστον, καὶ τὸ ἴσον μετὰ ταῦτα τῆς τοῦ Πατρὸς οὐσίας, δεικνύων ἡμῖν δι' αὐτοῦ, τὴν ὀρθοδοξίαν τῆς Ἁγίας Τριάδος· δημιουργόν τε ὄντα σὺν τῷ Πατρὶ, καὶ ζῶν φέροντα, καὶ φῶς ἀληθινόν, τὸν αὐτὸν ἔδειξεν ἡμῖν. Ὡ θαύματος ἐκστατικοῦ, καὶ πράγματος σοφιστικοῦ! ὅτι πλήρης ὢν τῆς ἀγάπης, πλήρης γέγονε καὶ τῆς θεολογίας, δόξη καὶ τιμῇ καὶ πίστει, θέμεθλος ὑπάρχων, τῆς ἀκραιφνοῦς ἡμῶν πίστεως· δι' ἧς τύχοιμεν τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως».

Ἐμεῖς, τὸ ἀνθρώπινο γένος, ἃς ἐπαινέσουμε κατὰ χρέος τὸν Ἠγαπημένο Ἰωάννη καὶ Παρθένο, τὸν υἱὸν τῆς βροντῆς, αὐτὸν ποῦ ὑπῆρξε θεμέλιος τῶν θείων λόγων, ἀρχηγὸς τῆς θεολογίας καὶ κήρυκας πρωτιστος τῆς ἀληθινῆς σοφίας τῶν δογμάτων τοῦ Θεοῦ. Διότι αὐτός, ἔχοντας διαρκῆ καὶ ἀκατάπαυστη τὴν παρουσία τοῦ Θεοῦ μέσα του, εἶπε τὸ «ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος» (Ἰω. α', 1) καὶ ἀμέσως μετὰ δῆλωσε ὅτι

ὁ Λόγος εἶναι ἀχώριστος ἀπὸ τὸν Πατέρα καὶ ἔχει τὴν ἰδίαν οὐσία μὲ Αὐτόν, φανερώνοντας τοιουτοτρόπως τὴν ὀρθὴ πίστιν περὶ τῆς Ἁγίας Τριάδος. Μᾶς φανέρωσε ἀκόμη ὅτι ὁ Λόγος εἶναι δημιουργὸς μαζί μὲ τὸν Πατέρα, εἶναι φορέας τῆς ζωῆς (αὐτοζωὴ) καὶ φῶς ἀληθινό. Τί ἐκστατικὸ θαῦμα καὶ τί ἐκπληκτικὸ γεγονός! Ὄντας πλήρης ἀγάπης ἔγινε πλήρης καὶ θεολογίας καὶ ἀπεδείχθη μὲ δόξα καὶ τιμῇ καὶ πίστιν θεμέλιο τῆς ἀκραιφνοῦς (=ἀκέραις, καθαρῆς) μας πίστεως, διὰ τῆς ὁποίας εὐχόμεσθε νὰ τύχοιμε τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν κατὰ τὴν ἡμέρα τῆς κρίσεως.

Στὸ Δοξαστικὸ αὐτὸ φανερόνεται μὲ τὸν καλύτερο τρόπο, ὅπως προανεφέρθη, γιατί ὁ Ἀπόστολος καὶ Εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης ἔλαβε τὴν ἐπωνυμία Θεολόγος, τὴν ὁποία μὲ τόση φειδῶ ἀπένειμε ἡ Ἐκκλησία μας. Ἐν πρώτοις εἶχε διαρκῆ καὶ ἀκατάπαυστη τὴν παρουσία τοῦ Θεοῦ μέσα του («ἄληκτον ἔχων τὸ Θεῖον ἐν ἑαυτῷ»). Ἔτσι, λοιπόν, ἀξιώθηκε νὰ φανερώσει στὶς σελίδες τῶν συγγραμμάτων του μεγάλες θεολογικὲς ἀλήθειες. Τὸ Εὐαγγέλιό του ἀρχίζει, σὲ

ἀντίθεση μὲ τοὺς ἄλλους τρεῖς Εὐαγγελιστές, μὲ τὴ θεολογία περὶ τοῦ Λόγου τοῦ Θεοῦ, ὁ Ὅποῖος ἔγινε ἄνθρωπος γιὰ τὴ σωτηρία τοῦ κόσμου (Ἰω. α', 14: «ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν»). Ὁ Ἅγιος Νικόδημος ὁ Ἁγιορείτης περιγράφει μὲ πολὺ δραματικὸ τρόπο τὴν ἀποκάλυψη τῶν πρώτων λέξεων τοῦ τετάρτου Εὐαγγελίου. Νήστεψε ὁ Ἀπόστολος, μᾶς λέει, τρεῖς μέρες μαζὶ μὲ ἄλλους Χριστιανούς, ἀνεβίβασε τὸν νοῦ του πρὸς τὸν Θεὸ καὶ τότε «ὦ τοῦ θαύματος! Εὐθύς γίνονται βρονταὶ καὶ ἀστραπαὶ φοβεραὶ καὶ τὸ βουνὸν σαλεύεται ὅλον... Ὁ Ἰωάννης ὁμως δὲν φοβεῖται... Διὰ τοῦτο καὶ ἀκούει μίαν βροντῶσαν φωνήν, ἡ ὁποία λέγει ταῦτα: "Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος καὶ ὁ Λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεὸν καὶ Θεὸς ἦν ὁ Λόγος"». Φανέρωσε ἀκόμη τὸ «ὁμοούσιον» τοῦ Υἱοῦ μὲ τὸν Πατέρα, τὴν ἐνότητα δηλαδὴ τῆς οὐσίας τῶν προσώπων τῆς Ἁγίας Τριάδος. Φανέρωσε, ἐπίσης, ὅτι ὁ Λόγος εἶναι δημιουργὸς μαζὶ μὲ τὸν Πατέρα (Ἰω. α', 3: «πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἓν ὃ γέγονεν»), εἶναι φορέας τῆς ζωῆς (αὐτοζωῆ) καὶ φῶς ἀλη-

θινὸ (Ἰω. α', 4 - 9: «ἐν αὐτῷ ζωὴ ἦν, καὶ ἡ ζωὴ ἦν τὸ φῶς τῶν ἀνθρώπων... ἦν τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν, ὃ φωτίζει πάντα ἄνθρωπον ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον»).

Στὸ Δοξαστικὸ αὐτὸ τονίζεται ὅτι ὁ Ἀπόστολος ἔγινε πλήρης Θεολογίας, γιὰ τὴ ἦταν πλήρης ἀγάπης. Πρόκειται γιὰ μιὰ μεγάλη ἀλήθεια, ξεχασμένη ἐν πολλοῖς στίς μέρες μας. Ἡ Θεολογία δὲν εἶναι ἡ κατοχὴ κάποιων θεωρητικῶν θεολογικῶν γνώσεων ἢ ἡ κατοχὴ κάποιου πανεπιστημιακοῦ πτυχίου, ἀλλὰ ἡ κοινωνία τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὸν Θεό, ἡ ὁποία προϋποθέτει ὁ ἄνθρωπος νὰ εἶναι πλήρης ἀγάπης γιὰ τὸν Θεό. Θεολογία εἶναι ἡ «διαμονὴ ἐν τῷ Θεῷ» (Γέρων Σωφρόνιος) καί, κατὰ ταῦτα, ἀληθινὸς Θεολόγος εἶναι ὁ ἅγιος, αὐτὸς δηλαδὴ ποὺ ἔχει ἐμπειρία τῆς ἀκτίστου Χάριτος τοῦ Τριαδικοῦ Θεοῦ, αὐτὸς ποὺ πιάσχει τὰ θεῖα, ποὺ εἶναι «πεῖρα μνημένος» στὰ θεῖα. Γι' αὐτὸ ὁ Ἅγιος Ἰωάννης τῆς Κλίμακος μᾶς ὑπενθυμίζει ὅτι «τέλος ἀγνείας, θεολογίας ὑπόθεσις», ἐνῶ ὁ Εὐάγγελος ὁ Ποντικὸς τονίζει ὅτι «εἰ θεολόγος εἶ, προσεύξῃ ἀληθῶς καὶ εἰ ἀληθῶς προσεύχῃ, θεολόγος εἶ».

Τό σῶμα τοῦ ἀνθρώπου στόν Χριστιανισμό

«Οὐκ οἶδατε ὅτι τό σῶμα ὑμῶν
ναός τοῦ ἐν ὑμῖν Ἁγίου Πνεύματος ἐστίν,
οὗ ἔχετε ἀπό Θεοῦ, καί οὐκ ἐστέ ἑαυτῶν;
Ἦγοράσθητε γάρ τιμῆς·
δοξάσατε δὴ τόν Θεόν ἐν τῷ σώματι ὑμῶν
καί ἐν τῷ πνεύματι ὑμῶν, ἅτινά ἐστι τοῦ Θεοῦ»
(Α΄ Κορ. 6, 19 - 20)

Μιχάλη Νικολάου
Θεολόγου

Εἰσαγωγή

Παρά τήν πρόοδο τῶν διαφορών ἐπιστημῶν καί τήν ἐξέλιξη τῶν πραγμάτων, στό κέντρο τῶν ἐνδιαφερόντων παραμένει ὁ ἄνθρωπος. Ἄλλωστε, ὁ ἄνθρωπος ἀποτελεῖ τό ἀποκορύφωμα τῆς δημιουργίας, τήν ἐνοποιό ἀρχή τῆς κτίσεως. «*Ὁ ἄνθρωπος ὑπῆρξε πάντοτε καί ἐξακολουθεῖ νά εὐρίσκειται εἰς τό ἐπίκεντρον τοῦ ἐνδιαφέροντος, ὁ πεπτωκώς ἄνθρωπος, ὁ φέρων τά στίγματα τῶν πταισμάτων του, καί παρά ταῦτα ὁ τήν εἰκόνα τῆς ἀρρήκτου δόξης τοῦ Θεοῦ διασώζων ἐν ἑαυτῷ*»¹.

Ἔνα ἀπό τά ἀνθρωπολογικά ζητήματα εἶναι καί ἡ διδασκαλία περὶ τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος. Πρόκειται γιά ἕνα θέμα πού ἀπασχόλησε ἔντονα τήν ἀρχαία ἑλλη-

νική σκέψη, ἀλλά καί τοὺς Ἀποστόλους καί Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας. Τό σῶμα εἶναι τό ὄργανο μέ τό ὁποῖο ἡ ψυχή τοῦ ἀνθρώπου ἐπικοινωνεῖ μέ τήν κτίση, ἀλλά καί διά τοῦ σώματος, τῶν αἰσθήσεων, οἱ λόγοι τῶν ὄντων τοῦ κάθε κτίσματος ἀποκοτοῦν μία κοινωνία μέ τήν ψυχή.

Ἡ στάση τῶν ἀνθρώπων πού τηρεῖται ἀπέναντι στό ἀνθρώπινο σῶμα, κυμαίνεται πολλές φορές ἀπό τή σωματολατρεία, δηλαδή τή λατρεία τοῦ σώματος καί τήν εἰδωλοποίησή του, μέχρι τόν μαρτυρισμό, δηλαδή τήν πλήρη ἀπόρριψη καί περιφρόνησή του. Ἄλλοτε τό θαυμάζει καί τό ἀναπαριστᾷ ποικιλότητες μέ τήν τέχνη καί ἄλλοτε τό περιφρονεῖ καί τό παραδίδει στά πάθη του. Ἐν ἀντιθέ-

1. Χριστοδούλου Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καί πάσης Ἑλλάδος, «Εἰς Γ΄ Συμπόσιο Θεολογικῶν Σχολῶν Ἀθηνῶν καί Θεσσαλονίκης», *Τόλμη* 64 (2006), σ. 67.

σει μέ τίς ὑπερβολές αὐτές στίς ὁποῖες πολλοί ὀδηγοῦνται, τό σῶμα στήν Ὁρθόδοξη Παράδοση ἔχει μεγάλη ἀξία καί ἐντάσσεται σέ μία προοπτική ἀγιασμοῦ καί θεώσεως.

Μέ τό θέμα τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος, τό ὁποῖο ἀπαιτεῖ ιδιαίτερη προσοχή, θ' ἀσχοληθοῦμε καί στήν παροῦσα μελέτη. Σκοπός μας εἶναι ἡ συνοπτική παρουσίαση τῆς διδασκαλίας τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας γιά τό ἀνθρώπινο σῶμα.

Τό θέμα εἶναι τεράστιο. Τά περιορισμένα πλαίσια μίας μελέτης δέν προσφέρουν τί δυνατότητα νά γίνει πλήρης ἐπιστημονική ἀνάλυση τοῦ θέματος, οὔτε ν' ἀναπτύξουμε διεξοδικά τήν ἀξία τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος. Τά ὄσα παρατίθενται στήν παροῦσα μελέτη, ἀποτελοῦν μόνο σύντομη προσέγγιση τοῦ θέματος πού φιλοδοξοῦν ὄχι νά τό ἐξαντλήσουν, ἀλλά νά δώσουν ἀφορμή καί ἔναυσμα γιά περισσότερο προβληματισμό καί περαιτέρω σκέψεις στό σοβαρό αὐτό θέμα.

Ἡ πραγματεύση τοῦ θέματος τῆς ἐν λόγῳ μελέτης γίνεται σέ τρία κεφάλαια. Στό πρῶτο κεφάλαιο, θά γίνει μία σύντομη ἀναφορά γιά τήν ἄποψη τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς Φιλοσοφίας καί τήν ἐχθρική στάση της πρὸς τό ἀνθρώπινο σῶμα, σέ ἀντιδιαστολή μέ τή θετική στάση τῆς Ἐκκλησίας ἀπέναντι σ' αὐτό. Ἀκολούθως, θά ἀναφερθοῦμε στή δημιουργία τοῦ ἀνθρω-

πίνου σώματος, τήν προέλευσή του καί τή σχέση του πρὸς τήν ψυχή.

Στή συνέχεια, στό δεύτερο κεφάλαιο, θά γίνει λόγος περὶ τοῦ σώματος πρὸ τῆς πτώσεως καί τίς συνέπειες πού εἶχε αὐτή γιά τό ἀνθρώπινο σῶμα, καθώς ἐπίσης καί γιά τήν προσφορά τῶν δερματίνων χιτῶνων στόν ἄνθρωπο καί τή σχέση τους μέ τό ἀνθρώπινο σῶμα. Ἐπίσης, θ' ἀναφερθοῦμε στήν ἐνανθρώπηση τοῦ Θεοῦ Λόγου καί τή διατράνωση τῆς ἀξίας τοῦ σώματος τοῦ ἀνθρώπου, καί γενικά γιά τή θετική ἀξιολόγησή του ὡς «*ναοῦ τοῦ ἁγίου Πνεύματος*», κατά τήν τωρινή μορφή τῆς ὑπάρξεως.

Στό τρίτο καί τελευταῖο κεφάλαιο γίνεται λόγος γιά τόν ἐσχάτο λογικό περιορισμό τοῦ σώματος. Συγκεκριμένα, θά ἀναφερθοῦμε στό θέμα τῆς ἀναστάσεως τῶν νεκρῶν καί τῆς θέωσης τοῦ ὅλου ἀνθρώπου ὡς ψυχοσωματικῆς ὄντοτητας. Θά γίνει, ἐπίσης, μία σύντομη ἀναφορά στά λείψανα τῶν Ἁγίων, τά ὁποῖα εἶναι μάρτυρες τῆς θεώσεως τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος.

Στό τέλος τῆς ἐργασίας, ὡς ἀποτέλεσμα τῆς ὅλης μου ἀναφορᾶς, παρουσιάζονται τά συμπεράσματα πού προκύπτουν ἀπό τήν ὅλη ἀνάπτυξη τοῦ φλέγοντος αὐτοῦ θέματος περὶ τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος καί τῆς στάσης πού ἔχει ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία πρὸς αὐτό.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α΄

Ἡ προέλευση τοῦ σώματος καί ἡ σχέση του μέ τήν ψυχή

1. Ἡ ἀρχαία Ἑλληνική Φιλοσοφία γιά τό σῶμα

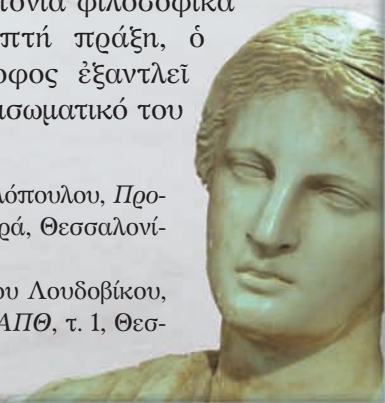
Τό μυστήριο τοῦ ἀνθρώπου ἀπασχόλησε ἀπό τήν ἀρχαία ἀκόμη ἐποχή τούς φιλοσόφους. Στήν ἀρχαία Ἑλληνική Φιλοσοφία ὑπάρχει ἕνας διῆξιμος μεταξὺ ὕλης καί πνεύματος. Οἱ Πλατωνικοί, καί οἱ περισσότεροι ἀρχαίοι φιλόσοφοι, ἐξετάζοντας τόν ἀνθρώπο ἀπό μία τέτοια δυναρχική ἄποψη, θεωροῦσαν τήν ψυχή θεία, ἐνῶ ἔβλεπαν τό σῶμα ὑποτιμητικά, ὡς «φυλακή» τῆς ψυχῆς καί πηγή μολυσμοῦ. Ἐπικρατοῦσε ἡ ἀντίληψη περὶ φύσει ἀθανάτου ψυχῆς καί φύσει θνητοῦ σώματος. Πίστευαν ὅτι ἡ ψυχή τοῦ ἀνθρώπου ἀνῆκε προηγουμένως στόν ἀπρόσωπο κόσμο τῶν Ἰδεῶν, ἀλλά ὅταν ἡ ψυχή θέλησε νά φύγει ἀπό τόν εὐδαίμονα αὐτό κόσμο, τότε ὁ θεός τήν τιμώρησε καί τήν ἔκλεισε στό σῶμα. Ἔτσι, στήν Πλατωνική Φιλοσοφία τό σῶμα χαρακτηρίζεται ὡς σῆμα, δηλαδή τάφος. «Καί τό μέν σῶμα ἐστὶν ἡμῖν σῆμα», ἐνῶ ἀλλοῦ ἀπερίφραστα ἐπισημαίνεται ὅτι «*ψυχή ἐστὶν ἀνθρώπος*»². Ἡ ψυχή πρέπει νά ἀπελευθερωθεῖ

ἀπό τά δεσμά τοῦ ὕλικου κόσμου καί νά ἐπιστρέψει στόν ξεχωριστό, τόν ἰδιαίτερο πνευματικό κόσμο τῆς, τῶν Ἰδεῶν. Ἡ ὀλοκλήρωση τοῦ ἀνθρώπου ἐκφράζεται ὡς ἐξαύλωση καί πνευματοποίηση τῆς ζωῆς.

Ἐπομένως, ἡ μόνη φροντίδα τοῦ γνήσιου πλατωνικοῦ φιλοσόφου εἶναι τό πῶς θά πεθάνει καί θά νεκρωθεῖ ἤδη ἀπό τή ζωὴ τούτη. Ἡ ψυχή, ἀποφεύγοντας ὅσο εἶναι δυνατόν κάθε συνεργασία καί ἐπαφή μέ τό σῶμα, ὀρέγεται τόν ἄυλο καί ἀληθινό κόσμο τῶν Ἰδεῶν. Ἔτσι, «*ἡ τοῦ φιλοσόφου ψυχή μάλιστα ἀτιμάζει τό σῶμα, καί φεύγει ἀπ' αὐτοῦ*»³. Ἀλήθεια, γιά τούς πλατωνικούς φιλοσόφους, εἶναι ἡ καθαρή-ἀπαλλαγὴ ἀπό τό σῶμα, ἡ ὁποία ἐπιφέρει τήν καθαρὴ γνῶση τῶν Ἰδεῶν. Μόνο ὁ θάνατος τοῦ σώματος δίνει τήν καθαρὴ γνῶση. Ἡ φρόνηση τοῦ φιλοσόφου ὑπονομεύεται ἀπό τήν «ἀφροσύνη» τοῦ σώματός του, ἡ κατά φύση καθαρὴ ψυχή του μολύνεται καί ὑποφέρει ἀπό τήν ἐπαφή μέ τό κατά φύση βδελυρό σῶμα του, κι ἀφοῦ δέν εἶναι ἡ αὐτοκτονία φιλοσοφικά ἐπιτρεπτή πράξη, ὁ φιλόσοφος ἐξαντλεῖ τό ἀντισωματικό του

2. Πλάτωνος, *Γοργίας* 493α. Πρβλ. Ἀνέστη Γ. Κεσελόπουλου, *Προτάσεις Ποιμαντικῆς Θεολογίας*, ἐκδόσεις Π. Πουρναρά, Θεσσαλονίκη 2003, σσ. 273-274.

3. Πλάτωνος, *Φαίδων* 65C. Πρβλ. Πρεσβ. Νικολάου Λουδοβίκου, «Μεταφυσική ἢ Ἐσχατολογία τοῦ σώματος;», *ΕΕΘΣΑΠΘ*, τ. 1, Θεσσαλονίκη 1990, σ. 114.

μένος, μή κοινωνώντας, κατά τό δυνατόν, μέ τό μίasma αὐτό πού εἶναι τό σῶμα του, μέχρι τήν ποθητή ὥρα τοῦ θανάτου πού θά λυτρωθεῖ. Ὁ θάνατος προσφέρει στόν φιλόσοφο ὅ,τι ἀκριβῶς περισσότερο λαχτάρησε στόν φιλοσοφικό του ἀγώνα, διότι στόν Ἄδη ἡ ψυχὴ του δέν κινδυνεύει νά γίνει «σωματοειδής», σώζεται ἀπ' τήν ἀλογία καί τόν θάνατο πού εἶναι τό σῶμα της⁴.

Γενικά, καί στίς πιό μετριοπαθεῖς περιπτώσεις, τό σῶμα παρομοιάζεται μέ ἔνδυμα, ἀπό τό ὁποῖο τελικά θ' ἀπαλλαγοῦμε· εἶναι σύμφωνα μ' ἕνα Πυθαγόρειο ἐπιτάφιο ἐπίγραμμα, «*σῶμα, χιτῶν ψυχῆς*». Συχνά, μάλιστα, ἀντιμετωπίζεται μέ ἀκόμη μεγαλύτερη αὐστηρότητα. Ὁ Μάρκος Αὐρηλῖος ἔγραφε μέ ἰδιαίτερη αὐστηρότητα: «*Εἶσαι μία φτωχὴ ψυχὴ πού κουβαλάει ἕνα πτώμα*». Ἐνῶ γιά τόν Πλωτῖνο ἀναφέρεται ὅτι αἰσθανόταν ντροπή, ἐπειδή εἶχε σῶμα⁵.

Συγκεκριμένα, ὁ Πλωτῖνος ἀγωνιᾷ νά περισώσει τήν ἀκεραιότητα τῆς ψυχῆς του ἀπό τή «συμφορὰ» τῆς ὑλικότητας, ἐφ' ὅσον αἰσθάνεται τό ἀνθρώπινο σῶμα του ὡς «*θάνατον καί ἀλογίαν*». Ἀπορεῖ γιά τόν τρόπο τῆς συσχετίσεως τῆς ψυχῆς μ' ἕνα τόσο φθινό ὑλικό,

πού εἶναι τόσο «*αἰσχρόν ὡς αἴσχος*» καί μάλιστα αἰσχρό κατά τήν οὐσία του. Γι' αὐτό τά ἀσώματα ὄντα ἔχουν αὐτή τή μακαρία ἀπάθεια, λόγω τῆς ἀπουσίας τοῦ σώματος. Ἄλλωστε, καί ἡ ψυχὴ ὅταν ἀπαλλαγεῖ ἀπό τό σῶμα, θά λησμονήσει σάν ἕνα ἐπεισόδιο παροδικό, ὅλη τήν ἐπίγεια σωματική ζωὴ της. Ἡ θεώρηση αὐτὴ τοῦ σώματος ὡς ἀλογίας ἢ καί ὡς θανάτου σημαδεύει τό σύνολο σχεδόν τῆς φιλοσοφικῆς παραδόσεως⁶.

Ἡ ἀρχαία ἑλληνικὴ σκέψη παραμένει πάντοτε πιστὴ σέ μία ἀπερίφραστη ὑποτίμηση τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος, πού πολλές φορές φθάνει μέχρι τήν πλήρη ἀπόρριψη καί περιφρόνησή του. Πρόκειται γιά μία ἀληθινὴ φοβία τοῦ σώματος, τῆς ἀλογίας τοῦ σώματος. Γι' αὐτό ὁ φιλόσοφος φοβάται καί ἀπεχθάνεται τό σῶμα.

2. Τό ἀνθρώπινο σῶμα ὡς δημιούργημα τοῦ Θεοῦ

Ἡ ἀρνητικὴ ἀντίληψη καί ἡ ἐχθρότητα πρὸς τό ἀνθρώπινο σῶμα πού παρατηρεῖται στίς ἀνατολικές θρησκείες, τήν εἰδωλολατρία, τήν ἀρχαία Ἑλληνικὴ Φιλοσοφία, ἀλλά καί στοὺς αἰρετικούς Γνωστικούς Κύκλους τῶν πρώτων

4. Βλ. Πρεσβ. Νικολάου Λουδοβίκου, ὁ.π., σσ. 114-115.

5. Βλ. Ἀνέστη Γ. Κεσελόπουλου, *Προτάσεις Ποιμαντικῆς Θεολογίας*, ὁ.π., σ. 274.

6. Ἡ ὄντολογικὴ πρωτοκαθεδρία τῆς ψυχῆς καί ἡ κλασικὴ φιλοσοφικὴ θεώρηση τοῦ σώματος ὡς «*αἰδοῦς ὕλης*», ἄλογης ὑλικότητας, διατηρεῖται καί στόν Ἀριστοτέλη, παρὰ τό γεγονός ὅτι κατά τόν ἴδιο δέν εἶναι δυνατόν ἡ ψυχὴ νά βρεθεῖ πουθενά χωρὶς ἕνα σῶμα. Περισσότερα βλ. Πρεσβ. Νικολάου Λουδοβίκου, ὁ.π., σσ. 113-116.

χριστιανικῶν αἰώνων, δέν παρατηρεῖται στήν Ἐκκλησία. Ἡ Ἐκκλησία καί γενικά ὁ Χριστιανισμός, δέν περιφρονεῖ τό σῶμα, οὔτε τό θεωρεῖ κακό, ἀντίθετα τό τιμᾶ καί τό σέβεται ὡς ἔργο Θεοῦ⁷. Εὐστοχα, ὁ καθηγητής Ε. Θεοδώρου υπογραμμίζει: «Ὅτι ἐν οὐδεμίᾳ ἄλλῃ θρησκείᾳ ἢ φιλοσοφίᾳ ἢ φιλολογία τό σῶμα κατέχει θέσιν ὑψηλοτέραν αὐτῆς, τήν ὁποίαν ἔχει ἐν τῷ Χριστιανισμῷ»⁸.

Στήν Ἁγία Γραφή δέν ἔχει θέση ἡ δυαρχία, οὔτε ἡ ἀντίληψη ὅτι τό σῶμα εἶναι «σῆμα», δηλαδή ὅτι ἀποτελεῖ τάφο τῆς ψυχῆς, γιά νά θέλει νά τό ἀφανίσει. Ἡ Παλαιά Διαθήκη διδάσκει ὅτι τό σῶμα ὡς δημιουργημα τοῦ Θεοῦ εἶναι «καλό λίαν» καί συναπαρτίζει μαζί μέ τήν ψυχή τήν «κατ' εἰκόνα Θεοῦ» δημιουργημένη ἀνθρώπινη ὑπαρξη. Ἡ ἴδια θέση ἐπαναλαμβάνεται ἀργότερα στήν Καινή Διαθήκη καί στήν Ὁρθόδοξη Πατερική Παράδοση. Χωρίς τό σῶμα δέν ὑπάρχει ἀνθρώπος, δέν ὑπάρχει ἀνθρώπινη ὑπόσταση, ἀνθρώπινο πρόσωπο. Οὔτε μόνη ἡ ψυχή, οὔτε μόνο τό σῶμα εἶναι ὑπόσταση. Ὑπόσταση ἢ πρόσωπο εἶναι τό «ἐξ ἀμφοτέρων ἀποτελούμενον»⁹.

Ὁ Ἀπολογητής ἅγιος Ἀθηναγό-

ρας, τόν 2ο μ.Χ. αἰώνα, στό πρῶτο του χριστιανικό φιλοσοφικό ἔργο «Περί ἀναστάσεως τῶν νεκρῶν», δέν διστάζει νά πεῖ πῶς «ὁ δέ καί νοῦν καί λόγον δεξάμενος ἐστίν ἀνθρώπος, οὐ ψυχή καθεαυτήν. Ἄνθρωπον ἄρα δεῖ τόν ἐξ ἀμφοτέρων (σώματος καί ψυχῆς) ὄντα, διαμένειν εἰς αἰεῖ»¹⁰. Ὁ λόγος (λογική ἐνέργεια) καί ὁ νοῦς (νοερά ἐνέργεια) ἀναφέρονται σ' ὀλόκληρο τόν ψυχσωματικό ἀνθρώπο καί ὄχι μόνο στήν ψυχή. Πρόκειται γιά ἓνα ἀληθινό φιλοσοφικό τόλμημα, ἄν μάλιστα λάβουμε ὑπόψη καί τή σύγχρονη μέ τόν Ἀθηναγόρα πλημύρα τῶν διαφορῶν Γνωστικῶν Συστημάτων, τά ὁποία μισοῦν βαθύτατα καί μέχρι ἀπιδίας τό ἀνθρώπινο σῶμα, καί διαθέτουν ὀλόκληρα συστήματα ἐξουθενώσεώς του, εἴτε μέ ἐξοντωτική σωματική ἄσκηση εἴτε μέ ἠθελμημένη ἀχαλίνομη παράδοσή του στά πάθη, ἀφοῦ τό θεωροῦν κακό κατά τή φύση του καί δημιουργημα ἑνός κατώτερου κακοῦ θεοῦ. Τό σῶμα, λοιπόν, σύμφωνα μέ τήν Ὁρθόδοξη Παράδοση, εἶναι λογικό, ὅπως καί ἡ ψυχή. Τό σῶμα καί ἡ ψυχή εἶναι ὁ ἓνας καί ἐνιαῖος λογικός ἀνθρώπος¹¹. Τόσο ἔντονη ἦταν ἡ πίστη τῶν πρώτων Χριστιανῶν ὅτι

7. Βλ. Γεωργίου Ι. Μαντζαρίδου, *Ἀλήθεια καί ζωή*, ἐκδ. Ἰνδικτος, Ἀθήνα 2012, σ. 82.

8. Ε. Θεοδώρου, *Ἡ μορφωτική ἀξία τοῦ ἰσχύοντος Τριωδίου*, Ἀθήναις 1958, σ. 97.

9. Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ, *Διαλεκτικά 44*, PG 94, 816B. Περισσότερα βλ. Γεωργίου Ι. Μαντζαρίδου, *Ἀλήθεια καί ζωή*, ὅπ., σσ. 82-83.

10. Ἀθηναγόρου, *Περί ἀναστάσεως τῶν νεκρῶν 15*, PG 6, 1004D. «Τί γάρ ἐστίν ὁ ἀνθρώπος... τό δέ ἐκ τῆς ἀμφοτέρων συμπλοκῆς καλεῖται ἀνθρώπος...». Ἰουστίνου, *Περί Ἀναστάσεως 7-8*, PG 6, 1584C-1585B.

11. Βλ. Πρεσβ. Νικολάου Λουδοβίκου, «*Μεταφυσική ἢ Ἐσχατολογία τοῦ σώματος*»,

ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἓνα ἐνιαῖο σύνολο ψυχῆς καί σώματος, ὥστε ἐπίστευαν ὅτι μετά τόν θάνατο οἱ ψυχές παρέμεναν πλησίον τῶν σωμάτων τους¹².

Ὅπως προαναφέρθηκε, ὁ ἄνθρωπος εἰκονίζει τόν Θεό ὄχι μόνο ὡς ψυχή, ἀλλά καί ὡς σῶμα¹³. Χαρακτηριστική εἶναι ἡ θέση τοῦ ἁγίου Ἐπιφανίου Κωνσταντίας σχετικά μέ τήν ἐρμηνεία τοῦ κατ' εἰκόνα, «ὁμολογεῖν μέν τό κατ' εἰκόνα εἶναι ἐν τῷ ἀνθρώπῳ»¹⁴. Ὁ ἅγιος Ἐπιφάνιος ἀποδίδει τό κατ' εἰκόνα συνολικά στόν ὅλο ἄνθρωπο: «Ἄλλ' εἶναι μέν πιστεύειν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ τό κατ' εἰκόνα, ἐν παντί δέ μάλιστα καί οὐχ ἀπλῶς»¹⁵. Καί κατά τή διδασκαλία τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ τό κατ' εἰκόνα ἐπεκτείνεται στόν ὅλο ψυχοσωματικό ἄνθρωπο¹⁶. Ἄλλωστε, καί στό κείμενο τῆς Νεκρώσιμης Ἀκολουθίας ὁ ὑμνωδός

(κατά πάσα πιθανότητα ὁ Ἰωάννης ὁ Δαμασκνός) ἀποδίδει τό κατ' εἰκόνα στόν ὅλο ἄνθρωπο, ἀφοῦ θρηνεῖ, γιατί βλέπει τήν κατ' εἰκόνα Θεοῦ πλασμένη ὁμορφιά τοῦ σώματος, πού βρίσκεται στόν τάφο ἄμορφη καί ἄκομψη¹⁷.

Ὁ ὅλος ἄνθρωπος, ἐπομένως, ὄχι μόνο ὡς ψυχή, ἀλλά καί ὡς σῶμα εἶναι εἰκόνα Θεοῦ. Τό σῶμα τοῦ ἀνθρώπου εἶναι εἰκόνα τοῦ Θεοῦ. Οἱ συνέπειες μιᾶς τέτοιας θέσεως, μέ τήν ὁποία θά ἔφριττε ὁ ἀρχαῖος φιλόσοφος, εἶναι κεφαλαιώδεις. Ὁ ψυχοσωματικός ἄνθρωπος, ἔχοντας τόσο τιμηθεῖ ὡς πρὸς τήν προέλευσί του, ἔχει ἕναν ἐξίσου ὑψηλό προορισμό. Αὐτό, ὅμως, λησμονεῖται ἢ καί ἀγνοεῖται μερικές φορές, ἀκόμη καί ἀπό Χριστιανούς, καί ὁδηγεῖ σέ ἐσφαλμένες ἀνθρωπολογικές ἀντιλήψεις.

(Συνεχίζεται)

ὁ.π., σ. 121.

12. Βλ. Ἰω. Ρωμανίδου, *Τό προπατορικό ἀμάρτημα*, ἐκδ. Π. Πουρναρά, Θεσσαλονίκη 2010, σ. 135.

13. Βλ. Γεωργίου Ι. Μαντζαρίδη, *Χριστιανική Ἠθική ΙΙ*, ἐκδ. Π. Πουρναρά, Θεσσαλονίκη 2004, σ. 661.

14. Ἐπιφανίου Κύπρου, *Κατά αἱρέσεων ἢ Πανάριον* 70, PG 42, 341.

15. Ἐπιφανίου Κύπρου, ὁ.π., PG 42, 344B.

16. «Μή ἄν ψυχὴν μόνην, μίτε σῶμα μόνον λέγεσθαι ἄνθρωπον, ἀλλά τό συναμφοτέρον, ὃν δὴ κατ' εἰκόνα πεποικέναι Θεός λέγεται». Γρηγορίου Παλαμᾶ, *Προσωποποιῖα*, PG 150, 1361C. «Ὁ Τατιανός, ὅπως καί ὁ Εἰρηναῖος, ἐδέχονταν τόν ἄνθρωπον ὀλόκληρον κατά τό σῶμα καί τήν ψυχή ὡς εἰκόνα καί ὁμοίωσιν τοῦ Θεοῦ, ἀφοῦ ὁ ὅλος ἄνθρωπος εἶναι ναός τοῦ ἁγίου Πνεύματος... καί ἀφοῦ ὁ ὅλος ἄνθρωπος μετέχει διά τῆς ἡθικῆς τελειώσεως τῆς θείας ἀθανασίας». Ἰω. Ρωμανίδου, ὁ.π., σ. 145.

17. Σέ ἰδιόμελο πού ψάλλεται κατά τή Νεκρώσιμο Ἀκολουθία, λέγονται τά ἑξῆς χαρακτηριστικά, πού δείχνουν τό κατ' εἰκόνα ν' ἀνῆκει στόν ὅλο ἄνθρωπο, στό σῶμα καί στήν ψυχή: «Θρηνῶ καί ὀδύρομαι, ὅταν ἐννοήσω τόν θάνατον, καί ἴδω ἐν τοῖς τάφοις κειμένην τήν κατ' εἰκόνα Θεοῦ, πλασθεῖσαν ἡμῖν ὥραιότητα, ἄμορφον, ἄδοξον, μή ἔχουσαν εἶδος». Περισσότερα βλ. στό Νίκου Α. Ματσούκα, *Δογματική καί Συμβολική Θεολογία Β'*, ἐκδ. Π. Πουρναρά, Θεσσαλονίκη 2003, σσ. 197-199.

Ὁ ἀσκητικοευχαριστιακός τρόπος ζωῆς τῆς Ἐκκλησίας

Ἀντώνη Χαραλάμπους
Θεολόγου

Ἡ Ἐκκλησία ἀποτελεῖ φανέρωση τῆς ἀλήθειας τοῦ ἀνθρώπου καί τοῦ κόσμου ὁλόκληρου. Σέ πολλούς ἀνθρώπους ὑπάρχει ἡ ἀντίληψη ὅτι Ἐκκλησία σημαίνει φυγή ἀπό τόν κόσμο καί ἄρνηση ὅλων τῶν λειτουργιῶν του. Ἡ ἄποψη αὐτή, ὅμως, εἶναι μονόπλευρη καί λανθασμένη. Ἡ Ἐκκλησία δέν ἀρνεῖται καί δέν ἀποφεύγει τόν κόσμο, ἀλλά ἀντίθετα τόν δέχεται καί τόν μεταμορφώνει. Τόν δέχεται ὡς δημιουργημα τοῦ Θεοῦ καί ταυτόχρονα ἀποκαλύπτει τό ψέμα τῆς ἁμαρτίας πού ἐνυπάρχει μέσα του καί τόν ἀγιάζει μέ τήν Ἁγία Ἀναφορά, δηλαδή τό ἀνέβασμά του στή Βασιλεία τῶν Οὐρανῶν.

Ὁ ἀγιασμός τοῦ κόσμου καί τοῦ ἀνθρώπου γίνεται μέσα στή ζωή τῆς Ἐκκλησίας. Ὁ

τρόπος μέ τόν ὁποῖο γίνεται, λέγεται εὐχαριστιακός. Αὐτό σημαίνει ὅτι μέσα στή ζωή τῆς Ἐκκλησίας, πού ἔχει ὡς κέντρο της τόν Θεάνθρωπο Χριστό, ὁ ἄνθρωπος ὅλα τά δέχεται καί ὅλα τά ἐπιστρέφει στόν Θεό μέ εὐγνωμοσύνη ὡς δῶρα δικά Του. Ἡ εὐχαριστία διαποτίζει κάθε πτυχή τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου: τή σχέση του μέ τόν Θεό, τόν συνάνθρωπο, τό κάθε πλάσμα τῆς δημιουργίας, τό κάθε ἀντικείμενο μέ τό ὁποῖο ἔρχεται σέ ἐπαφή μέσα στόν χῶρο καί τόν χρόνο. Ὅλη ἡ ζωή τοῦ ἀνθρώπου γίνεται εὐχαριστία¹.

Τή ζωή ὡς εὐχαριστία βίωνε ὁ ἄνθρωπος μέσα στόν Παράδεισο. Πολύ εὐστοχα ἕνας σύγχρονος θεολόγος, ὁ π. Ἀλέξανδρος Σμέμαν, γράφει ὅτι «εὐχα-

1. Βλ. Ἀρχιμανδρίτου Γεωργίου, *Ἡ εὐχαριστιακή ζωή*, ἔκδ. Ἱερᾶς Μονῆς Ὁσίου Γρηγορίου, Ἅγιον Ὄρος 2004, σ. 8.

ριστία εἶναι ἡ ἐμπειρία τοῦ Παραδείσου»². Μέσα στόν Παράδεισο ὁ ἄνθρωπος ζοῦσε σέ κοινωνία ἀγάπης ὄχι μόνο μέ τόν Θεό Δημιουργό του, ἀλλά καί μέ τόν συνάνθρωπο καί μέ τήν κτίση. Προικισμένος μέ τά χαρίσματα τῆς ἐλευθερίας, τῆς λογικῆς καί τῆς δημιουργικότητας, μποροῦσε νά δέχεται τούς ἄλλους ἀνθρώπους, τά πράγματα, τόν κόσμο ὀλόκληρο καί τόν ἑαυτό του ὡς δῶρα τοῦ Θεοῦ καί μέ εὐχαριστία τά ἐπαναπρόσφερε σ' Αὐτόν ὡς θυσία³. Κατά κάποιον τρόπο, ὁ ἄνθρωπος μέσα στόν Παράδεισο ἐπιτελοῦσε μία Θεία Λειτουργία, τή Λειτουργία τοῦ Παραδείσου, ὅπου συλλειτουργοῦσε μαζί μέ τούς ἀγίους ἀγγέλους, τόν συνάνθρωπό του καί μέ τή συμμετοχή τῆς ὑπόλοιπης δημιουργίας⁴.

Ἡ Λειτουργία τοῦ Παραδείσου διακόπηκε μέ τήν ἐθελούσια ἀπομάκρυνση τοῦ ἀνθρώπου ἀπό τόν Θεό. Ὁ χωρισμός

τοῦ ἀνθρώπου ἀπό τόν Θεό, σύμφωνα μέ τήν Παράδοση τῆς Ἐκκλησίας, ἐπιτεύχθηκε μέ τήν ἁμαρτία, πού πάει νά πει ἀποτυχία, ἀστοχία. Ὁ ἄνθρωπος ἔχασε τόν στόχο του, τό κέντρο τῆς ὑπαρξίς του πού ἦταν ὁ Θεός, καί στή θέση του τοποθέτησε ἐτσιθελικά τόν ἑαυτό του. Ἡ αὐτονόμηση τοῦ ἀνθρώπου ἀπό τόν Θεό, τήν πηγὴ τῆς ζωῆς, εἶχε ὡς συνέπεια τή φθορά καί τόν θάνατο, στά ὁποῖα συμπαρέσυρε καί ὅλη τήν ὑπόλοιπη κτίση. Ἡ κτίση ἀκολούθησε τόν ἄνθρωπο στήν πτωτική του πορεία, διότι ἀπό τή μία ὁ ἄνθρωπος ἀποτελεῖ κομμάτι τῆς κτίσεως καί ἀπό τή ἄλλη μέσα στόν ἄνθρωπο ἐνυπάρχει ὅλος ὁ κόσμος.

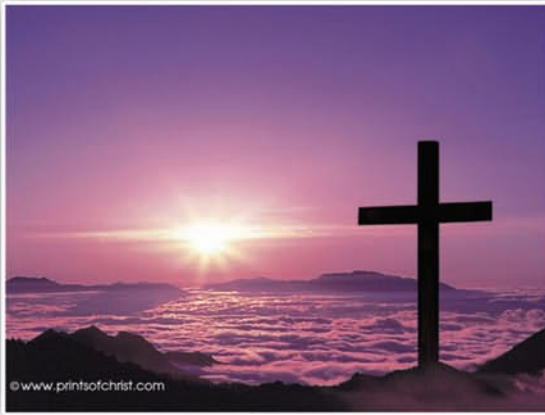
Ὁ χωρισμός τοῦ ἀνθρώπου ἀπό τόν Θεό ἔφερε τήν ἀποδιοργάνωσή του καί τήν ἀλλοίωση τῶν σχέσεών του μέ τούς ἄλλους ἀνθρώπους, τήν ὑπόλοιπη κτίση, ἀλλά καί τόν ἴδιο τόν ἑαυτό του. Τά χαρίσματα τοῦ κατ' εἰκόνα ἀμαυρώθηκαν, οἱ δυνάμεις τοῦ ἀνθρώπου (βού-

2. π. Ἀλεξάνδρου Σμέμαν, *Εὐχαριστία*, ἐκδ. Ἀκρίτας, Ἀθήνα 2000, σ. 237.

3. Βλ. Ἀρχμ. Γεωργίου, ὁ.π., σ. 7 - 8.

4. Βλ. ὁ.π., σ. 8 - 9.

ληση, νόηση, γνώση) παρεκτράπηκαν από την όρθη λειτουργία τους, οδηγώντας τον στή διαστροφή, την αποκτίωση και τή δαίμονοποίηση. Κυρίαρχο στοιχείο τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου ἦταν πλέον ἡ ἁμαρτία, ὁ θάνατος καί ὁ διάβολος.

Ὁ Θεός, ὅμως, δέν ἐγκατέλειψε τό πλάσμα του. Ἐφαγνε τρόπο νά τό ἐπαναφέρει στήν κοινωνία καί σχέση πού ὑπῆρχε προηγουμένως. Αὐτή ἡ προσπάθεια τοῦ Θεοῦ ὀνομάζεται ἀπό τήν Ἐκκλησία Οἰκονομία, πού σημαίνει τακτοποίηση τοῦ οἴκου-σπιτιοῦ. Ὁ Θεός ἀνακαινίζει καί ἀνασυναρμολογεῖ τό «σπίτι» του -τόν ἄνθρωπο καί τόν κόσμο- δηλαδή καταργεῖ τή δύναμη καί τήν ἐξουσία τοῦ διαβόλου καί ξαναδίνει στόν ἄνθρωπο τά χαρίσματα πού εἶχε προηγουμένως⁵.

Ἡ Οἰκονομία τοῦ Θεοῦ ξεκί-

νησε ἤδη ἀπό τήν Παλαιά Διαθήκη μέ ἀποκορύφωμα τήν ἐνανθρώπηση τοῦ Θεοῦ Λόγου. Στό πρόσωπο τοῦ Θεανθρώπου Χριστοῦ φανερώνεται ἡ ἀλήθεια τοῦ ἀνθρώπου καί τοῦ κόσμου. Ὁ Χριστός εἶναι ὁ νέος Ἀδάμ, ὁ τέλειος καί ἀληθινός ἄνθρωπος, ἐνωμένος κατά τρόπο τέλειο, ἀσύγχυτο καί ἀδιαίρετο μέ τόν Θεό. Ὁ Θεός Λόγος μέ τήν ἐνανθρώπησή του καταξίωσε καί ἀγίασε τή φύση τοῦ ἀνθρώπου καί ὅλες τίς ἐκφάνσεις καί λειτουργίες τῆς ζωῆς του· ὅλες, ἐκτός ἀπό μία: τήν ἁμαρτία. Πολύ χαρακτηριστικά ἡ Παράδοση τῆς Ἐκκλησίας διακηρύττει ὅτι ὁ Θεός Λόγος προσέλαβε ὀλόκληρο τόν ἄνθρωπο, σῶμα καί ψυχή, «δίχα τῆς ἁμαρτίας». Μέσα ἀπό τή ζωή καί τόν θάνατο τοῦ Χριστοῦ καταργήθηκε ἡ ἐξουσία τῆς ἁμαρτίας, τοῦ θανάτου καί τοῦ διαβόλου. Ὁ ἄνθρωπος ἀπέκτησε ξανά τή δυνατότητα νά πραγματοποιεῖ τόν ἀρχικό του σκοπό, τήν κοινωνία καί ἔνωση μέ τόν Θεό.

Μέ τήν ἐπιδημία τοῦ Ἁγίου Πνεύματος τήν ἡμέρα τῆς Πεντηκοστῆς τό ἀναστημένο Σῶμα τοῦ Κυρίου φανερώθηκε ὡς Ἐκκλησία. Ἡ Ἐκκλησία εἶναι

5. Βλ. ὁ.π., σ. 17.

«Σῶμα Χριστοῦ», εἶναι ὁ ἴδιος ὁ Χριστός παρατεινόμενος στους αἰῶνες. Μέσα στήν Ἐκκλησία, ὁ ἄνθρωπος διά τοῦ Βαπτίσματος γίνεται μέλος τοῦ Σώματος του καί ζεῖ τήν παρουσία τοῦ ἀναστημένου Χριστοῦ, ἐνῶ ταυτόχρονα βιώνει τήν ἀληθινή κοινωνία μέ τούς ἄλλους ἀνθρώπους καί τήν κτίση. Μεταξύ τοῦ συγκεκριμένου Σώματος τοῦ ἱστορικοῦ Ἰησοῦ καί τῆς Ἐκκλησίας ὑπάρχει μία πραγματική ταυτότητα, ὅπως ἐπίσης ὑπάρχει μία πραγματική ταυτότητα ἀνάμεσα στίς ἐνέργειες πού πραγματοποίησε τό Σῶμα ἐκεῖνο καί στά Μυστήρια τῆς Ἐκκλησίας. Τά Μυστήρια προεκτείνουν τίς λυτρωτικές πράξεις τοῦ Χριστοῦ καί μᾶς μεταδίδουν ἀληθινά τί ζωή του⁶. Ἔτσι, μέσα στήν Ἐκκλησία, τῆς ὁποίας κέντρο καί κεφαλή εἶναι ὁ Χριστός, ὁ ἄνθρωπος βιώνει τόν Παράδεισο καί ξαναβρίσκει τόν εὐχαριστιακό τρόπο ζωῆς.

Δέν εἶναι τυχαῖο ὅτι τό κατε-

ξοχίν Μυστήριο τῆς πίστεως μας, ἡ Θεία Λειτουργία, ὀνομάζεται ἀπό τήν Παράδοση τῆς Ἐκκλησίας καί Εὐχαριστία⁷. Ὁ εὐχαριστιακός τρόπος ζωῆς λαμβάνει σάρκα καί ὁστᾶ κυρίως μέσα στή Λειτουργία. Ἐκεῖ, ὁ ἄνθρωπος δέν εἶναι μόνος, ἀλλά βρίσκεται σέ κοινωνία μέ τόν Θεό καί τούς ἄλλους ἀνθρώπους· οὔτε πηγαίνει μόνος -μέ ἄδεια χέρια- ἀλλά συνοδεύεται ἀπό τά δῶρα τῆς δημιουργίας, τόν ἄρτο καί τόν οἶνο, τά ὁποῖα ὁ ἱερωγός ἀναφέρει, δηλαδή προσφέρει στόν θρόνο τοῦ Θεοῦ ὡς εὐχαριστία⁸. Ὁ ἄνθρωπος προσφέρει στόν Θεό ὅ,τι καλύτερο ἔχει, τό ψωμί καί τό κρασί, καί μέσω αὐτῶν τῶν δώρων προσφέρει οὐσιαστικά τήν ἴδια τί ζωή του. Μέσα στό ψωμί καί τό κρασί περιλαμβάνεται ὅλος ὁ κόσμος τοῦ ἀνθρώπου, ὁλόκληρη ἡ ζωή του, οἱ σχέσεις του, οἱ γνωριμίες του, οἱ φίλεις του, οἱ πάντες καί τά πάντα⁹.

Τό ψωμί καί τό κρασί πού

6. Βλ. Παναγιώτη Νέλλα, *Ζῶν θεούμενον. Προοπτικές γιά μία ὀρθόδοξη κατανόηση τοῦ ἀνθρώπου*, ἐκδ. Ἀρμός, Ἀθήνα 1995, σ. 160.

7. Βλ. π. Ἄλ. Σμέμαν, ὁ.π., σ. 236.

8. Βλ. Μητροπολίτη Περγάμου Ἰωάννου Δ. Ζηζιούλα, *Ἡ κτίση ὡς Εὐχαριστία. Θεολογική προσέγγιση στό πρόβλημα τῆς Οἰκολογίας*, ἐκδ. Ἀκρίτας, Ἀθήνα 1998, σ. 21.

9. Βλ. Ἀρχιμ. Γεωργίου, ὁ.π., σ. 26.

προσφέρει ο άνθρωπος κατά τή Θεία Λειτουργία, προέρχονται από τήν υλική κτίση, από τόν κόσμο πού δημιούργησε ο Θεός γιά τόν άνθρωπο. Γι' αυτό, τήν ώρα πού ο ιερέας προσφέρει (αναφέρει) τά δώρα αυτά στόν Θεό, λέγει: «*Τά σά ἐκ τῶν σῶν σοί προσφέροντες, κατά πάντα καί διά πάντα*». Τό κρασί καί τό ψωμί αποτελοῦν δώρα τοῦ Θεοῦ, πού ἐπιστρέφει ο άνθρωπος πίσω σ' Αὐτόν· τήν ώρα τῆς Εὐχαριστίας τά δώρα αυτά ἀντιπροσφέρονται πίσω στόν ἄνθρωπο, πλέον ὡς Σῶμα καί Αἷμα Χριστοῦ. Ὁ Θεός Πατήρ δέχεται τήν προσφορά τοῦ ἀνθρώπου καί τοῦ ἀντιπροσφέρει τό δικό του δῶρο, τόν ἴδιο τόν Υἱό του, τό Σῶμα καί τό Αἷμα του, γιά νά τό κοινωνήσει καί νά ἔχει «ζωήν αἰώνιον»¹⁰.

Ἡ κοινωνία τοῦ Χριστοῦ μέσα

ἀπό τή Θεία Λειτουργία ἀποτελεῖ τό κεντρικό γεγονός στή ζωή τοῦ ἀνθρώπου. Δέν εἶναι τυχαίον πού ἡ ἀρχαία Ἐκκλησία ὄλα τά γεγονότα τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου, π.χ. ἡ Βάπτισμα, ὁ Γάμος, ἡ Ἱερωσύνη κ.ἄ., τά συνέδεε καί τά τελοῦσε μέσα στή Λειτουργία. Αὐτό ἀκριβῶς γινόταν, γιατί ὅλη ἡ ζωή τοῦ ἀνθρώπου ἀποσκοποῦσε στό νά γίνει μία Λειτουργία, μία κοινωνία καί ἔνωση μέ τόν Θεό καί μέ τούς ἄλλους ἀνθρώπους.

Ἡ Παράδοση τῆς Ἐκκλησίας ὁμιλεῖ καί γιά Λειτουργία μετά τή Λειτουργία. Αὐτό σημαίνει ὅτι ὁ ἄνθρωπος καλεῖται αὐτό πού ζεῖ στή Θεία Λειτουργία, νά τό ἐπεκτείνει καί στήν ὑπόλοιπη ζωή του. Καλεῖται νά βιώνει σέ κάθε πτυχή τῆς ζωῆς του τήν παρουσία τοῦ Θεοῦ μέσα του, νά ζεῖ σέ κοινωνία ἀγάπης μέ τούς ἄλλους ἀνθρώπους καί τήν κτίση, τήν ὁποία νά χρησιμοποιεῖ μέ σεβασμό, κατά τρόπο ὑπεύθυνο καί δημιουργικό. Μέ ἄλλα λόγια, καλεῖται νά ζεῖ εὐχαριστιακά.

Ἡ εὐχαριστιακή ζωή μέσα στήν Ἐκκλησία δέν βιώνεται αὐτόματα καί μαγικά. Μᾶς δίνεται μέν ὡς δῶρο ἀπό τόν Θεό,

10. Ὁ.π., σ. 27.

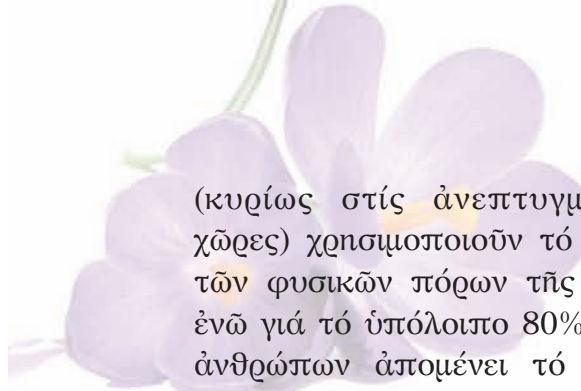

χρειάζεται δέ και τή δική μας συνεργία-συνεργασία. Χωρίς τόν πνευματικό αγώνα και τήν άσκηση τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἀδύνατη ἡ εὐχαριστιακή ζωή, γιατί ἀκριβῶς ὁ Θεός δέν μπορεῖ νά ἐπιβάλλει κάτι σ' αὐτόν, σεβόμενος τήν ἐλευθερία του. Ὁ ἀγώνας και ἡ άσκηση ἀποτελοῦν τόν τρόπο ἔκφρασης τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἀνθρώπου και στρέφονται ἐναντίον τῶν παθῶν και τῆς ἀμαρτίας, πού ἐνυπάρχουν σ' αὐτόν. Σέ καμιά περίπτωση δέν γίνονται αὐτοσκοπός, ἀλλά στοχεύουν στήν εὐχαριστία. Άσκεῖται ὁ ἀνθρωπος και «βιάζει» τόν ἑαυτό του, μέσα ἀπό τή νηστεία, τήν προσευχή, τήν ἐκούσια στέρηση κ.λπ., γιά νά νεκρώσει τόν νόμο τῆς ἀμαρτίας μέσα του και ἔτσι νά γίνει κατοικητήριο τοῦ Τριαδικοῦ Θεοῦ. Γενόμενος ὁ ἀνθρωπος κατοικητήριο τοῦ Θεοῦ, δέν μπορεῖ παρά νά ζεῖ εὐχαριστιακά. Ἡ εὐγνωμοσύνη και εὐχαριστία λειτουργοῦν ἐντός του αὐθόρμητα και ἀβίαστα. Τόσο πολύ συνδέονται εὐχαριστία και άσκηση στή ζωή τῆς Ἐκκλησίας, ὥστε ἡ μέθοδος τοῦ ἀγιασμοῦ μέσα στήν Ἐκκλη-

σία νά χαρακτηρίζεται ὡς «ἀσκητικοευχαριστιακή»¹¹. Ὁ ἀσκητικοευχαριστιακός τρόπος ζωῆς ἀφορᾷ ὀλόκληρη τή ζωή τοῦ ἀνθρώπου, τή σχέση του μέ τόν Θεό, τόν συνάνθρωπο και τήν κτίση.

Πρὶν κλείσουμε τό κείμενό μας, θά θέλαμε νά σταθοῦμε σέ μία πτυχή τῆς ἀσκητικοευχαριστιακῆς ζωῆς τῆς Ἐκκλησίας, τή σχέση τοῦ ἀνθρώπου μέ τήν ὑπόλοιπη κτίση. Ὁ λόγος πού στεκόμαστε ἰδιαίτερα στήν πτυχή αὐτή, εἶναι διότι στήν ἐποχή μας ἡ σχέση τοῦ ἀνθρώπου μέ τήν κτίση ἔχει φτάσει σέ ἀδιέξοδο. Τό οἰκολογικό πρόβλημα, ὅπως τό ἀποκαλοῦμε, εἶναι τόσο μεγάλο, ὥστε νά ἀπειλεῖται μέσα στά ἐπόμενα χρόνια ἡ συνέχιση τῆς ζωῆς στόν πλανήτη. Ἡ οἰκολογική καταστροφή εἶναι τεράστια. Τό χῶμα, τό νερό και ὁ ἀέρας ἔχουν ὑποστει τεράστια μόλυνση και μαρτυροῦν τήν ἀπληστία τοῦ ἀνθρώπου, τήν ἀλόγιστη χρήση τους κατά τή διάρκεια τῶν τελευταίων αἰῶνων. Εἶναι ἄκρως δηλωτικό τῆς νοοτροπίας τοῦ σύγχρονου ἀνεπτυγμένου ἀνθρώπου τό γεγονός ὅτι τό 20% τοῦ πληθυσμοῦ

11. Βλ. Π. Νέλλα, ὁ.π., σ. 111 - 112.

(κυρίως στις ανεπτυγμένες χώρες) χρησιμοποιούν τό 80% τῶν φυσικῶν πόρων τῆς γῆς, ἐνῶ γιά τό ὑπόλοιπο 80% τῶν ἀνθρώπων ἀπομένει τό 20% τοῦ φυσικοῦ πλοῦτου! Ἐκμεταλλευόμαστε τό περιβάλλον μας μ' ἓνα τρόπο ἐντελῶς ἐγωιστικό, ἀτομικιστικό καί ἐντελῶς καταστροφικό. Ὁ λόγος εἶναι ὅτι θεωροῦμε τούς ἑαυτούς μας κάτι ἔξω ἀπό τή φύση, κάτι ἀνώτερο καί, μάλιστα, ὅτι ἔχουμε τό δικαίωμα νά τήν ἐκμεταλλευόμαστε, ὅπως ἐμεῖς θέλουμε. Ὁ ἀνθρώπος, ὅμως, ἀποτελεῖ κομμάτι τῆς κτίσης, εἶναι ὁ συνδετικός κρίκος μεταξύ τοῦ Θεοῦ καί τῆς ὑπόλοιπης δημιουργίας. Μέσω τοῦ ἀνθρώπου, ἡ κτίση ἀγιάζεται, ἐλευθερώνεται ἀπό τούς φυσικούς περιορισμούς της καί μετατρέπεται σέ πηγὴ ζωῆς, ὅπως βλέπουμε νά συμβαίνει στό Μυστήριό τῆς Εὐχαριστίας¹². Ἐπιπρόσθετα, ἡ χριστιανικὴ ἄσκηση συμβάλλει στόν περιορισμό τῆς ἀτομοκεντρικῆς καί ἀλόγιστης χρήσης τοῦ ὑλικοῦ κόσμου. Γι' αὐτό, ἡ εὐθύνη τοῦ ἀνθρώπου γιά τή σωτηρία τοῦ κόσμου εἶναι τε-

ράστια. Ἡ εὐθύνη αὐτὴ γίνεται, λοιπόν, πράξη μέσα στόν ἀσκητικοευχαριστιακὸ τρόπο ζωῆς τῆς Ἐκκλησίας.

Συμπερασματικά, ἡ εὐχαριστιακὴ ζωὴ ἀποτελεῖ τὸν ἀληθινὸ τρόπο ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ ἀνθρώπος εἶναι τό δημιούργημα τοῦ Θεοῦ, πού καλεῖται νά μοιάσει καί νά ἐνωθεῖ μέ τὸν Θεό, ζώντας σέ κοινωνία μέ τούς ἄλλους ἀνθρώπους καί σέ σχέση μέ τὴν ὑπόλοιπη δημιουργία. Ὁ ἀγιασμός τοῦ κόσμου πραγματοποιεῖται στήν Ἐκκλησία καί, μάλιστα, στή Θεία Λειτουργία-Εὐχαριστία, ὅπου τό ψωμί καί τό κρασί γίνονται Σῶμα καί Αἷμα Χριστοῦ καί μεταλαμβάνονται ἀπό τούς ἀνθρώπους «εἰς ζωὴν αἰώνιον». Ἡ εὐχαριστιακὴ ζωὴ προϋποθέτει τὴν ἄσκηση τοῦ ἀνθρώπου, τὴν εἰλικρινῆ του προσπάθεια νά ἐνεργοποιήσει τὴν ἐλευθερία του, ὥστε νά γίνῃ κατοικητήριο τοῦ Θεοῦ. Κάθε πτυχή τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου, ὀλόκληρη ἢ ζωὴ του, ἐντασσόμενη μέσα στήν Ἐκκλησία, χριστοποιεῖται καί γίνεται Εὐχαριστία.

---

12. Βλ. Μητροπολίτη Περγάμου Ἰ. Ζηζιούλα, ὁ.π., σ. 120 - 121.

Βασικές διαφορές μεταξύ Μουσουλμανικῆς καί Χριστιανικῆς Διδασκαλίας

Σάββα Παρῆ
Θεολόγου

(Συνέχεια ἀπό τό προηγούμενο)

Σταύρωση καί Ἀνάσταση

Σύμφωνα μέ τήν ἰσλαμική διδασκαλία, ὁ Ἰησοῦς δέν σταυρώθηκε, οὔτε ἀναστήθηκε. Ἡ Σταύρωση, ἡ Ταφή καί ἡ Ἀνάσταση τοῦ Χριστοῦ θεωροῦνται φανταστικές. Ὁ σταυρικός θάνατος τοῦ Χριστοῦ ἀποτελεῖ σκάνδαλο γιά τούς Μουσουλμάνους, ἀφοῦ ὁ ἐξευτελισμός καί ἡ σταύρωση σημαίνουν ἦττα γι' αὐτούς. Ἀδυνατώντας λοιπόν νά συμφιλιωθοῦν μέ τήν ἀντίληψη τοῦ πάθους καί τοῦ ἐξευτελισμοῦ τοῦ ἀνθρώπου τοῦ Θεοῦ, ἀρνοῦνται τήν ἱστορικότητα τῆς Σταύρωσης²¹. Πιστεύουν ὅτι ὁ Ἰησοῦς δέν φονεύθηκε, ἀλλά ὁ Ἄλλάχ τόν σήκωσε ψηλά κοντά του στούς οὐρανοῦς²². Αὐτός δέ

πού σταυρώθηκε μεταξύ τῶν δύο ληστῶν δέν ἦταν ὁ Χριστός, ἀλλά κάποιος ὁμοίος Του. Αὐτές οἱ ἀπόψεις τοῦ Κοραίου ἀνανακλοῦν αἰρετικές διδασκαλίες τοῦ Χριστιανισμοῦ, πού δέν δέχονταν τόν σταυρικό θάνατο τοῦ Χριστοῦ καί ἰσχυρίζονταν ὅτι ἡ Σταύρωση ἔγινε «κατά δόκνησιν», δηλαδή φαινομενικά²³. Ἀπό τήν ἄλλη μεριά γιά τήν Ὁρθόδοξη Διδασκαλία, ὁ Θάνατος καί ἡ Ταφή τοῦ Κυρίου εἶναι γεγονότα ἱστορικά, ἀληθινά καί ὑψίστης σημασίας γιά τή σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου. Μέ τόν Σταυρό καταργήθηκε ὁ θάνατος καί ἔγινε σύμβολο νίκης κατά τοῦ διαβόλου. Στόν Σταυρό δέν ἔπαθε ἡ θεία φύση τοῦ Χριστοῦ, ἡ

21. Βλ. Κοράνιο 4, 157. Πρβλ. Ἀναστασίου Γιαννουλάτου, ὁ.π., σ. 218.

22. Βλ. Κοράνιο 4, 158.

23. Βλ. Νικολάου Π. Βασιλειάδη, ὁ.π., σσ. 141 - 147.

όποια εἶναι ἀπαθής, ἀλλά ἡ ἀνθρώπινη φύση πού ἦταν τρεπτή.

Ὅσο ἀφορᾷ τώρα στήν Ἀνάστασι τοῦ Κυρίου ἡ ἀντίληψη τοῦ Μωάμεθ εἶναι πολύ θολή ἕως ἀνύπαρκτη. Στό Κοράνιο ἀναφέρεται ὅτι ὁ Ἀλλάχ ἀνύψωσε τόν Χριστό κοντά του στούς οὐρανοῦς καί πιστεύεται ἀπό τήν ἰσλαμική παράδοσι ὅτι πρῖν ἀπό τήν τελική κρίσι θά ἐπιστρέψει στή γῆ, θά νικήσει τόν διάβολο καί μετὰ θά πεθάνει²⁴. Γιά τούς Ἰσλαμιστές ὁ Χριστός δέν εἶναι οὔτε ἀθάνατος, οὔτε αἰώνιος, ἀλλά ἕνας θνητός²⁵. Γιά τήν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία ἡ πίστι στήν Ἀνάστασι ἀποτελεῖ τόν ἀκρογωνιαῖο λίθο τοῦ κηρύγματος της. Ὁ Χριστός ἀναστήθηκε ἀπό τούς νεκρούς, νίκησε τόν θάνατο καί τόν διάβολο καί ἔδωσε ξανά τήν εὐκαιρία στόν ἄνθρωπο νά κοινωνήσει μέ τόν Θεό καί νά φτάσει στό καθ' ὁμοίωσιν.

Κοινωνικός καί ψυχικός εὐδαιμονισμός

Ἡ εὐδαιμονία εἶναι ἔκδηλη στό

Κοράνιο καί σ' ὅλη τή διδασκαλία τοῦ Μουσουλμανισμοῦ. Μιλώντας γιά εὐδαιμονία, ἐννοοῦμε τήν προσπάθεια τοῦ ἀνθρώπου νά ἱκανοποιεῖ τίς ἐπιθυμίες του ὅσο ζεῖ στόν κόσμο αὐτό καί βεβαίως μετὰ τόν θάνατό του νά εἰσέλθει σ' ἕνα χῶρο, ὅπου θά ἱκανοποιοῦνται ὅλες οἱ αἰσθήσεις του. Μέ τήν πολυγαμία, ἀλλά καί μέ ἄλλες διατάξεις, ὁ Μουσουλμάνος ἀποκτᾷ τήν εὐδαιμονία, ἡ ὁποία μέ τήν ἱκανοποίηση τῶν αἰσθήσεων καί τῶν ἐπιθυμιῶν θά συνεχίζεται καί μετὰ τόν θάνατο. Εἶναι γνωστές οἱ ἀπόψεις τοῦ Κορανίου γιά τόν Παράδεισο. Ὁ Παράδεισος τοῦ Κορανίου εἶναι παχυλός καί ὑλιστικός. Κάνει λόγο γιά χρυσούς δίσκους καί πολυποίκιλα φαγητά, γιά λωτούς καί ποικιλία φρούτων. Ἐπίσης, ὅπως πιστεύουν οἱ Μουσουλμάνοι, ὁ εὐδαιμονισμός τῶν πιστῶν τοῦ Ἀλλάχ πού θά συμβεῖ στήν ἄλλη ζωὴ εἶναι ἀντανάκλασι καί ἀπ' αὐτή ἀκόμη τή ζωὴ. Ὅσοι πιστεύουν καί κάνουν καλά ἔργα στή γῆ, στόν Παράδεισο θά ἔχουν ἀγνές γυναῖκες καί θά κάθονται πάνω σέ θρόνια μέ χρυσό²⁶. Ἀντίθετα, ἡ

24. Βλ. Κοράνιο 3, 55 - 56.

25. Βλ. Νικολάου Π. Βασιλειάδη, ὁ.π., σσ. 149 - 150.

26. Βλ. ὁ.π., σσ. 172 - 173.

Ἄσκησις Ἐκκλησία μέ τόν ἀσκητικό τρόπο ζωῆς, πού συνδέεται μέ τήν προσπάθεια νά ἀπαλλαγῆ ὁ ἄνθρωπος ἀπό τή φιλαυτία καί νά ἐλευθερωθεῖ ἀπό τήν ἡδονή μέ τή βίωση τῆς ὀδύνης, διαφέρει σαφῶς ἀπό τόν ἡδονιστικό καί εὐδαιμονιστικό τρόπο ζωῆς τῶν Μουσουλμάνων.

Θεοκρατικός ὀλοκληρωτισμός

Μία βασική ἰσλαμική τακτική εἶναι ὁ *Ἰερός Πόλεμος* ἢ τό *Τζιχαντ*. Ὁ κάθε Μουσουλμάνος ἔχει τήν ὑποχρέωση νά συμμετέχει στόν Ἰερό Πόλεμο κατά τῶν ἀπίστων. Κάθε μὴ Μουσουλμάνος, εἴτε θά δεχθεῖ τή διδασκαλία τοῦ Ἰσλάμ εἴτε θά ἐξοντωθεῖ²⁷. Αὐτό ἰσχύει καί γιά τούς Μουσουλμάνους πού ἀλλαξοπιστοῦν. Σκοπός τοῦ Ἰεροῦ Πολέμου εἶναι ἡ ὑπαγωγή ὅλης τῆς ἀνθρωπότητας στόν Ἰσλαμισμό, γι' αὐτό καί πρέπει νά εἶναι διαρκής. Ἡ τακτική αὐτή ὑπάρχει ξεκάθαρα στό Κοράνιο καί, σύμφωνα μέ τόν Μωάμεθ, προέρχεται οὐσιαστικά ἀπό τόν ἴδιο τόν Ἀλλάχ καί γίνεται μέ τίς εὐλογίες

του. Ὁ Μωάμεθ δέν εἶχε ἰδρύσει μόνο μία θρησκευτική κοινότητα, ἀλλά ἓνα κράτος ὀλοκληρωτικό στό ὁποῖο ὅλοι οἱ νόμοι ἔχουν χαρακτήρα θρησκευτικό καί ἀπορρέουν ἀπό τίς ἐντολές τοῦ Θεοῦ. Κατάφερε νά δώσει στό ἥθος τοῦ Τζιχαντ θεολογική κατοχύρωση καί μέ ἐκπληκτικό τρόπο κατάφερε νά ὑποβάλει στούς πιστούς του ὅτι, ὅσοι σκοτώνουν τούς ἀπίστους πᾶνε στόν Παράδεισο. Τό Ἰσλάμ λοιπόν εἶναι ἓνα σύστημα θεοκρατικό στό ὁποῖο δέν ὑπάρχει διάκριση μεταξύ θρησκείας καί πολιτείας καί ἔχει ὡς στόχο νά ὀδηγήσει τούς ἀνθρώπους, μέσω τῆς τήρησης τοῦ θρησκευτικοῦ νόμου, στήν εὐδαιμονία ἐπί τῆς γῆς καί στήν αἰώνια εἰρήνη καί σωτηρία τοῦ Παραδείσου, ἀλλά καί τήν ἐπέκτασή του σ' ὅλο τόν κόσμο²⁸. Δέν ἀνέχεται καμιά ἄλλη θρησκεία, ἀλλά ἀντιθέτως τίς πολεμᾷ μέχρι τήν ἐξόντωσή τους²⁹. Ὑπάρχει ἔντονος ὁ θρησκευτικός φασισμός, ἀλλά καί ὁ θρησκευτικός φανατισμός. Ἡ μεγάλη ἀντίθεση μέ τήν Ὄρθο-

27. Βλ. Κοράνιο 47, 2 - 4.

28. Βλ. Γρηγορίου Δ. Ζιάκα, *Ἱστορία τῶν Θρησκευμάτων Β'*. Τό Ἰσλάμ, ὁ.π., σ. 225.

29. Βλ. Κοράνιο 8, 39.

δοξία είναι ότι για την εξάπλωσή της η Ὁρθοδοξία χρειάστηκε αἷμα χιλιάδων μαρτύρων που θυσιάσαν τη ζωή τους για χάρη του Χριστοῦ, ἐξοῦ καί οἱ Μάρτυρες καί πολλοί Νεομάρτυρες, ἐνῶ τό Ἰσλάμ στηρίχθηκε σχεδόν αποκλειστικά στό ξίφος καί τή φωτιά, δηλαδή στή χρήση τῆς βίας. Ἐπίσης, στό Εὐαγγέλιο βασιλεύει ἡ συγχωρητικότητα καί ἡ ἀγάπη, ἀκόμη καί πρὸς τοὺς ἐχθρούς. Ἡ Ἐκκλησία δέν ἐπιβάλλει μέ τή βία τό εὐαγγελικό μήνυμά της καί σέβεται τά πιστεύω, τά ἥθη καί τίς πεποιθήσεις τοῦ κάθε λαοῦ, τοῦ κάθε πιστοῦ, χωρίς βέβαια αὐτό νά σημαίνει ὅτι ἐνστερνίζεται καί τίς ἀπόψεις τους. Ὁ Χριστός παρέχει στόν κόσμο τή δική του εἰρήνη, τήν πνευματική εἰρήνη, πού κάνει τόν ἄνθρωπο δεκτικό τῆς Χάρης τοῦ Θεοῦ.

Λατρεία καί ἠθικοί νόμοι

Ἡ λατρεία τοῦ Ἰσλάμ εἶναι ἀπλή καί στοιχειώδης. Κάθε Μουσουλμάνος ἔχει ὑποχρέωση

νά ὁμολογεῖ τήν πίστη του στόν ἓνα Θεό, τόν Ἀλλάχ³⁰, νά προσεύχεται πέντε φορές τήν ἡμέρα, ὅπου κι ἂν βρίσκεται, νά κάνει ἐλεημοσύνη καί ἀγαθοεργίες ἀνάλογα μέ τίς δυνατότητές του³¹, νά νηστεύει κατά τήν περίοδο τοῦ Ραμαζανίου³² καί μία φορά τό χρόνο νά κάνει τό προσκύνημά του στή Μέκκα³³. Αὐτοί εἶναι οὐσιαστικά οἱ πέντε στυλοὶ τοῦ Ἰσλάμ. Ἡ ἔμπρακτο τήρησή τους κάνει τόν πιστό τέλειο Μουσουλμάνο. Τό κέντρο βάρους λοιπόν πέφτει στά καθήκοντα τῶν πιστῶν καί ὄχι στή θεωρητική θεολογική γνώση. Ἡ τήρηση τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ συνιστᾷ τήν οὐσία τοῦ Ἰσλάμ καί ὄχι ἡ δογματική διδασκαλία³⁴. Ὁ Μωάμεθ, παίρνοντας στοιχεῖα ἀπό τήν Παλαιά καί τήν Καινή Διαθήκη, νομοθέτησε παράλληλους κανόνες ζωῆς, προσθέτοντας ὅμως σ' αὐτούς τή δική του ἀνθρώπινη κρίση καί ἄποψη. Ἔτσι, ἂν καί ὀρισμένες ἠθικές ἀξίες τοῦ Ἰσλάμ συμπίπτουν μέ παράλληλες τοῦ

30. Βλ. Κοράνιο 3, 101 - 102.

31. Βλ. Κοράνιο 9, 71. 2, 3. 8, 3. 2, 43.

32. Βλ. Κοράνιο 2, 185.

33. Βλ. Κοράνιο 22, 27 καί 30.

34. Βλ. Γρηγορίου Δ. Ζιάκα, *Ἱστορία τῶν Θρησκευμάτων Β'*. Τό Ἰσλάμ, ὁ.π., σσ. 374 - 378.

Χριστιανισμού, έντοτους οί διαφορές του ήθικου νόμου του Ίσλάμ είναι σημαντικές και αντίθετες προς τό φιλόανθρωπο πνεῦμα του Εὐαγγελίου³⁵.

Ἡ θέσις τῆς γυναίκας στήν ἰσλαμική κοινωνία

Μία σημαντική διαφορά μεταξύ του Εὐαγγελίου καί του Κορανίου είναι ἡ θέσις τῆς γυναίκας. Μέ βάση τήν Ἁγία Γραφή, ὁ Θεός ἔπλασε τή γυναίκα ἀπό τό πλευρό του Ἄδαμ, γιά νά εἶναι ἰσότιμη μέ ἐκεῖνον, βοηθός καί συνοδοιπόρος του στόν ἀγώνα γιά τήν ἀπόκτηση τῆς Βασιλείας τῶν Οὐρανῶν. Ὁ Χριστός κατά τήν ἐπίγειά δράση Του ἐξύψωσε τή θέσις τῆς γυναίκας καί δίδασκε ὅτι τά δύο φύλα εἶναι ἰσότιμα. Ἡ ἀντίληψη αὐτή ἀποτυπώνεται στους λόγους του Ἁπ. Παύλου: «*Οὐκ ἐνι ἄρσεν καί θῆλυ*»³⁶. Ἐπίσης, ὁ γάμος εἶναι ἕνας ἱερός δεσμός ἀνάμεσα σέ μία γυναίκα καί ἕναν ἄνδρα γιά τή Χριστιανική Ὁρθόδοξη Διδασκαλία. Ἡ μοιχεία σ' ἕναν ὀρθόδοξο γάμο εἶναι καταδικαστέα,

τόσο γιά τόν ἄνδρα ὅσο καί γιά τή γυναίκα, καί ἀποτελεῖ σοβαρό ἁμάρτημα γιά ὅποιον ἀπό τούς δύο τή διαπράξει. Καί τά δύο φύλα ἔχουν τίς ἴδιες δυνατότητες σωτηρίας καί ἁγιασμοῦ, ἐφ' ὅσον μάλιστα τό ἱερότερο ἀνθρώπινο πρόσωπο γιά τήν Ἐκκλησία εἶναι γυναίκα, ἡ «*τιμιωτέρα τῶν Χερουβὶμ καί ἐνδοξότερα ἀσυγκρίτως τῶν Σεραφίμ*», ἡ Παναγία. Ἀντίθετα, οἱ γυναῖκες στήν ἰσλαμική κοινωνία θεωροῦνται κατώτερα ὄντα. Στό Κοράνιο ὑπογραμμίζεται ἡ ὑπεροχή του ἄνδρα σέ σχέση μέ τή γυναίκα, τήν ὁποία καί ὑποτιμᾷ ἀφάνταστα³⁷. Μέ βάση τό Κοράνιο δέν θεσπίζεται ἡ μονογαμία ἀνάμεσα σέ ἕναν ἄνδρα καί μία γυναίκα. Καθιερώνεται ἡ πολυγαμία του ἄνδρα. Ἡ δούλη γυναίκα γίνεται παλλακίδα καί βρίσκεται στήν ἀπόλυτη διάθεση του κυρίου της, χωρίς νά ὑπάρχει κανένας σεβασμός γιά τήν προσωπικότητά της³⁸. Οὐσιαστικά, χάνει τά δικαιώματά της, δέν ἔχει καμιά ἀξία καί θεωρεῖται κτῆμα του ἄνδρα της.

35. Βλ. Νικολάου Π. Βασιλειάδη, ὁ.π., σσ. 201 - 205.

36. Γαλ. γ', 28.

37. Βλ. Κοράνιο 4, 34.

38. Βλ. Κοράνιο 4, 24 - 25. Πρβλ. Νικολάου Π. Βασιλειάδη, ὁ.π., σ. 210.

Ἐπιπλέον, γιά τίς γυναῖκες ὑπάρχουν ποικίλες δεσμεύσεις καί περιορισμοί, ὅπως ἡ ἐνδυμασία καί ἡ ἀπόκρυψη τοῦ προσώπου της. Ἀντίθετα, στόν Χριστιανισμό ἡ γυναίκα, ἀκόμα καί ἂν εἶναι αἰχμάλωτη, εἶναι ἕνα ὄν μέ προσωπικότητα, πού εἶναι ἀπόλυτα σεβαστή. Στό θέμα τοῦ γάμου μία Μουσουλμάνα ἀπαγορεύεται νά νυμφευθεῖ ἕναν ἀλλόπιστο, ἀντίθετα αὐτό δέν ἰσχύει γιά τόν Μουσουλμάνο³⁹. Ὅσον ἀφορᾷ στήν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία ἀπαγορεύεται ὁ Χριστιανός, εἴτε ἄνδρας εἴτε γυναίκα, νά ἔλθει εἰς γάμου κοινωνία μέ κάποιον ἀλλόθρησκο, ἀκόμα καί ἑτερόδοξο (ἐκτός ἐξαιρέσεων, ἂν εἶναι π.χ. Παπικός κ.λπ.). Σέ ἀναφορά μέ τό διαζύγιο, στόν μουσουλμανικό κόσμο αὐτό ἰσχύει μόνο, ἐάν ζητηθεῖ ἀπό τόν ἄνδρα. Ἄν ἡ γυναίκα ζητήσει διαζύγιο ὁ μουσουλμάνος δικαιούται νά τήν δεῖρει⁴⁰. Ἡ ἴδια ἡ διαδικασία τοῦ διαζυγίου εἶναι ὑπερβολικά ἀπλῆ. Ἄρκει ὁ σύζυγος νά ἀνακοινώσει ἐπίσημα ὅτι «ἀπό

τόρα σέ ἀπολύω». Τό διαζύγιο στήν Ὁρθοδοξία ἐπιτρέπεται κατ' οἰκονομία μόνο γιά πολύ σοβαροῦς λόγους, στούς ὁποίους προσβάλλεται ἡ τιμή καί ἡ ἀξιόπρεια τοῦ ἑνός ἐκ τῶν δύο συζύγων ἢ κάποιου ἐξ αὐτῶν ἢ κινδυνεύει ἡ σωματική του ἀκεραιότητα. Ἐπίσης, ἡ Ἐκκλησία καλεῖ τό ἀνδρόγυνο νά ζεῖ μέ σύνεση, φρόνηση, νά δείχνει ὑπομονή καί ἀγάπη ὁ ἕνας πρὸς τόν ἄλλο καί νά ἀπονέμει τιμή ὁ ἄνδρας πρὸς τή γυναίκα του, πού εἶναι σκευὸς ἀσθενέστερο καί εὐκόλα μικροφυγεῖ καί ἀπελπίζεται⁴¹. Τέλος, ἡ διαδικασία τοῦ διαζυγίου γιά τή γυναίκα στό Κοράνιο εἶναι σύνθετη καί χρειάζεται κάποιον χρόνο⁴². Στό Ἰσλάμ ἡ γυναίκα πού μοιχεύει τιμωρεῖται μέ θάνατο διά λιθοβολισμοῦ ἢ μέ κάποια ἄλλη σκληρὴ τιμωρία, ἐνῶ ὁ ἄντρας μένει ἀτιμώρητος ἐάν εἶναι Μουσουλμάνος. Στήν Ὁρθοδοξία ἡ μοιχεία ἀποτελεῖ ἠθικό ὄνειδος, τόσο γιά τόν ἄνδρα ὅσο καί γιά τή γυναίκα. Ἡ στάση λοιπόν τοῦ

39. Βλ. Κοράνιο 2, 221.

40. Βλ. Νικολάου Π. Βασιλειάδη, ὁ.π., σ. 211.

41. Μπορεῖ κανεὶς νά ἀνατρέξει στόν Ἀπόστολο πού διαβάζεται στό Μυστήριό τοῦ γάμου, ὅπου ὁ Ἀπόστολος Παῦλος ἀναπτύσσει ποιά εἶναι τά ἀμοιβαῖα καθήκοντα τῶν χριστιανῶν συζύγων. Βλ. Ἐφ. ε', 22 - 33.

42. Βλ. Κοράνιο 2, 228 - 232. Πρβλ. Νικολάου Π. Βασιλειάδη, ὁ.π., σ. 212.

Ἰσλάμ γύρω ἀπό τό θέμα τῆς γυναίκας εἶναι ὑποτιμητική καί ἐξευτελιστική καί καθιστᾷ τή γυναίκα ὑποχείριο τοῦ ἀνδρα⁴³. Ἀπό τήν ἄλλη, ἡ Ἐκκλησία δέν ἔπαυε ποτέ νά τονίζει τήν ἐνότητα καί τήν ὁμοτιμία ἀνδρός καί γυναικός καί νά τιμᾷ μέ μεγαλοπρέπεια, τόσο τήν Παναγία, ὅσο καί ἄλλες ἅγιες γυναῖκες πού ἔδωσαν ἢ ἀφιέρωσαν τή ζωή τους γιά τόν Χριστό.

Συμπεράσματα

Περαίνοντας, θά λέγαμε ὅτι ἡ διδασκαλία τοῦ Ἰσλάμ, σύμφωνα μέ τά πιό πάνω, ἀπέχει καί διαφέρει σέ τεράστιο βαθμό ἀπό τήν Ὁρθόδοξη Διδασκαλία καί παράλληλα ἀποτελεῖ μεγάλο κίνδυνο γιά τήν ἀλλοίωση τῆς Ὁρθοδόξου Πίστεως. Ἡ βασική διαφορᾶ ἐντοπίζεται στό δόγμα περί Τριαδικοῦ Θεοῦ καί στή θεότητα τοῦ δευτέρου προσώπου τῆς Ἁγίας Τριάδος, τοῦ Υἱοῦ καί Λόγου τοῦ Θεοῦ. Ἄν καί ἀποτελεῖ κοινή βάση μέ τήν Ὁρθόδοξη Διδασκαλία, ἡ πίστη τοῦ Ἰσλαμισμοῦ σ' ἓνα μόνο Θεό, ἡ ἀντίληψη ὅμως αὐτή βρίσκεται

σέ πλήρη ἀντίθεση μ' αὐτή τῆς Ὁρθοδόξου διδασκαλίας. Τό Ἰσλάμ θεωρεῖ τόν ἓνα Θεό ὡς μία ἀπόλυτη μοναδικότητα, ὑπερβατικό καί ἀπρόσωπο, ἀρνούμενο τήν Ἁγία Τριάδα. Ἡ Ὁρθόδοξη Χριστιανική Διδασκαλία ἀπό τήν ἄλλη, θεμελιώνεται πάνω στό δόγμα τοῦ Τριαδικοῦ προσωπικοῦ Θεοῦ πού εἶναι ἓνας κατά τήν οὐσία καί τρία πρόσωπα, τρεῖς ὑποστάσεις, δηλαδή, Πατήρ, Υἱός καί Ἅγιο Πνεῦμα. Ἀκόμη, διακηρύττει τήν τελεία Ἐνανθρώπιση τοῦ Υἱοῦ, πού ὡς τέλειος Θεός προσέλαβε τήν ἀνθρώπινη φύση καί τήν ἔνωσε ὑποστατικά μέ τή Θεία καί ἔτσι κατέστη ὁ Θεάνθρωπος Λυτρωτής τοῦ κόσμου. Αὐτό, ἐπιτεύχθηκε ὄχι μόνο μέ τήν Ἐνανθρώπιση, ἀλλά καί μέ τή σταυρική του θυσία, τήν Ἀνάσταση καί τήν ἔνδοξο Ἀνάληψή Του, γεγονότα τά ὁποῖα τό Ἰσλάμ ἀρνεῖται καί ἀπορρίπτει. Πέρα ἀπ' αὐτό καί τίς ἐπακόλουθες διαστάσεις πού εὐλόγα παίρνει τό βασικό αὐτό δογματικό θέμα, ὅσον ἀφορᾷ στή σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου, τόν προορισμό του στόν κόσμο αὐτό καί

43. Βλ. γενικότερα γιά τή θέση τῆς γυναίκας στήν ἰσλαμική κοινωνία, Γρηγορίου Δ. Ζιάκα, *Ἱστορία τῶν Θρησκευμάτων Β'. Τό Ἰσλάμ*, ὁ.π., σσ. 379 - 396.

τή θέωσή του (πού θεωρείται βλασφημία γιά τή μουσουλμανική σκέψη⁴⁴), υπάρχει μία τεράστια διαφορά καί σέ πολλούς άλλους τομείς πού ἐπιηρεάζουν τήν καθημερινή ζωή, τήν ἀνθρωπινή συμπεριφορά καί τή στάση τῶν ἀνθρώπων, τόσο μεταξύ τους ὅσο καί στή σχέση τους μέ τόν Θεό. Τό Κοράνιο πού ἀποτελεῖ τό θεμέλιο καί τήν ψυχή τοῦ Ἰσλάμ, προσφέρει παχυλές ἐλπίδες καί ὑπόσχεται ἕνα παχύλο Παράδεισο. Ἐπευλογεῖ τά πάθη, «ἐξαγιαίνει» τή μισαλλοδοξία καί ὀδηγεῖ τόν ἄνθρωπο μακριά ἀπό τήν κοινωνία μέ τόν Ἕνα, Ἀληθινό καί Τριαδικό Θεό. Ἡ ἰσλαμική διδασκαλία λοιπόν, σύμφωνα μέ τά ὅσα ἀναπτύχθηκαν προηγουμένως, φαίνεται νά διαφέρει κατά πολύ, τόσο στό δόγμα καί στό ἦθος ὅσο καί στήν προσωποκεντρική ποιμαντική διδασκαλία τῆς Ὁρθόδοξης

Ἐκκλησίας, ἡ ὁποία διαποτίζεται ἀπό τό πνεῦμα τοῦ Εὐαγγελίου, τῶν Ἀποστόλων, τῶν Ἁγίων καί τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας. Τό γεγονός αὐτό, τό βλέπουμε καί σέ ἀρκετά ἔργα Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, ὅπου διαλεγόμενοι μέ Μωαμεθανούς, ἀνασκεύαζαν τήν πλάνη τοῦ Ἰσλάμ καί τῆς διδασκαλίας του καί ὁμολογοῦσαν τήν εἰρηνική καί σωτήρια διδασκαλία τοῦ Χριστοῦ. Χαρακτηριστική εἶναι ἡ τοποθέτηση τοῦ ἁγίου Ἰωάννη τοῦ Δαμασκνοῦ, ὁ ὁποῖος ἦταν ἄμεσος γνώστης τῆς θρησκείας τοῦ Ἰσλάμ. Γράφει ὁ Ἅγιος στό «Περί αἱρέσεων» σύγραμμά του: «Ἔστι δέ καί ἡ μέχρι τοῦ νῦν κρατοῦσα λαοπλάνος θρησκεία τῶν Ἰσλαμλιτῶν, πρόδρομος οὔσα τοῦ Ἀντιχρίστου... Τινά οὖν συντάγματα ἐν τῷ παρ' αὐτοῦ βιβλίῳ χαράξας γέλωτος ἄξια, τό σέβας αὐτοῖς παραδίδωσι»⁴⁵.

44. Βλ. Ἀναστασίου Γιαννουλάτου, ὁ.π., σ. 192.

45. Βλ. Ἰωάννου Δαμασκνοῦ, *Περί αἱρέσεων*, PG 94, 764AB - 765A. Γιά περισσότερα βλ. καί 765BC, 768D - 769AB. Πρβλ. Νικολάου Π. Βασιλειάδη, ὁ.π., σσ. 93 - 96.

Σελίδες από τήν Ἱστορία τῆς ἐν Κύπρῳ Ἐκκλησίας

Ἐκκλησιαστικές μορφές
τοῦ 4ου - 9ου αἰώνα στήν Κύπρο

Χρίστου Χατζημιχαήλ
Θεολόγου - Δρος Φαρμακευτικῆς

Μέρος Γ΄

Ο ΑΓΙΟΣ ΕΠΙΦΑΝΙΟΣ ΕΠΙΣΚΟΠΟΣ ΣΑΛΑΜΙΝΟΣ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ ΚΑΙ ΟΙ ΜΕΓΑΛΟΙ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΟΙ ΠΑΤΕΡΕΣ ΤΗΣ ΕΠΟΧΗΣ ΤΟΥ

Στό προηγούμενο ἄρθρο σκιαγραφήθηκε ὁ βίος τοῦ Ἁγίου Ἐπιφανίου, ὁ ὁποῖος ὑπῆρξε σπουδαία πατερική μορφή, πού διέλαμπε ἐντός καί ἐκτός Κύπρου καί καταπολέμησε σθεναρά τίς αἱρέσεις καί τά σχίσματα τῆς ἐποχῆς του (4ος αἰ. μ.Χ.). Ἀπό τί χειροτονία του εἰς Ἐπίσκοπον ἀπό τόν Ἅγιο Πάππο (Ἐπίσκοπο Χύτρων, τοῦ ὁποίου ἡ μνήμη τιμᾶται στίς 3 Ἰουνίου καί στόν ὁποῖο ὁ Θεός ἀπεκάλυψε ὅτι ὁ Ἐπιφάνιος

θά ἀναλάμβανε τήν Ἐπισκοπή Σαλαμίνας, μετά τήν κοίμησιν τῶν προκατόχων του Ἐπισκόπων Σαλαμίνας, Γελασίου καί Ὁφέλλιου), ἀνεδείχθη σέ μέγιστο θεολογικό φάρο μέ ἔδρα τήν Κύπρο. Πλήρης ἀπό ἔνθεο ζῆλο καί ἀνύσταχτο ποιμαντικό ἐνδιαφέρον, ὁ Ἅγιος Ἐπιφάνιος ἀγωνίστηκε πατρικά νά προστατεύσει τήν ἀληθινή διδασκαλία τῆς Ἐκκλησίας ἀπό ὅποιες κακοδοξίες καί δογματικές ἀποκλίσεις θεωροῦσε ἐπιζήμιες.

Τό τεράστιο πνευματικό του ανάστημα είχε άμεσα εμπλοκή στα δογματικά θέματα και τις θεολογικές ζυμώσεις της εποχής του. Η συμβολή του στη διατύπωση του Τριαδολογικού Δόγματος και των Χριστολογικών όρων είναι αναμφισβήτητη. Άρκει μόνο νά σημειωθεί ή απόλυτη ταυτότητα ορισμένων Χριστολογικών του όρων με εκείνους πού αναφέρει ή -μεταγενέστερή του χρονικά- Δ' Οικουμενική Σύνοδος (451 μ.Χ.). Σύμφωνα με τόν Όμότιμο Καθηγητή Θεολογίας κ. Νίκο Νικολαΐδη, ή θεολογική του σκέψη θά μπορούσε νά λεχθεί ότι βρίσκεται στό ένδιάμεσο σημείο μεταξύ της θεολογικής σκέψης του Μεγάλου Άθανασίου και της αντίστοιχης των Καππαδοκών Πατέρων, με κύριο εκπρόσωπό τους τόν Μέγα Βασίλειο. Άξιοσημείωτο είναι και τό γεγονός ότι ή μεθοδολογία και τά επιχειρήματα πού χρησιμοποιεί ό Άγιος Έπιφάνιος ταυτίζονται ή συμβαδίζουν με τά αντίστοιχα του Μ. Βασιλείου και του Μ. Άθανασίου. Καί τουτο, έξαιτίας της επικοινωνίας πού είχε με τούς προαναφερθέντες. Ό Άγιος Έπιφάνιος γνώριζε

τόν Μέγα Άθανάσιο (πού επιβεβαιώνεται από τίς αναφορές πού κάνει στα έργα του στον Άλεξανδρινό Πατέρα), όπως και τόν Μέγα Βασίλειο (διασώζεται άπαντητική έπιστολή του Μ. Βασιλείου προς τόν Άγιο Έπιφάνιο· τεκμήριο της μεταξύ των δύο άνδρων επικοινωνίας).

Έντούτοις, ό Άγιος Έπιφάνιος σε κάποια θέματα είχε διαφορετική άποψη από εκείνη άλλων Μεγάλων Πατέρων της Έκκλησίας. Για παράδειγμα, στό ζήτημα του καθορισμού της ήμέρας της έορτής του Πάσχα, υποστήριζε ότι τό Πάσχα πρέπει νά έορτάζεται κατά τήν πρώτη Κυριακή μετά τό Πάσχα των Έβραίων. Επίσης, στό πρόβλημα του Άντιοχειανού Σχίσματος διατήρησε αρκετές επιφυλάξεις για τήν αναγνώριση του Πατριάρχου Άντιοχείας Μελετίου. Πίστευε ότι ό Μελέτιος είχε σχέσεις με τούς αίρετικούς Πνευματομάχους (πού ισχυρίζονταν ότι τό Άγιο Πνεύμα είναι κτίσμα), παρόλο πού ό ίδιος ό Μελέτιος τό 363 μ.Χ. είχε επίσημα αποδεχθεί τόν όρο όμοούσιος για τό Άγιο Πνεύμα. Τελικά, ό Μελέτιος αναγνωρίστηκε ως νόμιμος Έπίσκοπος

Ἄντιοχείας ἀπό τή Β΄ Οἰκουμενική Σύνοδο (381 μ.Χ.).

Στό θέμα τοῦ Ὁριγενισμοῦ (ἡ διδασκαλία τοῦ Ὁριγένη) ὁ Ἅγιος Ἐπιφάνιος τήρησε αὐστηρή στάση καί τόν καταδίκασε ὡς τόν πατέρα τοῦ Ἀρειανισμοῦ (πού ὑποστήριζε ὅτι ὁ Υἱός εἶναι κτίσμα καί ὄχι Θεός), ἀλλά καί ἄλλων αἰρέσεων. Ὁ Ἅγιος δέν ἀρκέστηκε μόνο στή γραπτή πολεμική (βλ. τά ἔργα Ἀγκυρωτός καί Πανάριον) κατά τοῦ Ὁριγενισμοῦ, ἀλλά προσπάθησε καί μέ ἄλλες ἐνέργειες νά τόν περιορίσει. Κατά τά ἔτη 392 - 393 μ.Χ. μετέβη στά Ἱεροσόλυμα καί ἐνεπλάκη στίς λεγόμενες ὠριγενιστικές ἔριδες, προσπαθώντας νά πείσει τόν Πατριάρχη Ἱεροσολύμων Ἰωάννη (διάδοχο τοῦ Ἁγίου Κυρίλλου Ἱεροσολύμων) νά καταδικάσει τίς κσκοδοξίες τοῦ Ὁριγένη.

Μετά ἀπό κάποια ἔτη, ὁ Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας Θεόφιλος, ἄν καί ἀρχικά ἦταν ὑπέρ τοῦ Ὁριγένη, στή συνέχεια τάχθηκε ἐναντίον αὐτοῦ μέ ἀποτέλεσμα οἱ ὠριγενιστές μοναχοί τῆς Νιτρίας στήν Αἴγυπτο νά ἀντιδράσουν. Ἰδιαίτερα, προέκυψε διαμάχη μεταξύ τοῦ Θεοφίλου καί τῶν μοναχῶν Ἰσι-

δώρου καί τῶν τεσσάρων ἐπονομαζόμενων Μακρῶν ἀδελφῶν. Οἱ Μακροί ἀδελφοί (Διόσκορος, Ἄμμων, Εὐσέβιος καί Εὐθύμιος) ἔλαβαν τήν προσωνομία αὐτή, λόγω τοῦ γιγαντιαίου καί ἐντυπωσιακοῦ παραστήματος πού εἶχαν. Οἱ ἐν λόγω μοναχοί ἤλθαν τελικά σέ σύγκρουση μέ τόν Θεόφιλο Ἀλεξανδρείας καί κατέφυγαν στόν Πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως Ἅγιο Ἰωάννη τόν Χρυσόστομο. Ὁ Θεόφιλος ἀπέστειλε τότε Συνοδική Ἐπιστολή πρὸς ὄλους τούς Ἐπισκόπους, ζητώντας νά καταδικάσουν τόν Ὁριγενισμό. Ὁ Ἅγιος Ἐπιφάνιος δέχθηκε μέ χαρά τήν ἐπιστολή καί παρακάλεσε μάλιστα τόν ἐκκλησιαστικό συγγραφέα Ἅγιο Ἱερώνυμο νά τήν μεταφράσει στά λατινικά, ὥστε τό περιεχόμενό της νά γίνει γνωστό καί στή Ρώμη. Ταυτόχρονα, ὁ Ἐπιφάνιος, κατά τό ἔτος 401 μ.Χ., συνεκάλεσε τή Σύνοδο τῶν Ἐπισκόπων τῆς Κύπρου, ἡ ὁποία, καταδίκασε τόν Ὁριγενισμό, σύμφωνα μέ τήν ἐπιθυμία τοῦ Θεοφίλου. Ὁ Ἅγιος Ἐπιφάνιος ἀποφάσισε, μάλιστα, νά μεταβεῖ ὁ ἴδιος στήν Κωνσταντινούπολη, ὥστε νά κοινοποιήσει τήν ἀπόφαση τῆς

Συνόδου στον Άγιο Ιωάννη τον Χρυσόστομο. Εκεί, ο Άγιος Έπιφάνιος αρνήθηκε τή φιλοξενία πού πρόσφερε σ' αυτόν ο Άγιος Ιωάννης και προχώρησε στην τέλεση Θείας Εὐχαριστίας και χειροτονίας διακόνου, χωρίς τήν ἄδεια τοῦ οἰκείου Πατριάρχου. Στόν Ἱερό δέ Ναό τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων ὁ Άγιος Έπιφάνιος κήρυξε ἔναντιόν τοῦ Ὁριγένους και τῶν Μακρῶν ἀδελφῶν και ἔθεσε στό στόχαστρο ἀκόμη και τόν ἴδιο τόν Άγιο Ιωάννη τόν Χρυσόστομο, ἐπειδή προσέφερε καταφύγιο στους Μακρούς ἀδελφούς. Τήν ἐπόμενη μέρα, στόν ἴδιο Ναό ἀπέστειλε ὁ Άγιος Ιωάννης τόν Ἀρχιδιάκόνό του, ὁ ὁποῖος, ἐπεσήμανε στόν Άγιο Έπιφάνιο ὅτι παραβίασε τούς Ἐκκλησιαστικούς Κανόνες και τόν παρακάλεσε νά ἀναχωρήσει ἀμέσως ἀπό τήν Κωνσταντινούπολη, γιατί μεγάλη μερίδα τοῦ λαοῦ εἶχε στραφεῖ ἔναντιόν τοῦ Ἁγίου Έπιφανίου. Ὁ Άγιος Έπιφάνιος ὄντως ἀναχώρησε (πρό τῆς Συνόδου ἐν Δρυί, ἡ ὁποία, λόγω σκοπιμοτήτων, καταδίκασε τό 403 μ.Χ. ἀντικανονικά τόν Άγιο Ιωάννη τόν Χρυσόστομο), γεγονός τό ὁποῖο ἐκλαμβάνεται

ἀπό ὀρισμένους μελετητές ὡς δεῖγμα τῆς μεταμέλειας τοῦ Ἁγίου Έπιφανίου γιά τή στάση τήν ὁποία τήρησε ἔναντι τοῦ Χρυσοστόμου. Ἐπίσης, στήν Κωνσταντινούπολη εἶχε τήν εὐκαιρία νά λάβει ἀντικειμενική περιγραφή, ἀπό τούς Μακρούς ἀδελφούς, τῶν βιαιοτήτων πού ἄσκησε ὁ Θεόφιλος, γεγονός πού προβλημάτισε τόν Άγιο Έπιφάνιο.

Ἡ γενική ἀποτίμηση τῆς προσωπικότητας και τοῦ ἔργου τοῦ Ἁγίου Έπιφανίου ἀποδεικνύει τή σταθερότητα και τό ἀκέραιο τοῦ χαρακτήρα του, ἀλλά και τό ζῆλο του, ὁ ὁποῖος, μερικές φορές, τόν ὀδήγησε σέ ὑπερβολές. Οἱ Ἁγιοί μας, ὅπως και ὅλοι οἱ ἄνθρωποι, δέν εἶναι πλήρως ἀλάνθαστοι και τέλειοι. Ἀποτελοῦν ὅμως ἀγωνιζόμενους Χριστιανούς, μέ μοναδική προσωπικότητα ὁ καθένας τους, πού ἀναγνωρίζουν τά σφάλματά τους και μετανοοῦν. Ἡ καλόπιστη μελέτη τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας δίδει ἀφθονα διδάγματα και ἀποτυπώνει τίς ρεαλιστικές συνθηκες ἐντός τῶν ὁποίων ζοῦν οἱ Ἁγιοί. Οἱ Ἁγιοί βιώνουν τόν Χριστό μέσα στίς πραγματικές συνθηκες τῶν

άνθρωπινων καταστάσεων και όρους τῆς Ἱστορίας εἶναι μεστός Ἁγίων, πού ἀντιστοιχοῦν σέ κάθε χρονική περίοδο.

Ὅρισμένες δέ ἀπόψεις πού φέρουν τόν Ἅγιο Ἐπιφάνιο ὡς ὑπέρμαχο εἰκονοκλαστικῶν-εἰκονομαχικῶν διαθέσεων καί ἀντιλήψεων δέν φαίνεται νά εὐσταθοῦν, ἀφοῦ ἡ Χριστολογία τοῦ Ἁγίου εἶναι εὐκρινέστατη καί δέν περιέχει ἐνδείξεις πολεμικῆς κατά τῶν εἰκόνων. Ἐπιπρόσθετα, ἐάν ὁ Ἅγιος Ἐπιφάνιος εἶχε ταχθεῖ κατά τῶν εἰκόνων, τότε δέν μπορεῖ νά ἐξηγηθεῖ πῶς οἱ μαθητές καί τό ποιμνιό του εἶχαν εἰκονογραφήσει τήν πρός τιμὴν του ἐπτάκλιτη Βασιλική στή Σαλαμίνα.

Ἐν κατακλείδι, παραθέτουμε ἀπόσπασμα ἀπό τούς λόγους τοῦ Ἁγίου Ἐπιφανίου, πού δηλώνουν τόν κεντρικό ἄξονα πάνω στόν ὁποῖο κινεῖται ἡ δράση του καί δέν εἶναι ἄλλος ἀπό τήν ἀγάπη καί τό ἐνδιαφέρον του γιά κάθε ἄνθρωπο, ὥστε τελικά νά σωθεῖ. Γι' αὐτό καί ἀπευθύνεται σέ κάθε αἰρετικό μέ τά ἀκόλουθα λόγια: «Λέγε μοι, ὦ ἀγαπητέ - ἀγαπητόν γάρ σέ καλῶ, οὐδένα γάρ μισῶ, ἢ μόνον τόν διάβολον καί τά ἔργα τοῦ διαβόλου καί τήν κακοπιστίαν, ἐπί σοί δέ εὐχομαι, ἵνα ἔλθῃς εἰς τήν τοῦ Θεοῦ ἀλήθειαν, καί μὴ σεαυτόν ἀπολέσῃς ἐν τῇ εἰς Θεόν βλασφημίᾳ».

Βιβλιογραφία

1. Ἁγίου Ἐπιφανίου, *Ἀγκυρωτός*, PG 43, 45B.
2. Ἐγγλεζάκη Βενεδίκτου (Ἀρχιμανδρίτου Παύλου), *Διά τήν Ἐκκλησίαν Κύπρου*, Ἰδρυμα Α. Γ. Λεβέντη & Μορφωτικό Ἰδρυμα Ἐθνικῆς Τραπέζης, Ἀθῆναι 1996.
3. *Θρησκευτική καί Ἠθική Ἐγκυκλοπαιδεία*, τόμος Ἐ', Ἀθῆναι 1964.
4. Καππαῖ Δημητρίου, *Οἱ ἐν Κύπρῳ διαλάμπαντες Ἅγιοι*, Κύπρος 1996.
5. Νικολαΐδη Νικολάου, *Ἡ Τριαδολογία τοῦ Ἁγίου Ἐπιφανίου Κύπρου*, ἐκδ. Π. Πουρναρά, Θεσσαλονίκη 1999.
6. Φειδᾶ Βλασίου, *Ἐκκλησιαστική Ἱστορία*, τόμος Α', Ἀθῆναι 21995.
7. <http://www.churchofcyprus.org.cy/article.php?articleID=3256> (Ἐπιμέλεια: Ἐπισκόπου Μεσαορίας Γρηγορίου).

ΟΙ «ΕΛΛΗΝΟΚΥΠΡΙΟΙ» ΣΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΝΗΣΟΥ ΚΥΠΡΟΥ

Εὐδοκίου Δημητρίου
Θεολόγου

Στὴν Ἱστορία τὴν Ἑλληνική συμμετέχει καὶ ἡ Κύπρος, τὸ Νησί πού χαρακτηρίστηκε ἄλλοτε «Νῆσος Ἁγίων καὶ Ἡρώων». Ἐπώνυμοι ὑπερασπιστές τῶν ἰδανικῶν τοῦ λαοῦ μας, πότισαν μέ τό αἷμα τους τά ἅγια χώματα τῆς Πατρίδας μας. Πλῆθος ἀπροσμέτρητο οἱ Ἕρωες καὶ τά νέφη τῶν Ἁγίων πού κοσμοῦν τὴν Ἱστορία τῆς Νήσου Κύπρου, οἱ ὅποιοι ἀγωνίστηκαν «*πρῶτα ὑπὲρ Πίστεως καὶ ἔπειτα ὑπὲρ Πατρίδος*»¹. Μεταξύ αὐτῶν κι οἱ ἀνώνυμοι ἀγωνιστές τῆς καθημερινότητας, πού μέ κάθε ἀνατολή τοῦ ἡλίου ἴδρωναν γιά τὴν καλλιέργεια τούτου τοῦ τόπου, τὴν καλλιέργεια τῆς γῆς καὶ τῶν ἀνθρώπων της.

Ἀπό τίς θαλασσόβρεχτες ἀκτές τῆς Μεγαλονήσου δεχτή-

καμε ὅ,τι πιά πολύτιμο ἔχουμε, τὴν Ὁρθόδοξη Πίστη καὶ τὸν Ἑλληνικό Πολιτισμό, ἀλλά καὶ ὅσους κατακτητές εἰσέβαλαν, γιά νά ἐκμεταλλεῦτοῦν τό χῶμα καὶ τίς ψυχές του. Ἡ Ἱστορία μας, ὡς ἀναζήτηση τῆς ταυτότητάς μας στά χνάρια τοῦ παρελθόντος, μᾶς δίνει ἀναπάντεχη χαρά στό καθρέφτισμά της στό δικό μας πρόσωπο. Ὁ πόνος, τά βάσανα, τά ἥθη, τά ἔθιμα καὶ οἱ ἐορτές τῶν Ἑλλήνων τῆς Κύπρου σήμερα, θυμίζουν ἔντονα τὸν πόνο, τά βάσανα, τά ἥθη, τά ἔθιμα καὶ τίς ἐορτές τῶν Ἑλλήνων τῆς Κύπρου διαχρονικά.

Μία πτυχή τῆς πανθομολογούμενης Κρίσης τῶν ἡμερῶν μας εἶναι καὶ ἡ κρίση ταυτότητας. Δυστυχῶς, ἔγινε κατορθω-

1. Θεόδωρος Κολοκοτρώνης, Ὁ λόγος τοῦ Θεόδωρου Κολοκοτρώνη στήν Πινύκα, ἔκδ. Ἰδρύματος τῆς Βουλῆς τῶν Ἑλλήνων, Ἀθήνα 2008, σ. 14.

τό μέ διάφορες μεθοδεύσεις, νά ἀμφιβάλουμε γιά τίς ρίζες μας, τήν καταγωγή καί τόν Πολιτισμό μας. Τελικά τί εἴμαστε; Ποιοί οἱ πρόγονοί μας; Εἴμαστε Ἕλληνες ἢ Ἑλληνοκύπριοι; Ὅστόσο, τέτοια ψευτοδιλήμματα εἶναι μάταιο νά μᾶς ἀπασχολοῦν.

Βεβαίως, τό θέμα τοῦτο δέν ἐξαντλεῖται οὔτε μέ συνθήματα οὔτε μέ ἓνα κείμενο μερικῶν σελίδων. Τό παρόν ἄρθρο ἀποτελεῖ ἀπλῶς τροφή γιά σκέψη καί ἀφορμή γιά γόνιμο προβληματισμό.

Ἡ μεσογειακή Μεγαλόνησος, οὔσα σταυροδρόμι τριῶν ἠπείρων -Εὐρώπης, Ἀσίας καί Ἀφρικῆς-, κατέχει πολύτιμη γεωστρατηγική θέση. Ὡς ἐκ τούτου, πολλοί λαοί ἐπεθύμησαν νά περιέλθει στήν κατοχή τους καί, γιά τόν λόγο αὐτό, ὁ ἓνας κατακτητής διαδεχόταν τόν ἄλλο. Κάθε νέος κατακτητής ἔφερνε μαζί του ὁμογενεῖς αὐλικούς, εὐγενεῖς καί στρατιῶτες. Μέ αὐτό τόν τρόπο, στή, μεγάλη σέ ἀξία καί μικρή σέ μέγεθος,

Κύπρο ἦρθαν καί παρῆλθαν ἄνθρωποι διαφόρων ἐθνικοτήτων καί πολιτισμῶν. Ὅμως, οἱ μόνιμοί κάτοικοι τοῦ Νησιοῦ παρέμεναν οἱ ἴδιοι, δέν ἄλλαξε καθόλου ἡ ἐθνική τους ταυτότητα.

Οἱ κάτοικοι τῆς Μεγαλονήσου, ὅπως καί ὅλης τῆς Ρωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας, ἀποκαλοῦνταν «**Ρωμαῖοι**» ἢ «**Ρωμοῖ**». Ἀπό τόν Μέγα Κωνσταντῖνο καί ἐξῆς ὁ ὄρος «**Ρωμιός**» σήμαινε τόν Ὀρθόδοξο κάτοικο τῆς Αὐτοκρατορίας πού ἦταν φορέας τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ, ἀνεξάρτητα ἀπό τήν ἐθνική του καταγωγή. Τό κράτος δέν ἀποκαλοῦνταν «**Βυζάντιο**», ἀλλά «**Ρωμαϊκή Αὐτοκρατορία**» ἢ «**Ρωμανία**»· οἱ πολῖτες του δέν ἦταν οἱ Βυζαντινοί, ἀλλά οἱ Ρωμοῖ². Ὅπως ἀναφέρει χαρακτηριστικά ὁ π. Γεώργιος Μεταλληνός, «*Ἡ Αὐτοκρατορία δέν χρησιμοποίησε ποτέ γιά τόν ἑαυτό τῆς τό ὄνομα Βυζάντιο, οὔτε οἱ πολῖτες τῆς ὀνομάσθηκαν ποτέ Βυζαντινοί μέχρι τό 1562. Τό*

2. Βλ. π. Γεώργιος Δ. Μεταλληνός, *Τουρκοκρατία, Οἱ Ἕλληνες στήν Ὀθωμανική Αὐτοκρατορία*, ἐκδ. Ἀκρίτας, Αθήνα 2000, σσ. 28 - 29 καί τοῦ ἰδίου, «Ἡ αὐτοκρατορία τῆς Νέας Ρώμης καί οἱ πολῖτες τῆς», Περιοδικό «Νέα Σιών», ἐκδ. Ἱεροῦ Κοινοῦ τοῦ Παναγίου Τάφου, http://www.impantokratoros.gr/82C898BC_el.aspx (4/6/2013).

ἔτος αὐτό, γιά πρώτη φορά, ὁ γερμανός *Τερώνυμος Βόλφ* (*Wolf*) εἰσπηγήθηκε τή σύσταση ἑνός συστήματος *Βυζαντινῆς Ἱστορίας*, ἑνός *Corpus Historiae Byzantinae*. Ἐντελῶς αὐθαίρετα, δηλαδή, δέν ὀνομάσθηκε ἡ Ἱστορία αὐτή *Ρωμαϊκή*, ἀλλά *Βυζαντινή*, γιά νά διαφοροποιηθεῖ ἀπό τή *Δυτική Ρωμανία*, τή *δυτική Ρωμαϊκή Αὐτοκρατορία*, πού ἀπό τό ἔτος 962 ἔλαβε τό ὄνομα “*Ἁγία Ρωμαϊκή Αὐτοκρατορία τοῦ Γερμανικοῦ Ἔθνους*”»³.

Ὅμως, ἔστω καί κολοβωμένη ἡ Ρωμοσύνη, περιορισμένη μόνο στήν Ἀνατολή, δέν ἔσβησε μέ τήν Ἄλωση τῆς Πόλης καί τήν πτώση τῆς Ρωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας, ἀλλά συνεχίστηκε κατά τήν Ὄθωμανοκρατία.

Ἄς ἐξετάσουμε διεξοδικότερα τό θέμα, μέσα ἀπό τά ἔργα Κυπρίων Ἱστορικῶν διαφόρων ἐποχῶν, γιά νά ἀντλήσουμε πληροφορίες σχετικές μέ τό πῶς ὀνομάζονταν πάντοτε οἱ πολίτες τῆς Κύπρου.

Ὁ Ἀρχιμανδρίτης Κυπριανός, ὁ ὁποῖος ἔζησε τόν 18ο αἰῶνα, συνέγραψε τήν «*Ἱστορία Χρονολογική τῆς Νήσου Κύπρου*». Στό ἔργο αὐτό ἀναπτύσσεται ἡ διαδοχή τῶν κατακτητῶν, ἡ καθημερινή ζωή τοῦ λαοῦ, οἱ λατρευτικές συνήθειές του κ.λπ. Ἐνδεικτικά, λαμβάνουμε μερικά σημεῖα πού ἀναφέρονται στόν λαό καί ἀπαντοῦν στό ἀνωτέρω ἐρώτημα. Ἀποκαλεῖ τούς κατοίκους τοῦ Νησιοῦ «*Κυπρίους*», «*Ρωμαίους*» καί «*Χριστιανούς*».

Κύπριοι:

Γιά τόν βασιλιά Κινύρα γράφει: «*Ἐγένετο δέ ὁ Κινύρας βασιλεύς Κυπρίων, καί Τερεῦς τῆς Κυπρίας Ἀφροδίτης, ἀφ’ οὔ οἱ ἐν Κύπρῳ Κινυράδαι τή θεά ἀνιερῶντο*»⁴. Ἐρμνεύοντας τόν ὄρο «μίλι», γράφει: «*Ἐνα μίλιον λέγεται ἀπό τούς Κυπρίους, ὅσπν στραταν δύναται νά περιπατήσῃ ἕνας χωρικός εὐρρωστος νέος πεζός, εἰς μίαν ὄραν (...)*» (σ. 11). Ἀναφερόμενος στόν Ἅγιο Ἐπιφάνιο, γράφει: «*Περί δέ*

3. Τοῦ ἰδίου, «*Ἡ αὐτοκρατορία τῆς Νέας Ρώμης καί οἱ πολίτες της*», ὁ.π. Πρβλ. *Ἰωάννης Ρωμανίδης, Ρωμοσύνη-Ρωμανία-Ρούμελη*, ἔκδ. Πουρναρά, Θεσσαλονίκη 32002, σσ. 48 - 50.

4. Αρχιμ. Κυπριανός ὁ Κουριοκουρίνεος, *Ἱστορία Χρονολογική τῆς Νήσου Κύπρου*, Βενετία 1788, σ. 18.

τοῦτον τόν χρόνον, καί Ἐπιφάνειος τῆς Κυπρίων Ἐπισκόπει Μητροπόλεως» (σ. 36). Διηγούμενος τήν Ἱστορία τῆς Λευκωσίας, γράφει: «Ἐσυνέβη ἡ ἐπανάστασις κατά τῶν ἰππέων, ἦτοι Καβαλλιέρων τοῦ Ναοῦ, λεγομένων Τεμπλάρων, τοὺς ὁποίους, διά τὰς πολλές τῶν τυραννίας, δέν ἤθελον νά ἐξουσιάξουσιν εἰς τήν Νῆσον οἱ **Κύπριοι**» (σ. 43). Γιά τή μεταφορά τοῦ λαοῦ τῆς Κύπρου στήν Κύζικο, γράφει: «Ἰωάννης Ἀρχιεπίσκοπος Νέας Ἰουστινιανῆς, νύθη εἰς τόν καιρόν Ἰουστινιανοῦ ρινοτιμίτου. Αὐτός ἐμετοίκησε διά τὰς ἐπιδρομάς τῶν Σαρακηνῶν, καί Ἀράβων εἰς τὰ μέρη Ἑλλησπόντου, καί Κυζίκου μέ πολλούς **Κυπρίους**» (σ. 354).

Κύπριοι, λοιπόν, ὀνομάζονται οἱ κάτοικοι τῆς Κύπρου καί μ' αὐτή τήν ὀνομασία τοὺς βρίσκουμε σέ ὅλη τήν ἔκταση τοῦ ἔργου.

Ρωμαῖοι-Ρωμοί:

Κατά τήν περίοδο τῆς Φραγκοκρατίας, καταβλήθηκε προσπάθεια ἀπό τοὺς κατακτητές Λατίνους νά ἐκλατινοποιήσουν

τοὺς Κυπρίους. Ἄν καί τόν 13ο αἰώνα ἄνθρωποι πλήθους φυλετικῶν καί θρησκευτικῶν ταυτοτήτων βρίσκονται στήν Κύπρο, πάλι διακρίνεται τό τοπικό στοιχεῖο. Ὅπως γράφει ὁ Ἀρχιμανδρίτης Κυπριανός γιά τή Λευκωσία (Λήδρα) τοῦ 13ου αἰ., «εἶχε Παλάτια μέ Ἀρχιτεκτονικήν θαυμαστήν, Ἐκκλησίας Λατίνων, **Ρωμαίων**, Ἀρμενίων, Κοπτῶν, Μαρωνιτῶν, Ἰνδιανῶν, Νεστοριανῶν, Ἰακωβητῶν, Ἰβήρων, ἡ Κιουρκίδων, μέ Μοναστήρια Μοναχῶν, καί Μοναζουσῶν Γυναικῶν τοῦ Σάν Βενεδίκτου, τοῦ Σάν Μπερνάρδου, τῶν Σταυροφόρων, τοῦ ἀγίου Ἰουλιανοῦ, τῶν Κερτοζίνων, τέσσαρα ἄλλα τῶν Μενδικάντιδων, τήν Ἐκκλησίαν Σάντα Αἰκατερίνα τῶν Ἰππέων τοῦ Ναοῦ, καί τῶν Ἰππέων τοῦ ἀγίου Ἰωάννου, Ἰμαρέτια νῦν τῶν Τούρκων, τῶν **Ρωμαίων Μοναχῶν καί Μοναζουσῶν**, ὥστε ἔφθανεν ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν ὑπὲρ τὰς διακοσίας πενήκοντα, χωρὶς ἄλλα μικρά παρεκκλήσια, καί τήν μεγάλην Ἐκκλησίαν, καί Καθέδραν τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Λατίνου (...)⁵. Τό πλῆθος

5. Ὁ.π. σ. 43.

τῶν λατινικῶν Ταγματῶν καί αἰρέσεων πού δραστηριοποιοῦνται στό Νησί καταμαρτυροῦν τήν ἔνταση τῆς προσπάθειας τῶν Φράγκων, γιά νά ἀλλοτριώσουν τό ὀρθόδοξο φρόνημα τῶν Κυπρίων πολιτῶν - τῶν Ρωμαίων- τῆς Ρωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας καί γιά νά ἀλλοιώσουν δημογραφικά τόν τόπο. Γιά τόν ἴδιο λόγο, περιορίσαν σέ ἀριθμό τίς Ὀρθόδοξες Ἐπισκοπές καί γι' αὐτό ὁ Ἀρχιμανδρίτης Κυπριανός γράφει πῶς «διά τās ἀλληλομαχίας, ὅπου ἐσυνέβαιναν μεταξύ Λατίνων Ἐπισκόπων καί **Ρωμαίων**, εὐρισκομένων εἰς τήν αὐτήν Πόλιν τῆς Λευκωσίας νά κατοικοῦσιν, ὃ τε Λατίνος καί ὁ **Ρωμαῖος Ἀρχιερεὺς**, ἐδιώρισεν ὁ τότε Πάπας Ἀλέξανδρος Δ', ὅτι ὁ **Ἀρχιεπίσκοπος τῶν Ρωμαίων τῆς Κύπρου** νά λέγεται Ἐπίσκοπος Σολαίας, καί νά

κάθεται ἐκεῖ, καί νά ἔχη καί τήν ἐπιστασίαν καί φροντίδα τῶν ψυχῶν, τῶν εἰς τήν Λευκωσίαν Ρωμαίων»⁶.

Οἱ Κύπριοι, λοιπόν, ὀνομάζονταν καί Ρωμαῖοι. Μάλιστα, εἶχαν Ρωμαῖο Ἀρχιεπίσκοπο καί Ρωμαίους Ἐπισκόπους⁷. Στά μοναστήρια ἦταν Ρωμαῖοι μοναχοί καί μοναχές⁸ καί εἶχαν ξεχωριστές ἐκκλησίες⁹.

Χριστιανοί:

Στήν ἐξιστόρηση τῆς ἁφίξης τῆς Ἁγίας Ἑλένης στήν Κύπρο, ὁ Κυπριανός γράφει πῶς «ἀφιέρωσε προσέτι καί εἰς τό ὄρος τοῦ Ὀλύμπου, τό νῦν λεγόμενον τοῦ Σταυροῦ, μέρος ἀπό τό αὐτό τίμιον ξύλον (...). Εἰς δέ τό ἄνωθεν χωρίον Λεύκαρα, ὅπου ἦτον καθεδρική Ἐκκλησία τοῦ Ἐπισκόπου τῶν Ρωμαίων, εὐρίσκονται δύο κομμάτια ἀπό τοῦ τιμίου ξύλου, πλατύ τό καθ' ἓνα

6. Ὁ.π. σ. 40.

7. «Εἰς τόν καιρόν τῶν Ρωμαίων Ἐπισκόπων, καί ἐξουσίας, ἐκαλεῖτο Πόλις», ὁ.π. σ. 38.

8. «Εἰς τήν αὐτοῦ (Τροόδου) ὑπώρειαν, τόν παλαιόν τῶν χριστιανῶν καιρόν, εἰς κάθε τρία μίλια εἶχε καί ἓνα Μοναστήριον γύρωθεν Μοναχῶν Ρωμαίων, τά ὅποια περικυκλωμένα ἀπό δάση καί καρποφόρα δένδρα, μέ δροσιστικά νερά, ἐπροξένουν εἰς τούς ξένους μεγάλην εὐφροσύνην, καί ἀναψυχήν», ὁ.π. σ. 12.

9. «Ἐνθα εὐρίσκεται καί ἐκκλησία τῶν Ρωμαίων λεγομένη Καστελλιώτισσα», ὁ.π. σ. 43.

ὡς τέσσαρα δάκτυλα, καί μακρὶ ὀκτώ. Ἡ γνώμη δὲ πάντοτε ἐστάθη, πῶς εἶναι ἀπὸ τὴν Τόχνην. Ἄπασα ὁμως ἡ ὁμίγηυρις τῶν Χριστιανῶν τῆς Νήσου, καί πάλαι καί νῦν, προσφέρει μεγάλην εὐλάβειαν, καί σέβας εἰς αὐτά»¹⁰.

Ἀπὸ τό πιό πάνω ἀπόσπασμα, ἐξάγεται πῶς ὅσοι ποιμούνται ἀπὸ τοὺς Ἐπισκόπους τῶν Ρωμαίων καί εὐλαβοῦνται τὰ χριστιανικά προσκυνήματα, καλοῦνται Χριστιανοί. Ἐν ὀλίγοις, Ρωμαῖοι καί Χριστιανοί εἶναι ἓνα καί τό αὐτό.

Ἄν ὑπάρχει ἀκόμα ἀμφιβολία γιά τό ἄν οἱ Ρωμαῖοι-Ρωμοὶ κάτοικοι τῆς Κύπρου εἶναι ὁ γηγενής πληθυσμός ἢ ἀπλῶς μία ἀπὸ τίς φυλές πού μετοίκησαν στό Νησί, εἶναι τρία σημεῖα πού διασκεδάξουν κάθε ἐνδοιασμό:

(α) Κατά τὴ Φραγκοκρατία, τό ἔτος 1328, οἱ «*Λατῖνοι, οἱ μετὰ τῶν Ρωμαίων τότε συγκατοικοῦντες τὴν Νῆσον*»¹¹, φθονοῦσαν τοὺς τελευταίους. Συ-

νεπῶς, οἱ διαμένοντες στό Νησί ἦταν οἱ Λατῖνοι καί οἱ Ρωμαῖοι. Ἔστω κι ἄν δέν ἦταν οἱ μοναδικοὶ κάτοικοι τοῦ Νησιοῦ, τὰ δύο αὐτὰ γένη ἦταν τὰ πληθυσμιακὰ ἐπικρατέστερα. Ἡ καθημερινή διαμάχη τοῦ ντόπιου στοιχείου μέ τό Λατινικό ὑφίσταται συνεχῶς, καθὼς σημειώνεται πῶς «*αἱ ἀλληλομαχίαι τῶν δύο γενῶν, Ρωμαίων καί Λατίνων, διὰ τό διαφορετικόν τοῦ ρητοῦ δέν ἔπαυον. Οἱ Ρωμαῖοι, ὡς γένος ἐντόπιον, δέν ἤθελον νά παραιτηθῶσι μήτε ἀπὸ τὰ εἰσοδήματα τῶν Ἐκκλησιῶν τους καί κτήματα, μήτε νά ὑπεξουσιάζονται κατὰ τό Ἐκκλησιαστικόν τους ἀπὸ τοὺς Λατίνους*»¹². Μέ ἀπλά λόγια, παρόλο πού συμβίωναν οἱ γηγενεῖς Ρωμοὶ μέ ἀνθρώπους πού ἀσπάζονταν διαφορετικά θρησκευτικὰ δόγματα καί πίστεις, ξεχωρίζουν ὡς τό ντόπιο γένος.

(β) Ὁ Ἀρχμανδρίτης Κυπριανός ταυτίζει Ρωμαίους καί Κυ-

10. Ὡ.π., σ. 26.

11. «*Οἱ δὲ Λατῖνοι οἱ μετὰ τῶν Ρωμαίων τότε συγκατοικοῦντες τὴν Νῆσον ταύτην, βλέποντες τὰ τοῦ τιμίου ξύλου καθ' ἐκάστην γενόμενα ἄπειρα θαύματα, φθόνῳ φερόμενοι, ἔλεγον πῶς διὰ τῆς μαγγανείας καί γοητείας τῶν Ρωμαίων ἐγίνοντο τὰ τεράστια (...)*», Ὡ.π. σ. 153.

12. Ὡ.π. σ. 125.

πρίους. Γράφοντας για τή συμμετοχή τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου στίς Οἰκουμενικές Συνόδους, ἀναγράφει ὀνόματα Κυπρίων Ἐπισκόπων ὑπό τόν γενικόν τίτλον «*Ὅσοι Ἐπίσκοποι Κύπριοι εὐρέθησαν εἰς τάς Οἰκουμενικάς Συνόδους*»¹³. Ἄλλοῦ, γράφοντας για τήν προσπάθεια τῆς Ἀντιόχειας νά περιλάβει τήν Κύπρο ὑπό τή δική της ἐκκλησιαστική διοίκηση, ἀναφέρει «*ὅτι δῆθεν ὑπό τῆς Ἀντιοχείας ἐμαθήτευσαν τήν ὀρθόδοξον πίστιν οἱ Κύπριοι*»¹⁴. Οἱ «*Κύπριοι Ἐπίσκοποι*» καί οἱ «*Κύπριοι Πιστοί*» δέν εἶναι κάτι ἄλλο ἀπό τούς «*Ρωμαίους Ἐπισκόπους*» καί τήν «*Ἐκκλησία τῶν Ρωμαίων*», πού ἀναφέρθηκαν προηγουμένως.

(γ) Ὅταν ἦρθε στήν Κύπρο ἡ Ἁγία Ἑλένη, βρῆκε τό Νησί σχεδόν ἐρημωμένο. Μέ τή δεκαεπταετῆ ἀνομβρία πού ἀποξήρανε τήν κυπριακή γῆ, πολὺς κό-

σμος πέθανε ἀπό τή δίψα, τίν πείνα, τίς ἀσθένειες καί τίν παρουσία φιδιῶν. Ξαφνιάστηκε ἡ Ἁγία καί ἡ ἐλεήμων καρδιά της πόνεσε τόν τόπο. Τό πέρασμα τοῦ Τιμίου Σταυροῦ ἀπό τὰ ἱερά, μά ἄνδρα χόματα, τῆς Νήσου ἔφερε εὐεργετικές βροχές. Κάλεσε για ἐγκατάσταση στήν Κύπρο ἀνθρώπους ἀπό τίς γύρω περιοχές «*οἱ ὅποιοι ἦτον ὄλοι Ρωμαῖοι*». Ἀπό τήν Αἴγυπτο, τήν Ἰουδαία, τή Συρία, τήν Κιλικία, τήν Καππαδοκία, τήν Παμφυλία καί τήν Κωνσταντινούπολη κατέφθασαν ἀνθρώποι στή Μεγαλόνησο, για νά καλλιεργοῦν τή γῆ καί ἔτσι κατοικήθηκε καί πάλι τό Νησί. Ἐπειδή «*κατ' ἐκείνον γοῦν τόν καιρόν εἰς τάς προειρημένας Ἐπαρχίας ἐκατοίκουν Ρωμαῖοι*», γι' αὐτό «*καί ὁ λαός τῆς Κύπρου, ὡς καταγόμενος ἐξ αὐτῶν*», ἐξακολουθοῦσε νά εἶναι «*γένος Ρωμαῖον*»¹⁵, Χριστιανοί στό θρήσκευμα.

13. Ὅ.π. σ. 357.

14. Ὅ.π. σ. 372.

15. «*Περί δέ τούς χρόνους τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου, ἐπειδή σχεδόν ἐρημώθη ἡ Νῆσος ἀπό κατοίκους, διά τάς μεγάλας ἀνομβρίας (...). Στρεφομένη δέ ἡ Μακαρία Ἑλένη, ἀπό τήν Ἱερουσαλήμ, καί ἀράσασα εἰς τόν βασιλοπόταμον εἰς τήν χώραν Μαρίν, εἶδε τήν Νῆσον οὕτως ὑστερημένην ἀπό κατοίκους, καί πληθυσιμένην ἀπό ὀφίδια (...)* καί τό ἐπιτήδειον πρὸς καρποφορίαν, τῆς γῆς τῆς Νήσου, ἔστειλε καί ἐκάλεσεν ἀπό τὰ πέριξ τῆς Νήσου ἀνθρώπους, διά νά ἐργάζωνται τήν γῆν, οἱ ὅποιοι ἦτον ὄλοι Ρω-

Ὁ Ἀρχιμανδρίτης Κυπριανός, ἄν καί καταγράφει τὴν Ἱστορία τῆς Κύπρου τὸν 18ο αἰώνα, δὲν ἀναφέρει ποτέ τὴ λέξη «Ἑλληνοκύπριος», οὔτε καὶ τὸν συνδυασμό «Ἕλληνας τῆς Κύπρου».

Οἱ ὀνομασίες τῶν ἀνθρώπων τῆς Κύπρου πού μᾶς δίνει εἶναι **Κύπριοι, Χριστιανοί καὶ Ρωμαῖοι.**

Ἐτερος Κύπριος Χρονογράφος εἶναι ὁ Λεόντιος Μαχαιρᾶς, ὁ ὁποῖος ἔζησε κατὰ τὴν περίοδο τῆς Φραγκοκρατίας. Τὸ ἔργο του «Ἐξήγησις τῆς γλυκείας χώρας Κύπρου, ἢ ποία λέγεται Κρόνακα τουτέστιν Χρονικόν», συντείνει στό ζήτημα πού μᾶς

ἀπασχολεῖ. Γιά τόν Μαχαιρᾶ ὁ αὐτόχθονας λαός τῆς Κύπρου προσδιορίζεται ὡς ἑξῆς:

Ἕλληνες:

Περί τὸν 6ο - 7ο αἰώνα, ὅποτε οἱ Σαρακηνοὶ κατέκτησαν τοὺς Ἁγίους Τόπους, οἱ 300 Ἀλαμάνοι Ἅγιοι κατέφυγαν στὴν Κύπρον, γιὰ νὰ σωθοῦν καὶ νὰ ἀσκηθοῦν ὡς μοναχοί. Ὁ Μαχαιρᾶς δικαιολογεῖ τὸ γεγονός, σημειώνοντας ὡς αἰτία τῆς ἀφιξίσεως «ὅτι **Ἕλληνες ἐφεντεύγαν τὸν τόπον (...)**»¹⁶, δηλαδή οἱ ἀφέντες τοῦ τόπου ἦταν Ἕλληνες.

μαῖοι, καὶ οὕτω πάλιν ἑκατοκίθη ἡ Νῆσος. Οἱ δὲ μετοικίσαντες εἰς αὐτήν, ἄλλοι ἦλθον ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον, ἄλλοι ἀπὸ τὴν Ἰουδαίαν, καὶ Συρίαν, καὶ Κιλικίαν, καὶ Καππαδοκίαν, καὶ Παμφυλίαν, καὶ πολλοὶ ἄλλοι ἦλθον ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν εἰς συνοδίαν τοῦ πρώτου δουκός, ὅστις ἐστάλην παρὰ τοῦ Αὐτοκράτορος Μεγάλου Κωνσταντίνου διὰ κυβερνήτης τῆς Νήσου, δεήσει τῆς αὐτοῦ Μητροῦς. Κατ' ἐκεῖνον γοῦν τὸν καιρὸν εἰς τὰς προειρημένας Ἐπαρχίας ἐκατοίκουν Ρωμαῖοι. Ὅθεν καὶ ὁ λαός τῆς Κύπρου, ὡς καταγόμενος ἐξ αὐτῶν, ἠκολούθη νὰ εἶναι γένος Ρωμαῖον, καὶ οὕτω νὰ λέγεται. Καὶ αὕτη εἶναι ἡ ὕστερος καταβολή, τὴν ὁποίαν ἔλαβαν οἱ Κύπριοι, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ὅσοι ἐκατοίκουν εἰς τὰς χώρας ἐλέγοντο πολῖται, καὶ ἔλαβον καὶ προνόμια, τὰ ὁποῖα ἐχαίροντο μέ χαρακτήρα εὐγενείας· ὁ δὲ ἔξω τῶν πόλεων λαός, ἀγκαλά καὶ τοῦ αὐτοῦ γένους, ἦτον διηρημένος εἰς πέντε κλάσεις. Ἄλλοι μὲν ἐλέγοντο πάροικοι, ἄλλοι περπυριάριοι, ἢ περπυριδες, ἄλλοι ἐλεύθεροι, ἄλλοι ἀλβανέζοι, καὶ μετὰ πολλοὺς χρόνους ἐκατοίκησαν καὶ ἄλλοι ὁπού ἐλέγοντο λευκοὶ Βεντζιάνοι», ὁ.π. σ. 52 - 53.

16. «Ὅταν οἱ Σαρακηνοὶ ἐπῆραν τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας, τότε εὐγῆκαν οἱ πτωχοὶ οἱ χριστιανοὶ ἀπού ἐγλυτώσαν καὶ ἐπῆγαν ὅπου νῦραν καταφυγίν· ἦσαν ἀρχιεπίσκοποι, ἐπισκόποι, ἱερεῖς καὶ λαϊκοί, καὶ ἐπῆγαν ὅπου φτάσαν· καὶ ἦσαν καὶ εἰς τὴν περίφημον Κύπρον μία συντροφία, ὅπου ἦσαν τ' ὀνομάτοι,

Κυπριώτες:

Γράφοντας για τούς Ἁγίους τῆς Κύπρου, ἀναφέρει πῶς «ἀκόμη εὐρίσκονται εἰς τὸ αὐτὸν νησὶν ἅγιοι περαστικοὶ καὶ ἄλλοι **Κυπριώταις** (...)»¹⁷. Καὶ ἄλλοῦ γράφει πῶς «γροικῶντα ὁ ἀφέντης τῆς Δαμασχοῦ ἐπεψεν καὶ ἐπιασεν οὓλους τοὺς πραγματευτάδες τοὺς **Κυπριώταις**, καὶ ὄρισέν τους νά γράφουν χαρτία εἰς τὴν Κύπρον (...)»¹⁸.

Κυπρῶται:

Ὁ Λεόντιος Μαχαιρᾶς, γράφοντας γιὰ τὰ συμβάντα τοῦ 1366 στὴν Κύπρο, σημειώνει πῶς «ὁ ἀμιράλλης ὀμπρός ἐπῆγεν εἰς τὴν Ρώμην, καὶ ἄνταν ἐγροίκησεν ὁ πάπας τὰ μαντά-

τα ἀπὸ τὸν ἀμιράλλην, ἐχάρην χαρὰν μεγάλην καὶ ὅλη ἡ Ρώμη καὶ μάθαν τὴν νίκην τοὺς **χριστιανούς τοὺς Κυπραίους**, ἐξηλέψαν οἱ ἄρχοντες τῆς δύσης (...)»¹⁹. Ἐπομένως, ἱστορεῖται καὶ ἡ ὀνομασία αὐτῆ -Κυπρῶταις- γιὰ τὸν ὀρισμὸ τῆς ταυτότητος τῶν γηγενῶν τῆς Κύπρου.

Ρωμαῖοι:

Γιὰ τὴν ἔναρξιν τῆς Φραγκοκρατίας στὸ Νησί, ὁ Λεόντιος Μαχαιρᾶς γράφει: «Ὡς ὤδε ἐξηγήθηκά σας πῶς ἐστράφην τὸ ρηγάτον ἀπὲ τοὺς **Ρωμαίους** καὶ ἐδόθην τοὺς **Λατίνους**»²⁰, ἐνῶ ἄλλοῦ γράφει πῶς ἡ γλώσσα ποὺ ὀμιλεῖται εἶναι ἡ ρωμαϊκὴ ἢ ὅπως ἀκριβέστερα τὸ γράφει «**τὰ ρωμαῖκα**»²¹. Πάντως,

---

καὶ γροικῶντα, ὅτι Ἑλλήνες ἐφεντεύγαν τὸν τόπον (...)», Λεόντιος Μαχαιρᾶς, Ἐξήγησις τῆς γλυκείας χώρας Κύπρου, ἡ ποία λέγεται Κρόνακα τουτέστιν Χρονικόν, Κωνσταντῖνος Σαθᾶς, Μεσαιωνικὴ Βιβλιοθήκη, τόμ. Β', Βενετία 1873, σ. 68.

17. Ὡ.π., σ. 69.

18. Ὡ.π., σ. 125.

19. Ὡ.π., σ. 131.

20. «Καὶ τοιούτους ἐσηκῶσαν τα οἱ ρηγάδες ἀπὲ τοὺς ἐπισκόπους διὰ ἀφορμαῖς, καὶ ὡς τὴν σήμερον ἔχουν τα καὶ χαρίζουν τα τοὺς καβαλλάριδες. Τὰ ἐμεῖναν εἰς τὸ χέριν τοὺς ἐπισκόπους τοὺς Ρωμαίους ἐσηκῶσαν τὰ καὶ ἔδωκάν τα τοὺς Λατίνους», Λεόντιος Μαχαιρᾶς, Ἐξήγησις τῆς γλυκείας χώρας Κύπρου, ἡ ποία λέγεται Κρόνακα τουτέστιν Χρονικόν, Κωνσταντῖνος Σαθᾶς, Μεσαιωνικὴ Βιβλιοθήκη, τόμ. Β', Βενετία 1873, σ. 67.

21. «Καὶ διατὶ δύο φυσικοὶ ἀφένταις εἶναι εἰς τὸν κόσμον, ὁ ἕνας κο-

πουθενά δέν ἀναφέρονται «Ἑλληνοκύπριοι» σέ ὄλο τό Χρονικό.

Ἀκόμα καί ἡ πρώτη ἀπογραφή τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Κύπρου πού ἔγινε τό 1881, κατέγραψε 137631 Χριστιανούς Ὁρθόδοξους, 45458 Μουσουλμάνους καί 2541 ἄλλες ἐθνικότητες²². Συνεπῶς, μέχρι τότε οἱ ἐθνικότητες στό Νησί εἶχαν ἄμεση σύνδεση μέ τή θρησκευτική πίστη καί ἐπομένως ὁ ὅρος «Ἑλληνοκύπριος» δέν ὑπῆρξε σέ κανένα ἀνθρώπινο μυαλό οὔτε κἄν ὡς ἀμυδρή ὑποψία.

Ἡ πρώτη φορά πού συναντοῦμε γραπτῶς καί ἐπίσημως τή λέξη «Ἑλληνοκύπριοι» εἶναι στό

Σύνταγμα τῆς Κυπριακῆς Δημοκρατίας, τό 1960. Πλάθεται ξαφνικά ὁ ὅρος «Ἑλληνοκύπριοι». Μέχρι τότε, οἱ κάτοικοι τῆς Κύπρου χαρακτηρίζονταν βάσει τῶν θρησκευτικῶν πεποιθήσεών τους. Ἦταν μέν Χριστιανοί, Μουσουλμάνοι, Λατίνοι, Ἀρμένιοι καί Μαρωνίτες, ἀλλά ἦταν Κύπριοι. Μάλιστα, οἱ πλεῖστοι Μουσουλμάνοι τῆς Κύπρου εἶναι ἐξισλαμισμένοι Ἑλλήνες²³. Ἀπό τό 1960 μερίδα τῶν Κυπρίων χαρακτηρίζεται βάσει τῆς ἐθνικότητά της. Οἱ Ὁρθόδοξοι Χριστιανοί καί οἱ Μουσουλμάνοι ἔγιναν «Ἑλληνοκύπριοι» καί «Τουρκοκύπριοι», ὀνόματα μέ

σμικός καί ὁ ἄλλος πνευματικός, τοὺς εἶχεν τό νησάκιν τοῦτον, τόν βασιλέαν τῆς Κωνσταντινόπολης καί τόν πατριάρχην τῆς μεγάλης Ἀντιοχείας, πρὶν τὴν πάρον οἱ Λατίνοι, διὰ τοῦτον ἦτον χρῆσι νά ξεύρωμεν ρωμαίκα καθολικά, διὰ νά πέψουν γραφαῖς τοῦ βασιλέως, καί συριάνικα σωστά, καί οὕτως ἐμαθητεύγαν τὰ παιδιὰ τους, καί τό συγκριτον οὕτως ἐδιάβαιναν μέ τὰ συριάνικα καί ρωμαίκα, ὡς πού καί πῆραν τόν τόπον οἱ Λαζανιάδες, καί ἀπό τότες ἀρκέσαν νά μαθάνουν φράγγικα, καί βαρβαρίσαν τὰ ρωμαίκα, ὡς γίον καί σήμερον, καί γράφομεν φράγγικα καί ρωμαίκα, ὅτι εἰς τόν κόσμον δέν ἤξεύρουν ἴντα συντυχάνομεν», Λεόντιος Μαχαιρῶς, Ἐξήγησις τῆς γλυκείας χώρας Κύπρου, ἡ ποία λέγεται Κρόνακα τουτέστιν Χρονικόν, Κωνσταντῖνος Σαθῶς, Μεσαιωνική Βιβλιοθήκη, τόμ. Β', Βενετία 1873, σ. 124.

22. Βλ. Κυριάκος Χατζηγιάννου, *Ἡ καταγωγή τῶν Τουρκοκυπρίων καί τό κυπριακό*, ἔκδ. Ἐπιφανίου, Λευκωσία 1997, σ. 23.

23. Βλ. Κυριάκος Χατζηγιάννου, *Ἡ καταγωγή τῶν Τουρκοκυπρίων καί τό κυπριακό*, ὀ.π. καί Φαίδωνας Παπαδόπουλος, *Τοῦρκοι, Μουσουλμάνοι ἢ Κρυστοχριστιανοί (Λινοβάμβακοι)*, Λευκωσία 2002.

έθνική αναφορά, ενώ οί Λατίνοι, οί Ἀρμένιοι καί οί Μαρωνίτες ἐξακολουθοῦν νά ὀνομάζονται βάσει τῶν θρησκευτικῶν τους πεποιθήσεων. Δέν γράφτηκε τίποτε γιά «Λατινοκύπριους», «Ἀρμενοκύπριους» ἢ «Μαρωνιτοκύπριους», παραμόνο χωρίστηκαν οί Ὀρθόδοξοι καί οί Μουσουλμάνοι τοῦ τόπου σέ «Ἑλληνοκύπριους» καί «Τουρκοκύπριους». Αὐτή ἦταν μία πολιτική νίκη τῆς Τουρκίας γιά τή διεκδίκηση ἐπεμβατικῶν τῆς δικαιωμάτων στήν Κύπρο. Τά φιλοτουρκικά ἀγγλικά μυαλά ἐπινόησαν τίς ἔννοιες «Ἑλληνοκύπριοι» καί «Τουρκοκύπριοι» καί τίς εἰσήγαγαν στό κυπριακό Σύνταγμα. Ἀμέσως τοῦτο εἰσδύει καί στήν νοοτροπία τῶν Κυπρίων. Σύμφωνα μέ τή γνωστή ἀγγλική πολιτική τοῦ «διαίρει καί βασίλευε», ἦταν ἀνάγκη νά χωριστεῖ ἔτσι ὁ λαός τῆς Κύπρου, γιά νά ἐπακολουθήσουν ἢ τουρκοκυπριακή ἀνταρσία τό 1963 καί νά μεθοδευτεῖ σταδιακά ἡ διχοτόμηση τοῦ Νησιοῦ τό 1974. Ὁ ἐδαφικός διαχωρισμός, πού προωθεῖτο ἀνέκα-

θεν, ἀπό τούς Ἄγγλους, τέθηκε τότε ὡς ἀγγλικός σπóρος μέσα στό κυπριακό Σύνταγμα.

Γιά τοῦ λόγου τό ἀληθές ἄς ἀνατρέξουμε στήν ἀρθρογραφία τῆς δεκαετίας τοῦ 1960. Γιά παράδειγμα, πρὶν τό 1960 ὁ Νίκος Ψυρούκης, γιά νά ἀναφερθεῖ στούς κατοίκους τῆς Κύπρου, χρησιμοποιεῖ στά ἄρθρα πού ἔγραψε τίς λέξεις «Κύπριοι» (1958 καί 1959), «κυπριακός λαός» (1959), «ἑλληνικός λαός τῆς Ἑλλάδας καί τῆς Κύπρου» (1958) καί «Ἑλληνες» (1958). Στά ἄρθρα πού ἔγραψε μετά τό 1960 χρησιμοποιοῦνται οἱ λέξεις «Ἑλληνοκύπριοι» καί «Τουρκοκύπριοι» (1964, 1965, 1986), «τουρκοκυπριακή ἡγεσία» (1964) καί «τουρκοκυπριακή μειονότητα» (1964, 1965)²⁴.

Ὡς ἐκ τούτου, δέν ὑπῆρξαν ποτέ «Ἑλληνοκύπριοι» στήν Κύπρο, παραμόνο ἐπινοήθηκε ὁ ὄρος περὶ τό 1959, ἔτος ὑπογραφῆς τοῦ Συντάγματος τῆς Κύπρου στή Συνθήκη Ζυρίχης-Λονδίνου. Ὅπως αὐθαίρετα εἰσήχθη ὁ ὄρος «Βυζάντιο», κατά τόν ἴδιο ἀκριβῶς τρόπο

24. Βλ. Νίκος Ψυρούκης, *Κύπρος: ἀπό τὴν Αὐτοδιάθεση στήν Κατοχή*, ἐκδ. Αἰγαῖον, Λευκωσία 2003.

δέν υπήρξαν «Έλληνοκύπριοι», αλλά έπινοήθηκε ό όρος προς όφελος τών Άγγλων και τών Τούρκων.

Νεοσύστατη, λοιπόν, ή λέξη «Έλληνοκύπριος» γιά τόν άπλούστατο λόγο πώς οί Κύπριοι είμαστε Έλληνες. Δύο συνώνυμα είναι παράλογο νά σχηματίζουν μία σύνθετη λέξη. Τόν 20ο αιώνα, ή άγγλική διπλωματία έκαμε τά αδύνατα δυνατά, έσμιξε δύο συνώνυμες λέξεις, πλάθοντας έτσι τήν νέα έννοια.

Άνέκαθεν, λοιπόν, είμαστε Κύπριοι, Έλληνες και Ρωμαίοι-Ρωμοί. Άν θέλουν ξένα και ξενοκίνητα κέντρα νά μās αλλά-

ξουν τό αίμα μας, θά σκοτώσουν ό,τι πιο δοξασιμένο έχουμε· τήν ταυτότητά μας. Τό αίμα μας, ή Παράδοσή μας, έξακολουθεϊ νά παραμένει ως είχε. Ό άμυντικός μηχανισμός του Γένους μας αϋθόρμητα απορρίπτει κάθε λογής προσπάθεια άφελληνισμού του Νησιού. Γι' αυτό και ως κατακλείδα αντιγράφουμε σκοπίμως κάτι πού όλοι ανεξαιρέτως ψιθυρίζαμε ως παιδιά, γιά νά άκουστέϊ στ' αυτιά στρατευμένων ή «ξεχασιάρηδων» Κυπρίων... Η γραφίδα του ποιητή Βασίλη Μιχαλίδη αποτύπωσε μνημειωδώς τή φωνή της συνείδησης της ταυτότητάς μας:

*«Η Ρωμιοσύνη έν φυλή συνότζιαιρη του κόσμου.
Κανένας δέν έβρέθηκεν γιά νά τήν ιξηλείψει·
κανένας, γιατί σσιέπει τήν ποϋ τά 'ψη ό Θεός μου.
'Η Ρωμιοσύνη έννά χαθει, όντας ό κόσμος λείπει».*

Πώς νά ξεχωρίσεις

Ἑλένης Ἀναστασίου
Ἐκπαιδευτικοῦ

Ἄνοιξαν τά σχολεῖα σήμερα κι οἱ ἑκταῖοι εἶναι εὐχαριστημένοι μέ τό δάσκαλο πού πῆρε τήν τάξη τους. Τό περίμεναν μᾶλλον, ἀλλά δέν ξέρεις καμιά φορά... Μέ τόσες ἀλλαγές στήν ἐκπαίδευση, φοβοῦνταν ὅτι ἴσως ὁ κ. Μάριος νά ἄλλαξε σχολεῖο. Εὐτυχῶς ὅμως, εἶναι ἐδῶ καί θά εἶναι κι ὁ δάσκαλός τους. Εἶναι μία καλή ὀμαδούλα οἱ φετινοί τελειόφοιτοι τοῦ Δημοτικοῦ. Ἐντεκα παιδιά, ἐνωμένα μεταξύ τους, χωρίς ἰδιαίτερα προβλήματα συμπεριφορᾶς καί μέ ἀρκετά ψηλό ἐπίπεδο, ὅσον ἀφορᾶ στήν ἐπίδοσή τους.

Πρῶτο διάλειμμα, λοιπόν, στό μεγάλο γήπεδο νά λένε τά νέα τους μέ ὅσους δέ μένουν στήν ἴδια γειτονιά, ὅποτε δέν εἰδώθησαν μέσα στίς διακοπές. Γέλια, χαρές, πειράγματα!

- Βρέ παιδιά, πετάγεται ὁ Μᾶρκος, εἴμαστε οἱ μεγάλοι τοῦ σχολεῖου φέτος. Τό πήρατε χαμπάρι;

- Ἄλιμονο, ἀπαντᾶ ἡ Νίτσα,

θά ἀποφοιτήσουμε στό τέλος τοῦ χρόνου. Ὅλο ἀποφοιτοῦμε καί ἀπό τά σχολεῖα δέ γλυτώνομε... Γέλια καί πάλι.

- Τί διαφορετικό θά κάνουμε φέτος; -ρωτᾷ ἡ Ἐλίζα καί κλείνει τό ἕνα μάτι στούς συμμαθητές της.

- Θά διαβάζουμε περισσότερο, ἀπαντᾶ ὁ Μανώλης.

- Σιγά κι ἐσύ... Τελειόφοιτοι Δημοτικοῦ εἴμαστε, δέ θά δώσουμε παγκύπριες. Ἐννοῶ τί θά κάνουμε, γιά νά ξεχωρίσουμε ὡς οἱ μεγάλοι. Νά ἔχουν οἱ ἐπόμενες γενιές κάτι νά θυμούνται ἀπό τούς τελειόφοιτους τοῦ 2013 - 2014.

- Ἄ, καλά, αὐτό εἶναι παράδοση πλέον, εἶπε περήφανα ὁ Πέτρος. Ὡς μεγάλοι θά πρέπει νά δημιουργοῦμε ποῦ καί ποῦ καμιά φασαρία. Κάποια παρανομία, κανένα καβγά...

- Ἦ, εἶναι «must» γιά τούς ἑκταίους νά περνᾶνε, συχνά πυκνά, ἀπό τό γραφεῖο τῆς Διευθύντριας.

- Έχει δίκαιο ό Άντρεάς. Τί λέτε; Νά οργανώσουμε όλοι μαζί καμιά άνταρσία ή νά αφήσουμε τόν καθένα νά αυτοσχεδιάσει;

- Βιάζεσαι, Μαρία, άκόμα σήμερα άνοιξαμε.

- Στή βράση κολλάει τό σίδερο, Μιχάλη! Νά μās φοβηθοῦν λίγο καί οί μικροί άπό τώρα πού εἶναι άρχή.

- Οί μικροί πάντα φοβοῦνται τούς μεγάλους. Για νά πω τήν άλήθεια όμως, δέ θέλω νά μπλέξουμε τούς μικρούς. Δέ μās φταίνε σέ τίποτα νά τούς φοβερίσουμε ή νά τούς κοροϊδεύουμε, επειδή εἶναι μικρότεροι. Μās τά έκαναν κι εμās καί δέ μās άρεσε.

- Αυτό πού λέει ή Γεωργία άκούγεται λογικό. Άστε τούς μικρούς έξω. Έμεις τί θά κάνουμε; Κατ' άρχάς, νομίζω πρέπει νά γίνουμε λίγο πιό μούρμουροι στήν τάξη. Έχουμε πολυ καλή φήμη στό σχολείο κι αυτό δέν άρμόζει σέ έκταίους.

- Καλό για άρχή, Κυριάκο. Κι έπειτα, εἶναι άνάγκη νά φορῶμε κάθε μέρα τή στολί μας, όπως πρέπει; Νά έμφανιστοῦμε μέ καμιά καφέ ή μπέξ στήν άρχή καί μετά κίτρινη ή πράσινη ζακέτα. Ή τουλάχιστον μία φανέλα μέ τό σῆμα τῆς ομάδας μας.

- Ναί, ρέ Έλίζα, αλλά άφοῦ ξέ-

ρεις ότι εἶναι άυστηρή μέ τό θέμα τῆς στολῆς ή Διευθύντρια.

- Θα ποῦμε ότι ήτανε λερωμένα τά κανονικά μας ρούχα καί θά τά βάλουμε μόλις πλυθοῦν. Μήν άνησυχεῖτε, αυτά εἶναι μικροπράγματα, για τήν πλάκα μας θά τό κάνουμε.

Πρίν προλάβει κανείς νά πάρει τό λόγο άπό τήν Έλίζα, χτύπησε τό κουδούνι καί συνέχισε ή ἴδια.

Ώραία! Βρήκαμε δύο ιδέες: μουρμούρα στήν τάξη καί παρατυπίες στή στολί. Τό άλλο διάλειμμα θά οργανωθοῦμε καλύτερα καί άπό αύριο θά αναλάβουμε δράση. Τήν πρώτη ιδέα θά τήν πει ή Γιώτα πού δέ μίλησε. Μήν πολυδείχνεις, όμως, ότι κάτι σκέφτεσαι, γιατί θά σέ καταλάβει ό κ. Μάριος, πιάνει πουλιά στόν άέρα.

Κόλλησαν τά χέρια κι έφυγαν χαρούμενοι. Όχι, όμως, πονηρέμενοι. Ήταν πραγματικά πολυ καλά παιδιά, αγαποῦσαν καί τό σχολείο καί τό δάσκαλό τους κι ό,τι σκέφτονταν νά κάνουν θά τό έκαναν πραγματικά για τήν πλάκα τους κι όχι άπό κακία.

Γρήγορα πέρασαν οί δύο σαραντάλεπτες περίοδοι μέ κουβεντούλα για τίς διακοπές καί όρισμό τῶν κανόνων τῆς τάξης καί τό σχολείο βγήκε στό δεύ-

τερο διάλειμμα. Μαζεύτηκε κι η έκτη τάξη στο γνωστό παγκάκι στο κιόσκι και όλα τα βλέμματα στράφηκαν στη Γιώτα.

- Έγώ μιλῶ, ἔτσι;

- Ναί, εἶσαι στὸν ἀέρα! (Εὐτυχῶς πού ξέρουν πολὺ καλά ὁ ἕνας τὸν ἄλλο καὶ δὲν πιάνονται ἀπὸ τὰ πειράγματα).

- Θέλουμε νὰ ξεχωρίσουμε, ναί ἢ ὄχι;

- Καί βέβαια θέλουμε! Τί λέγαμε ὀλόκληρο τό προηγούμενο διάλειμμα.

- Ἐδῶ δὲν ἦσουν;

- Ναί, Μαρία, ἐδῶ ἦμουν, ἀπλά σκεφτόμουν ὅτι οἱ ιδέες πού ξεκινήσαμε νὰ λέμε πρὶν εἶναι πολὺ «κλισέ». Αὐτά τὰ κάνανε ὅλοι οἱ προηγούμενοι τελειόφοιτοι καί, μάλιστα, ὄχι μόνο στό δικό μας σχολεῖο. Δὲν ξεχωρίζεις, ἅμα κάνεις ὅ,τι κάνουν οἱ ἄλλοι, ἀλλά ἅμα κάνεις κάτι διαφορετικό. Μέχρι τώρα γιὰ ποιό λόγο μᾶς ἤξεραν ὅλοι οἱ δάσκαλοι τοῦ σχολεῖου, εἴτε μᾶς ἔκαναν μάθημα εἴτε ὄχι;

- Γιατί ἦμαστε τὰ καλά παιδιά. Μία ἀγαπημένη τάξη, στὴν ὁποία ὁ καθένας χαιρόταν νὰ μπαίνει, γιατί ἔβγαине τό μάθημά του κι οἱ μαθητές τὸν σέ-

βονταν.

- Σωστά, Μάρκο!

- Αὐτά εἶναι τὰ συνηθισμένα μας. Τώρα, θὰ κάνουμε κάτι διαφορετικό.

- Συνηθισμένα γιὰ μᾶς, Νίτσα. Ἀσυνήθιστα, ὅμως, γιὰ τοὺς πολλούς. Ἄρα, ἂν μείνουμε τὰ καλά παιδιά, μόνο τότε θὰ ξεχωρίσουμε πραγματικά. Διαφορετικά, θὰ εἴμαστε, ὅπως ὅλοι οἱ τελειόφοιτοι.

- Δὲν ἔχει καὶ ἄδικο, ἔσπασε τὴ μερικῶν δευτερολέπτων σιωπὴ πού ἀκολούθησε ἡ Ἐλίζα.

- Μὰ νὰ μὴν κάνουμε κάτι ἔστω διαφορετικό; παραπονέθηκε ὁ Πέτρος.

- Ἔ..., ἄς γίνουμε ἀκόμα καλύτεροι! συνέχισε τὴν προηγούμενη σκέψη της ἡ Γιώτα.

- Γιὰ ἐξήγησε τό αὐτό, ἐνδιαφέρθηκαν δύο τρεῖς.

- Νὰ βγάλουμε σχέδιο δράσης καί νὰ κάνουμε ἔργα ἅγια στό σχολεῖο, κι ὄχι μόνο.

- Πολύ μοῦ ἀρέσει αὐτό! ἄρχισε ὁ Ἄνδρέας καί σηκώθηκε πάνω νὰ ρίξει τὴν πρώτη ιδέα. Μέσα σέ μερικά λεπτά οἱ ιδέες κατέκλυσαν τό κιόσκι καί τό σχέδιο δράσης εἶχε ἐτοιμαστῆ.

* * *

Οἱ ἑκταῖοι ἐκείνης τῆς χρονιᾶς ἄφησαν πίσω τους ἐποχή. Τέτοια φήμη θά τὴν ζήλευε κάθε μαθητής. Πῆγαν στή Διευθύντρια καί τῆς ζήτησαν νά γίνουν φρουροί τοῦ σχολείου. Κάθε διάλειμμα ἀναλάμβαναν, ἀνά δύο, ἓνα πόστο καί δέν ἄφηναν κανένα χωρίς παρέα καί χωρίς παιχνίδι. Στὴν ἀρχή οἱ μικρότεροι ἦταν λίγο διστακτικοί. Εἶχαν συνηθίσει νά τούς ἐκμεταλλεύονται οἱ μεγάλοι κι αὐτό πού γινόταν τούς φαινόταν ὑπερβολικό. Σιγά σιγά ὅμως, τούς ἐμπιστεύτηκαν, συνεργάστηκαν μαζί τους καί μειώθηκαν κατὰ πολὺ καί οἱ καβγάδες. Ἐπιπλέον, χαρτάκι κάτω δέν ξαναφάνηκε, τὰ μάζευαν ὅλα μέχρι τὸ τελευταῖο κομμάτι ἀσημόκολλας.

Στὸ μάθημα; Ἄφσογοι. Ποῦ καί πού ἔκαναν καί καμιά ἔξτρα ὁμαδική ἐργασία, εἴτε γιὰ νά ἀναρτηθεῖ στίς πινακίδες εἴτε γιὰ νά κυκλοφορήσει στίς ἄλλες τάξεις γιὰ πληροφόρηση, ἀκόμα καί γιὰ νά ἐντοπιστοῦν καί νά λυθοῦν προβλήματα τοῦ σχολείου καί τῆς κοινότητας.

Ἐνεργός ἦταν καί ἡ συμμετοχή τους στά κοινά καί στίς δραστηριότητες τῆς ἐνορίας τους. Πήγαιναν ὅλοι ἀνελλιπῶς στίς συγκεντρώσεις τῶν Κατηχητικῶν Συνάξεων κι ἔπεισαν καί τούς μι-

κρότερους συμμαθητές τους νά τό κάνουν. Καμιά φορά, τραγουδοῦσαν στὴν τάξη κανένα ἀπό τὰ χριστιανικά τραγούδια πού μάθαιναν κι ὁ κ. Μάριος τό συνδύαζε μέ τό μάθημα. Κάθε Κυριακή παρευρίσκονταν ἀνελλιπῶς στὴν ἐκκλησία, μερικά ἀπό τὰ ἀγόρια βοηθοῦσαν στό Ἱερό καί τὰ ὑπόλοιπα παιδιά στέκονταν στό ψαλτήρι. Ὅσοι μποροῦσαν ἔψαλλαν κι οἱ ἄλλοι περίμεναν τὴν κατάλληλη ὥρα νά ἀπαγγεῖλουν τό «Πιστεύω» καί τό «Πάτερ ἡμῶν».

Ὅλων ὁ οἱ γονεῖς, ἀλλὰ καί οἱ γείτονες, εἶχαν νά λένε γιὰ τίς θεάρεστες πράξεις τους. Ἀναλάμβαναν ἀπό νοικοκυριό, μέχρι βοήθεια μέ τὰ ψώνια τῶν ἡλικιωμένων καί ἐπίβλεψη τῶν παιδιῶν συγγενικῶν καί φιλικῶν οἰκογενειῶν.

Πράγματι, ξεχώρισαν αὐτά τὰ παιδιά! Αὐτός εἶναι τρόπος νά ξεχωρίσεις, τὴν ὥρα πού οἱ πολλοί ξεχωρίζουν γιὰ τό κακό. Τί πιό ὠραῖο ἀπὸ τό νά ξεχωρίζεις γιὰ κάτι καλό; Ἔτσι, πραγματικά ξεχωρίζεις στά μάτια τῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ κυρίως στά μάτια τοῦ Θεοῦ. Κι αὐτό ἀξίζει περισσότερο ἀπ' ὅλα. Γιατί θά σέ περιμένει μία πολὺ ξεχωριστή θέση στὴν ἀγκαλιά τοῦ Θεοῦ, στή Βασιλεία τῶν Οὐρανῶν.

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟ ΙΕΡΑΣ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΗΣ ΚΥΠΡΟΥ

«ΤΟ ΦΩΣ»

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΝΕΩΝ ΕΚΔΟΣΕΩΝ

Άσκητές μέσα στον κόσμο

(Τόμος Α' και Τόμος Β')

Οί δύο τόμοι περιλαμβάνουν θαυμαστές βιογραφίες ενάρετων ανθρώπων, πραγματικών ασκητών μέσα στον κόσμο. Γίνεται λόγος για άπλους ανθρώπους, λαϊκούς άνδρες και γυναίκες, ιερείς, εγγάμους και άγάμους, και επίσκοπους οί όποιοι έγιναν λυχνία όλόφωτη για να λάμψει τό φώς του Ευαγγελίου στις καρδιές τών συνανθρώπων τους.

Μέσα από τίς γλαφυρές διηγήσεις τών δύο βιβλίων, εύκολα διαπιστώνει κανείς τήν ύπομονή, τήν αυταπάρνηση, τή μαχητικότητα και τήν καρτερία τής προσευχής, πού έκπέμπουν ό κάθε ένας μέ τόν δικό του ξεχωριστό χαρισματικό τρόπο. Άξιοθαύμαστη και ζηλευτή, πολλές φορές, είναι ή ανεξάντλητη απλότητα μέ τήν όποία δεχόντουσαν τή Χάρη και τά υπερφυσικά γεγονότα πού βίωναν μέσα

ἀπό τή μυστηριακή καί πνευματική τους πορεία, πάντοτε μέ ταπείνωση, ὑπομονή καί ἀγάπη.

Δύσκολα συναντᾶ κανεῖς στήν ἐποχή μας πρόσωπα τόσο ζωντανά, πού νά εἶναι πρότυπα ἀρετῆς πρὸς μίμηση. Ἄνθρώπους πού νά βρίσκουν παρηγοριά καί παράκληση στά δικά τους παθήματα, μέσα στίς ἀτελεύτητες καί ἐπίπονες δοκιμασίες τῆς ζωῆς καί στόν τραχύ στίβο τῆς καρτερίας γιά σωτηρία τῆς ψυχῆς.

Ἡ βιοτή τῶν ἀνθρώπων αὐτῶν ἦταν προικισμένη ἀπό τή Θεία Χάρη, καθὼς ζοῦσαν μέ ἐμπιστοσύνη στήν πρόνοια τοῦ Θεοῦ. Δέν τοὺς ἐνδιέφερε ἡ γνώμη τοῦ κόσμου, ἀλλά μόνο νά ὑπακούουν στόν Θεό καί νά Τόν ἀγαποῦν. Ὁ κόσμος τοὺς θεωροῦσε περιθωριακούς, ξεπερασμένους, ἀλλά αὐτοί εἶναι πάντοτε ἐπίκαιροι. Θαυμάζει κανεῖς μέ πόση εὐκολία ἀντιμετώπισαν καί ξεπέρασαν τίς δυσκολίες τῆς ζωῆς, μπροστά στίς ὁποῖες οἱ σημερινοί ἄνθρωποι, παρά τή σοφία τους καί τίς γνώσεις τους, κάμπτονται καί ἀπελπίζονται. Ὅσο μεγαλύτερα ἦταν τά παθήματά τους, τόσο μεγαλύτερη ὑπομονή ἔκαναν καί ἄλλη τόση Χάρη, ἀναλογικά, δεχόντουσαν. Ἐγιναν ἀγωγοί Χάριτος, νικοῦσαν τοὺς πειρασμούς καί στήριζαν πολλοὺς ἀδυνάτους. Μέ τήν ἀπλότητά τους, τήν πρακτική σοφία τους καί τόν ἀγώνα τους κατόρθωσαν νά κάνουν πράξη τό Εὐαγγέλιο καί τήν πίστη τους βίωμα.

Διεύθυνση:

Βιβλιοπωλεῖο Ἱεραῶς Ἀρχιεπισκοπῆς Κύπρου «Τό Φῶς»

Ἀδαμαντίου Κοραῆ 20 - 26

Τ.Θ. 21130, 1502 Λευκωσία

Τηλέφωνο: 22430301, 22344309

Φάξ: 22343122

E-mail: fos@iak.org.cy

ΕΓΓΥΡΕ

ΤΟΥ ΚΥΡΙΟΥ

ΒΟΗΘΕΙ

ΜΟΙ